

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL VE MEKANSAL AYRIŞMA KAPSAMINDA KONUT - KAMUSAL ALAN
İLİŞKİLERİNİN ATAÖY ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

MERYEM MELİS CİHAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ TASARIM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. M.EBRU ERDÖNMEZ DİNÇER**

İSTANBUL, 2015

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL VE MEKANSAL AYRIŞMA KAPSAMINDA KONUT- KAMUSAL ALAN
İLİŞKİLERİNİN ATAÖY ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

Meryem Melis CİHAN tarafından hazırlanan tez çalışması 13.11.2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. M.Ebru Erdönmez Dinçer
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. M.Ebru Erdönmez Dinçer
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Tülin Görgülü
Yıldız Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ece Postalıcı
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

ÖNSÖZ

Bu tez günümüzde hızla artan sosyal ve mekansal ayrışmaya getirilebilecek mimari bir çözüm arayışıdır. Ekonomik ve sosyal ayrışmanın kentsel form içinde mekansal olarak da görünür hale gelmesi ile yan yana duran ama birbirlerini görmeyen, yok sayan yerleşmeler oluşmuştur. Kentlerin bütün farklılıklarıyla birlikte bir bütünü oluşturması için bu alanları birbirine bağlayacak kamusal alanları yeniden tanımlamak önemlidir.

Tezin oluşum ve gelişim sürecinde bilgi birikimi ve fikirleri ile beni yönlendiren, destekleyen danışmanım Doç.Dr. Ebru Erdönmez Dinçer'e ve tez süresince fikirleriyle bana destek veren arkadaşım Zehra Çetinkaya'ya teşekkür ederim.

En önemlisi hayatımın her sürecinde olduğu gibi tez süresince de desteklerini benden hiç esirgemeyen annem Z.Nesrin Cihan'a, her zaman yapabileceğime dair inancını bana hissettiren ve beni destekleyen babam Mustafa Cihan'a ve yeri geldiğinde bana yardımlarını sunmaktan hiç çekinmeyen kardeşim Umut Cihan'a sonsuz teşekkürler.

Kasım, 2015

Meryem Melis CİHAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	2
1.3 Hipotez	3
BÖLÜM 2	
SINIRLANDIRILMIŞ KONUT YERLEŞİMLERİ: KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1 Tarihsel Gelişim Süreçleri	6
2.2 Sınırlandırılmış/ Kapalı Konut Yerleşimleri	13
2.3 Sınırlandırılmış/Kapalı Konut Yerleşimlerinin Ortaya Çıkış Nedenleri	16
2.4 Kapalı Yerleşim Tipolojileri	20
2.4.1 Blakely & Synder'ın Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi	20
2.4.2 Burke'ın Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi	23
2.4.3 Luymes'ın Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi	23
2.4.4 Hatice Kurtuluş'un Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi	24
BÖLÜM 3	
KAMUSAL ALAN VE KONUT YERLEŞİMLERİ	26
3.1 Kamusal Alan Kavramı	26
3.2 Sınırlandırılmış/Kapalı Konut Yerleşimlerinin Kentteki Kamusal Alanlara Etkisi	31

3.3 Kamusal, Yarı- Kamusal, Yarı- Özel ve Özel Alanların Tanımlanması ve Özellikleri	35
BÖLÜM 4	
SOSYAL - MEKANSAL AYRIŞMA VE SINIRLANDIRILMIŞ/ KAPALI KONUT YERLEŞİMLERİNİN ETKİSİ	39
4.1 Kent Üzerindeki Sosyal Ve Mekansal Ayrışma	39
4.2 Sınırlandırılmış /Kapalı Konut Yerleşimlerinin Sosyal Ve Mekansal Ayrışmaya Etkileri	44
4.3 Sınırlandırılmış /Kapalı Konut Yerleşimlerinin Dünya Üzerindeki Gelişimi	48
4.4 Sınırlandırılmış /Kapalı Konut Yerleşimlerinin Türkiye’deki Gelişimi	53
BÖLÜM 5	
SOSYAL İLİŞKİLERİ GELİŞTİRMEDE KONUT- KAMUSAL ALAN KURGUSUNUN ALAN ÇALIŞMASI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	61
5.1 Sosyal İlişkileri Geliştirmede Konut- Kamusal Alan Kurgusu	61
5.2 Kamusal Alanların Kent İçindeki Yerinin, Konut Alanları İle İlişkilerinin Örnek Projelerle İncelenmesi	66
5.2.1 Rosöngard –Malmö Projesi	66
5.2.2 Hamburg - Hafencity Kentsel Dönüşüm Projesi	71
5.3 Alan Çalışması: Ataköy	73
5.3.1 Alanın tanımlanması	74
5.3.2 1.Bölge (5 Kısım):	76
5.3.3 2.Bölge(Doğu 7. Ve 8. Kısım):	80
5.3.4 3.Bölge (Batı 7. Ve 8. Kısım):	83
5.3.5 4.Bölge (11.kısım):	86
5.3.6 5.Bölge (Ataköy Konakları):	88
5.3.7 Bölgelerin genel değerlendirmesi	91
BÖLÜM 6	
SONUÇ VE ÖNERİLER	98
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ	112

KISALTMA LİSTESİ

DPT Devlet Planlama Teşkilatı

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1	Yasak Şehir,Çin 8
Şekil 2. 2	Ani Harabeleri, Kars.....8
Şekil 2. 3	Carcassonne Kenti, Fransa 8
Şekil 2. 4	Venedik Gettosu, İtalya 9
Şekil 2. 5	Bahçeşehir (Gardencity) Şeması 11
Şekil 2. 6	Luymes tipolojisi 24
Şekil 3. 1	Melbourne(solda), Pompidou Kültür Merkezi, Paris(sağda). 28
Şekil 3. 2	Kavaklı Residence, Çizim: Jesse Honsa [132]. 33
Şekil 3. 3	Soyak Yenişehir Sitesi, Ümraniye (Solda), Kiptaş Konutları, Maltepe (Sağda) 33
Şekil 3. 4	Zekeriyaköy 'deki kapalı site yerleşimlerinin oluşturduğu doku ve 34 Beşiktaş'taki organik gelişim 34
Şekil 3. 5	Özel ve kamusal mekanın topluma bağlı kullanımı [68], [69]. 37
Şekil 3. 6	Negatif dış mekanlar yaratan binalar (artık mekanlar) ve pozitif dış mekanlar yaratan binalar [70], [72]. 37
Şekil 3. 7	Negatif- Pozitif Mekan [71], [72]. 38
Şekil 4. 1	Klasik endüstriyel şehirden yaklaşık 1850-1945 arası, Fordist şehre yaklaşık 1945-1975 arası ve post-fordist metropollere yaklaşık 1975- ... [76] 41
Şekil 4. 2	Viaport Venezia, Sultangazi 46
Şekil 4. 3	The Arbors California(Solda), Luxury Condos Miami(Sağda), ABD 49
Şekil 4. 4	Sao Paulo,Brezilya 50
Şekil 4. 5	Pekin- Shunyi bölgesi, Çin 51
Şekil 4. 6	Türkiye'den Kapalı konut yerleşimi örnekleri 58
Şekil 4. 7	Türkiye'den Kapalı konut yerleşimi örnekleri 59
Şekil 5. 1	Rosengard projesi çıkarım şeması.....66
Şekil 5. 2	Rosengard yerleşimi /Malmö.....66
Şekil 5. 3	İşlevlendirilmiş alanlar ve Kamusalılık derecesi haritaları.....67
Şekil 5. 4	Rosengard bölgesinin kent merkezi ile bağlantısını sağlayacak olan planlama 68
Şekil 5. 5	Mekansal hiyerarşi için öngörülen tasarıların grafikleri 69
Şekil 5. 6	Kamusal - özel alan arasındaki hiyerarşik düzen 70
Şekil 5. 7	Hafencity.....72
Şekil 5. 8	Hafencity.....72
Şekil 5. 9	Hafencity.....73

Şekil 5. 10	Erişilebilirlik haritası	74
Şekil 5. 11	Mekansal hiyerarşi haritası.....	75
Şekil 5. 12	1. Bölge yeşil alan analizi	76
Şekil 5. 13	1. Bölge ortak alanların kamusalılık derecesinin analizi	77
Şekil 5. 14	1. Bölge doluluk – boşluk analizi	77
Şekil 5. 15	1. Bölge araç ve yaya yolu analizi.....	77
Şekil 5. 16	1. Bölge'deki özel ve kamusal alanların sınırlarının tanımlanışı	78
Şekil 5. 17	1. Bölgedeki ortak alanlar	79
Şekil 5. 18	1. Bölgedeki okul alanı ve yaya için kestirme yollar.....	79
Şekil 5. 19	2. Bölge yeşil alan analizi	80
Şekil 5. 20	2. Bölge ortak alanların kamusalılık derecesinin analizi	80
Şekil 5. 21	2. Bölge doluluk - boşluk analizi.....	81
Şekil 5. 22	2. Bölge araç ve yaya yolu analizi.....	81
Şekil 5. 23	2. Bölgede yaya-arac trafiğinin ifadesi(perspektif: Yılmaz Erpi[130])	82
Şekil 5. 24	2. Bölgede ticaret alanlarının yerleşimi(perspektif: Yılmaz Erpi[130])	82
Şekil 5. 25	2. Bölge sınırlayıcı elemanlar ve yayalaştırılmış sokaklar	82
Şekil 5. 26	2. Bölge iç avlularda oluşturulan yarı-özel alanlar ve geçiş için kullanılan yarı açık koridorlar	83
Şekil 5. 27	3. Bölge yeşil alan analizi	84
Şekil 5. 28	3. Bölge ortak alanların kamusalılık derecesinin analizi	84
Şekil 5. 29	3. Bölge doluluk – boşluk analizi	84
Şekil 5. 30	3. Bölge araç ve yaya yolu analizi.....	84
Şekil 5. 31	3. Bölge yerleşimleri sınırlandıran elemanlar ve ortak alanlar	85
Şekil 5. 32	3. Bölge yerleşimleri sınırlandıran elemanlar ve ortak alanlar	86
Şekil 5. 33	4. Bölge yeşil alan analizi	87
Şekil 5. 34	4. Bölge ortak alanların kamusalılık derecesinin analizi	87
Şekil 5. 35	4. Bölge doluluk -boşluk analizi	87
Şekil 5. 36	4. Bölge araç ve yaya yolu analizi.....	87
Şekil 5. 37	4. Bölge ortak alanlar	88
Şekil 5. 38	5. Bölge yeşil alan analizi	89
Şekil 5. 39	5. Bölge ortak alanların kamusalılık derecesinin analizi	89
Şekil 5. 40	5. Bölge doluluk - boşluk analizi.....	89
Şekil 5. 41	5. Bölge araç ve yaya yolu analizi.....	89
Şekil 5. 42	5. Bölge Siteyi sınırlayan elemanlar ve site içerisindeki ortak mekanlar	90
Şekil 5. 43	5. Bölge açık spor alanları ve havuz	91
Şekil 5. 44	1. Bölge aktivite çeşitleri ve yoğunlukları grafiği	92
Şekil 5. 45	2. Bölge aktivite çeşitleri ve yoğunlukları grafiği	92
Şekil 5. 46	3. Bölge aktivite çeşitleri ve yoğunlukları grafiği	93
Şekil 5. 47	Bölgelerdeki aktivite oranlarının değerlendirilmesi.....	93
Şekil 5. 48	Bölgelerin doluluk - boşluk analizi	94
Şekil 5. 49	Bölgelerdeki kullanılan yeşil alan analizi	94

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2. 1 Blakely ve Synder'in tipoloji özeti (Gülümser, 2005)	22
Çizelge 5. 1 Ataköy'de seçilen bölgelerin alan, konut sayısı ve nüfus bilgileri	94
Çizelge 5. 2 Sosyal Etkileşimi Artırmak İçin Kamusal Alan Tasarım kriterleri.....	96

**SOSYAL VE MEKANSAL AYRIŞMA KAPSAMINDA KONUT- KAMUSAL ALAN
İLİŞKİLERİNİN ATAÖÖ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

Meryem Melis CİHAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ebru ERDÖNMEZ DİNÇER

Kentler tarih içerisinde olduğu gibi günümüzde de ekonomik, sosyal, toplumsal olayların etkileri ile sürekli değışen dönüşen mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile artan ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişimi, hızlı nüfus artışının kentteki tehlikeyi ve bu duruma duyulan korkuyu artırması, sosyal ve ekonomik sınıflar arasındaki kutuplaşmanın çoğalması ile birlikte insanlar birbirinden kopuk yaşam biçimlerini benimsemektedir. Kendi iç alanlarına çekilen insanların bu anlayışının yansımaları mekan üzerinde de etkilerini göstermektedir. Farklı gruplara özelleşmiş olarak oluşturulan alanlar hem sosyal olarak hem de fiziksel olarak kenti keskinleşen sınırlarla ayırmakta ve parçalamaktadır.

Bu dönüşüm sürecinde üst ve orta-üst sınıflar diğer küresel şehirlerle benzerlikleri olan farklı mekan arayışları içine girdiler. Sınırlandırılmış/Kapalı konut yerleşimleri de bu farklı yaşam arayışı içinde konut piyasasında cevap olarak ortaya çıkmıştır. Kapalı yerleşimler küresel kentlerdeki sosyal, ekonomik çatışmaları; farklı insanlarla yaşama zorunluluğunun yarattığı tedirginliği yansıtmaktadır. Kapalı yerleşimler kentler içinde sınırlar oluşturarak insanlar arasındaki sosyal ve ekonomik ayrışmayı somutlaştırmaktadır. Aynı zamanda bu yerleşimler içinde ayrıcalık olarak sunulan “güvenli”, “bakımlı” ve “temiz” açık ortak alanlar, sadece belirli insanların girişı ile sınırlandırılarak, kamusal nitelikli mekanların özelleştirilmesine neden olmaktadır. Bu tür konut yerleşimleri sadece kendi içindeki alanlar da kamusal – özel alan sınırlarını

değiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda kendi dışında kalan kamusal alanlar üzerinde olumsuz etkiler de yaratmaktadırlar.

Bu çalışma kapsamında ilk olarak sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimleri incelenecektir. Daha sonra kamusal alanlar ve sosyal - mekansal ayrışma tanımlanacak, sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimleri ile aralarındaki ilişkiler açıklanacaktır. Son olarak sosyal ilişkileri artırmak için konut alanları ve kamusal alanlar arasındaki ilişkinin nasıl kurgulanması gerektiği sorgulanacaktır. Kamusal mekanların erişilebilir ve farklı grupların kullanılabileceği bir şekilde tasarlanmasının, özel - kamusal arasında derecelendirmeler ile daha işlevsel bir tasarımın ortaya konmasının sosyal ve mekansal ayrışmayı azaltmaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Parçalanan kent içerisinde insanları bir arada tutabilecek, karşılaşma mekanları oluşturarak farklı gruplar arasında iletişim sağlayacak mekanlar kamusal mekanlardır.

Alan çalışması kısmında İstanbul/ Ataköy’de seçilen, kendi aralarında erişim farklılıkları bulunduran, bölgelerde yapılan analitik analizler, gözlem ve görüşmeler ile konut alanları ve kamusal alanlar arasındaki ilişki incelenecektir. Bölgelerde tespit edilen konut-kamusal alan ilişkisini olumlu ve olumsuz etkileyen özellikler ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınırlandırılmış Konut Yerleşimleri, Kapalı Siteler, Kamusal Alan, Sosyal Ve Mekansal Ayrışma, Konut

ABSTRACT

EXAMINATION OF RESIDENCES AND PUBLIC SPACES RELATIONS WITHIN SOCIAL SEGREGATION AND SPATIAL FRAGMENTATION: IN THE CASE OF ATAÖY

Meryem Melis CİHAN

Department of Architecture

MSc. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Ebru ERDÖNMEZ DİNÇER

Today, cities are places that are changing and transforming constantly with economic, social, cultural and politic events as well as in history. People have chosen individual lives due to developments of transportation and communication with globalization; increase of danger with rapid population growth and increase of fear about this situation; polarization between social and economic classes. While people withdraw their personal spaces, reflection of this understanding could be seen on spatial organizations. Specializing place to different groups fragment and segregate cities as social and spatial with sharpening limit.

In this transformation process upper and upper-middle classes have started to search different places which have similarities with other global cities. Enclosed residential areas and gated communities are emerged in real estate market as an answer for those searches. Enclosed residential areas reflects social and economic conflicts in global cities; uneasiness from necessity of living with different people. Enclosed residential areas put forward as one of the factor triggered this separation by creating boundaries in the city. In the same time, that kind of settlement leads to privatization of public spaces by limiting accesses to "safe", "groomed" and "clean" outdoor common areas which they served as a privilege. They change public- private space border not just inside their areas, they also cause negative effect on public spaces in

outside of their areas. Residents living in that kind of settlement retreat into their private areas. Thus usage of public spaces is decreased and these areas become being dysfunctional.

In this study first, enclosed residential areas and gated communities will be examined. After that, notions of public spaces, social segregation and spatial fragmentation will be defined and relation between those notions and enclosed residential areas will be explained. Finally, it will be questioned that “how residences and public spaces relations will be and how it should be designed to increase social interaction?”. Reducing social and spatial segregation is expected with designing public spaces as accessible for different groups and providing public- private spaces balance. Because public spaces can make people bring together and create encounter place to communicate with different people.

In the case study, 5 areas are chosen in Ataköy/Istanbul considering accessibility differences. Residences and public places relation will be examined with analyzes, observations and interviews. It will try to find features which are effected relations of residences and public spaces positively or negatively.

Keywords: Enclosed Residential Areas, Gated Communities, Public Space, Social Segregation, Spatial Fragmentation, Residential Areas, Dwellings

1.1 Literatür Özeti

Tezde giriş bölümünden sonra ikinci bölümde sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimlerinin kavramsal çerçevesi literatür çalışması ile açıklanacaktır. Bu bölümde tarihteki sınırlandırılmış yerleşim örnekleri bulunmaya çalışılmış, geçmiş formlar ile şimdiki arasındaki farklılıklar ve benzerlikler tespit edilmiştir. Bu konuda çalışan farklı yazarların, Blakely Ve Synder, Caildera, Burke, Low, Akpınar ve Kahvecioğlu, Perousé ve Bali'nin, tanımları yardımıyla kapalı yerleşimler tanımlanmaya çalışılmıştır. Daha sonra oluşum ve tercih nedenleri sıralanmıştır. Bölümde son olarak Blakely ve Synder, Burke, Luymes ve Hatice Kurtuluş'un yaptığı tipolojiler anlatılmıştır.

Üçüncü bölüm kamusal alanların tanımlanmasını ve sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimleri ile ilişkilerinin irdelenmesini içermektedir. Habermas, Arendt, Sennett gibi yazarların kamusal alan tanımlamaları ile Özbek'in "Kamusal alan" adlı derlemesindeki bu konu hakkındaki ana kaynaklardan genel hatlarıyla kamusal alan tanımlanmaya çalışılmıştır. Carmona, Kostof, Madanipour'un çalışmaları ise kamusal alanı mekansal olarak tanımlamada yardımcı olmuştur. Grant & Mittelsteadt, Sennett, Kurtuluş ve Atkinson & Flint'in çalışmaları ile sınırlandırılmış konut yerleşimlerinin kamusal alanlarla ilişkileri ve olumsuz etkileri aktarılmıştır. Daha sonra yapılan kamusal alan, yarı kamusal alan, yarı özel alan ve özel alan ile ilgili sınıflandırmada Erdönmez ve Konuk'un çalışmalarından yararlanılmıştır.

Dördüncü bölüm kentteki sosyal ve mekansal ayrışmayı açıklayıp, bu duruma sınırlandırılmış konut yerleşimlerinin etkilerini ele almaktadır. Lefebvre, Keyder, Özgür

ve Bilsel'in çalışmaları yardımıyla sosyal mekansal ayrışma süreci incelenmiştir. Sınırlandırılmış yerleşimlerin bu duruma etkileri açıklandıktan sonra, Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimleri açıklanmıştır.

Günümüzde gittikçe artan sosyal ve mekansal ayrışmayı tetikleyen kentsel gelişimlerden biri sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimleridir. Hem sosyal hem mekansal ayrışmanın azalması, sınırlandırılmış/kapalı yerleşmeler gibi ayrıştırmanın ön planda olduğu kentsel gelişimlerin doğru bağlantılar ile hem kentle, hem de kentlinin bulunduğu kamusal alanlarla ilişkilendirilmesi ile mümkündür. Beşinci kısım bu hipotezi göz önünde bulundurarak sosyal ilişkileri geliştirmek için kamusal alanlar ve konut alanları arasındaki bağlantının nasıl olması gerektiğini sorgulamaktadır. Gehl, Jacobs, Abu-Gazze, Williams gibi yazarların çalışmaları taranarak doğru ve sağlıklı bir konut-kamusal alan ilişkisi için tasarım yaparken dikkat edilmesi gereken ana başlıklar ortaya konmuştur. Daha sonra Malmö ve Hamburg örneklerindeki konut alanları ve kamusal alanlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bölümde son olarak Ataköy'de yapılan alan çalışmasında seçilen bölgeler yapılan analizler gözlemler ve görüşmeler yardımıyla ortaya konan kriterlere göre değerlendirilmiştir.

1.2 Tezin Amacı

Küreselleşen dünya düzeni, güçlenen neo-liberal politikalar 1970'lerden itibaren farklı zaman aralıklarında dünyanın birçok yerinde sınırlandırılmış/kapalı yerleşmeleri ortaya çıkarmıştır. Günün popüler özelliklerine uyarlanan mekanlar farklı yaşam tarzı etiketleri ile gayrimenkul piyasasına sunulmaktadır. Bu yerleşimlerin oluşum sebepleri genelde güvenlik, prestij ve farklı yaşam tarzı arayışı olarak sıralanırken; farklı ülkelerde o ülkenin koşullarına göre bir veya birkaçı daha baskın bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Bu yerleşimler küreselleşme ile gittikçe ayrışan iki uç arasındaki eşitsizliğin varsıl kısmındaki göstergelerindendir. Varlıklı insanların kendilerine özel mülklerde girişleri kısıtlı konut alanları oluşturmaları yeni bir durum değildir ama küreselleşme ile ortaya çıkan bu yeni olgu daha fazla sayıda insanın yaşadığı, çok daha büyük kentsel alanlara yayılan yerleşimler olarak hızlı bir gelişim göstermektedir. Sosyal ve ekonomik ayrışmanın mekansal yansıması olan kapalı siteler ilk olarak kent merkezlerinden uzak parçalı ve kendi sınırlarının dışı ile bağlantısı zayıf bir kentsel gelişimi hızlandırmıştır.

Daha sonra duvarların ve kapıların diğer gelir grupları için yapılan konutlarda da sıklıkla kullanılması ile kentler içinde daha da fazla yayılmıştır. Bu yerleşimler ile kent, kentlilerin ortak olarak paylaştıkları bir kamusal alan olmaktan çıkarak, farklı toplum gruplarının sahiplendiği herkes tarafından erişilebilir olmayan özel alanlara bölünmektedir[1].

Tezin amacı bu ayrışan alanlardan olan sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimlerinin farklı bir kurgu ile kente entegre edilip edilemeyeceğini sorgulamaktır. Bu süreç içerisinde insanların karşılaşabileceği, birbirlerini görüp tanıyabileceği alanlar kamusal alanlardır, o yüzden bu kurgu içinde konut ve kamusal alan ilişkisinin iyi irdelenmesi gerekmektedir. Tezde sonuç olarak bu ilişkinin doğru kurgulanması için tasarlanırken hangi özelliklere dikkat edilmesi gerektiğine, nelerin sosyal ilişkileri artırma konusunda etkili olduğuna dair bir çalışma ortaya konmuştur.

1.3 Hipotez

Kentlerdeki yabancılaşma, her gün artan nüfus insanların çevreye güvensizliklerini, tedirginliklerini artırmaktadır. Bu güvenlik kaygısı, yeni yaşam tarzı arayışları ve prestij ögesi ile birleştirilerek pazarlanan kapalı konut yerleşimlerinin birincil sebebi olarak ortaya konmaktadır. Fakat ülkemizde zaman zaman yaşam tarzı ve prestij daha ağırlıklı tercih sebebi olabilmektedir. Kapalı konut yerleşimleri tasarım aşamasından itibaren çevre sınırlarını güçlendiren korumalı alanların oluşturulması şeklinde olabildiği gibi, eski konut alanlarının güvenlik kaygısı veya çevredeki gelişim ile değişen çevre yapılanmadan soyutlamak için oluşturulan sınır elemanlarıyla çevrelenmesi ile de yaratılabilmektedir. Kapalı yerleşimler bu haliyle sosyal ayrışmayı artırmaktadır. Aynı zamanda ayrışmayı keskin sınırlarla mekansallaştırmaktadırlar çünkü kent içinde parçalı ve birbirleriyle bağlantısız, ekonomik ve sosyal olarak kendilerini ayrıştıran farklı toplum gruplarının kullandığı alanları oluşturmaktadırlar. Bu ayrışma kenti sadece belli gruplara ait birbirleriyle ilişkileri olmayan, olan ilişkilerin sınırlar ile zayıflatıldığı bir mekanlar toplamına çevirmekte ama bir bütünün oluşmasını engellemektedir.

Tez kapsamında sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimlerinin kentle ilişkisinin incelenmesi, yarattığı sorunun tanımlanması, bu soruna çözüm olabilecek kamusal alan kavramının incelenmesi hedeflenmektedir. Doğru kurgulanan bir konut – kamusal alan

ilişkisinin sosyal ilişkileri artıracadı ve bunun sosyal ayrışmayı azaltıcı rol üstleneceği düşünölmektedir. Sonuç olarak bu soruna çözüm olabileceği düşünölen kamusal alan-konut ilişkisinin nasıl güçlendirilebileceği sorgulanacaktır.

SINIRLANDIRILMIŞ KONUT YERLEŞİMLERİ: KURAMSAL ÇERÇEVE

Konut birimi, tek başına ele alındığında kişilerin barınma koşulları için belirleyici olan bir kabuk iken, çevresi ile birlikte ele alındığında konut alanları, kişilerin sosyalleştiği, toplumsal ilişkilerin olduğu, bireylerin yeniden üretim süreçlerinin gerçekleştiği yerleşme ortamının temel birimini oluşturmaktadır [2].

Konut yerleşimleri geçmişten günümüze insanların yaşamlarındaki ekonomik, toplumsal ve teknolojik gelişmeler ile dönüşmüştür. Kentler gibi, insanların en çok vakit geçirdikleri konut alanları da mekansal olarak farklılaşmış günün koşullarına uyum sağlamak için değişmiştir. Ulaşımın kolaylaşması hareketin ön plana çıkması ve teknolojinin standartlaşıp kitleselleşmesi 20.yy'da hem kentler için hem konut alanlarının mekansal yapılanması için bir kırılma noktası olmuştur. Sanayi devrimi sonrası kentin yoğunlaşması, nüfusun hızlı artışı ve kent merkezindeki mekanların yetersiz kalması da toplu konut üretimlerini gerekli kılmıştır. Kent merkezlerinde yeterli alanın bulunmaması, arsa değerlerinin artışı ve ulaşımın kolaylaşması ile şehir çeperlerine doğru yayılma başlamıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında ise yıkılan kentlerdeki konut ihtiyacı ve yenileme ihtiyacı ile toplu konut yapımı hız kazanmıştır. 20.yy.'ın ilk çeyreğinde güçlenen ve ikinci yarısında yapıli çevrelere damgasını vuran bu kırılma yerleşmelerin bir bütün olarak geliştirilmesini, tasarlanmasını ve üretilmesini tekil örnekler olmaktan çıkartıp, bir standart haline getirmiştir. Tek tek konutların ya da binaların değil, bir bütün olarak yerleşmenin kendisinin düzenli bir arzın ve talebin konusu haline gelmesi bu dönemde olmuştur. Toplu konutu modern bir norm haline getiren bu kırılma, şehirlerin fiziki bünyesinin kenetlenmiş bir bütünlük olma

zorunluluğundan kurtulması, birbirlerinden kopuk parçalardan oluşmaya başlamasıdır. Bu durumda şehri oluşturan parçaların birbirlerine ilişki örüntüleriyle bağlı olmaları yeterli olacak, parçaların ayrıca fiziki olarak da birbirlerine değmeleri, kenetlenmeleri, bağlanmaları gerekmeyecektir. Mekansal bütünlük fiziki biraradalığa değil, ilişki örüntülerinin düzenine ve sıklığına bağlı olacaktır. Bu, parçalarının aralarında boşluklar bulunan, boşlukların hareketle ve ilişkiyle doldurulduğu 20.yy. yerleşme örüntüsü ve kültürüdür[3].

Toplu konut gelişiminin temelinde kentlerdeki yığılma ve bunun sonucunda kent dışındaki daha ucuz ama erişilebilirliği yüksek arazilerde konut alanlarının toplu halde inşa edilmesi yatmaktadır. Bu konutlar genellikle orta gelir gruplarına hitap edecek şekilde planlanmış ancak daha sonra sosyal konut standartlarını aşmışlardır [4]. Üst sınıflar da kent içerisinde yeterli alan bulamadığı için sağlayamadığı lüks yaşam alışkanlıklarını sağlayabileceği alanları oluşturmak için toplu konut yerleşimlerini tercih etmişlerdir. Fakat bu konutlar daha az yoğunluklu ve daha çok sosyal olanak ve etkinliği bulunduran konut yerleşimleri olarak tasarlanmıştır.

20.yüzyılın sonlarına doğru ise eski bir kentsel form modern yerleşmelerde yeniden görülmeye başlamıştır[5],[6]. Sınırlandırılmış, korumalı yerleşimler giderek artarak çağdaş banliyö yerleşimi dokusunun genel özelliğine dönüşmüştür. Oluşturulan lüks konut yerleşimleri mülk değerlerini korumak için belirli fiziksel sınırlara ihtiyaç duyarken, bazı şehirlerde eski mahalleler yerel güvenliği artırmak ve trafiği yavaşlatmak için sokakları kapatmıştır [7],[8]. Yeni yapılan konut yerleşimleri ise bu duruma yönelik önlemleri tasarım aşamasından yapımına kadar uygulanan bir sisteme dönüştürmektedir. Genelde postmodern kentler endüstri kentlerine göre daha çok korunmuş ve savunulabilir olmaya başlamıştır. Kentler Ellin(1997)'in 'korku mimarlığı' olarak ifade ettiği sınırlandırılmış ve özelleşmiş alanları bulunduran kentsel çevrelere dönüşmektedir [9],[10].

2.1 Tarihsel Gelişim Süreçleri

Günümüzde sınırlandırılmış/kapalı yerleşmeler olarak oluşturulan konut alanları tarihte oluşan bir takım mekansal tipolojilerle benzerlikler göstermektedir.

En eski formlarından biri savunma amaçlı yapılan kent surları olarak ortaya çıkmaktadır. Antik çağda ve ortaçağda yapılan duvarlı yerleşimler, monarşi veya feodal

yapının önerdiği güvenliği sembolize etmesi ile güçlenmiştir [11]. Kale kentler olarak tanımlanan duvarlarla çevrilmiş yerleşimler korumalı yerleşimler tarihsel süreçte Dünya'nın birçok farklı yerinde ortaya çıkmıştır. Bilinen en eski kentlerden olan Ur ve Jericho kentlerinin duvarlarla çevrili olması [12], antik dönem kent devletlerinin duvarlı yapısı (Örn. Truva), Çin'deki Yasak Kent örneği [13] ve Arap dünyasının geleneksel kent dokusunda var olan duvarlı yapı [14], duvarlı ortaçağ kentlerinden (San Gimignano, Carcassonne vb.) ve koloni kentlerinden pek çoğunun günümüze kadar ulaşması korumalı yerleşim yapısının tarihsel izlerini göstermesi açısından önemlidir [15].

Judd[5]'a göre yeni kapalı konut yerleşimleri limandaki kalabalığı uzak tutmak için inşa edilen ortaçağın surlarla çevrili şehirlerine benzemektedir. Bu eski kentsel formun da belirgin özelliği dışa kapalılık ve güvenlik isteğidir fakat kent surlarını ortaya çıkaran nedenler farklıdır. Büyük duvarların inşası ile kralın gücü, hükmettiği büyük imparatorluktaki otoritesi, muazzam bir şekilde güçlendirilmiş şehri üzerinden sergilenmekteydi. Ortaçağ kentlerinin surları düşmanlardan ve başıboş haydutlardan korunmayı sağlardı. Günümüzde ise oluşturulan kapalı yerleşimlerin duvarları hem suç unsurundan korunmayı vaat etmekte, hem de yaşayanların kendilerinden farklı gördükleri toplumsal grupları onlardan uzak tutmaktadır. Ortaçağ kentlerinde duvarın sağlamlığı tehdidin ciddiyetini gösterirken [6], günümüzdeki kapalı yerleşmelerde de tehdit unsuru artıkça kullanılan güvenlik seviyesi (güvenlik araçları ve güvenlik görevlisi sayısı) artmaktadır. Suç oranı yüksek yerlerde güvenlik önlemleri üst düzeydeyken, sadece satış stratejisi olarak kapalı yerleşmelerin ortaya çıktığı kentlerde yalnızca yabancı araç girişini denetlemek için kullanılan bariyerler bulundurmaktadır.

Duvarlar farklı amaçlar için, farklı coğrafyalarda tarih boyunca inşa edilmiştir. Dışa kapalı yerleşmelerde duvarlar ve kapılar güçlü otoritelerin farklı gruplara dayatmaları olarak da inşa edilmiştir, görsel olarak ayrışmayı sağlamak içinde kullanılmıştır. Bazı kültürlerde de duvarlar toplulukların üyelerini (örneğin kadınları) meraklı bakışlardan uzaklaştıran bir öğedir. Antik Çin'de ise kentsel otoritelerin akşam işçileri kontrol etmek için konut bölgelerinin kapılarını kilitlemesi [16], Antik Asya kentlerinde asil insanlar kendilerini diğer çoğunluktan ayırmak için geniş duvarlar ve korumalı girişler kullanması da buna örnek olarak verilebilir[10].

Şekil 2.1 Yasak Şehir,Çin

Şekil 2.2 Ani Harabeleri, Kars

Şekil 2.3 Carcassonne Kenti, Fransa

Bir diğer dışa kapalı yerleşme ise orta çağın eski kentleri içinde belirgin bir form olarak ortaya çıkan gettolardır. Getto istenmeyen topluluklar (genellikle ırktan dolayı) olarak tanımlanan grupları ayırmak ve sınırlandırmak için, dominant güç tarafından baskılanarak, mekansal olarak yoğunlaştırılmış alanlardır [17].

Sennett [18] gettoların tam olarak bugünkü anlamıyla oluştuğu ilk örneğin 1516'da oluşturulan Venedik'teki Yahudi gettosu olduğunu belirtmektedir. Elbette bu tarihten önce de dışlanan etnik gruplar olmuştu, bazı şehirlerde tam anlamıyla olmasa da mekansal olarak da ayrışma görülmekteydi. Fakat Venedik gettosundan önce oluşan gettolarda, örneğin roma gettosunda, kentteki dağınık yerleşme yüzünden tamamının fiziksel sınırlarla çevrilmesi ve mekansal olarak ayrışmasına imkan yoktu. Venedik bu anlamda bir ilki oluşturdu.

Ticaretin yoğun olarak yapılmasıyla zenginleşen bir kent olan Venedik'te, Yahudilerin bu ticari faaliyet içinde ekonomik olarak önemli bir yeri olması nedeniyle tamamen

şehirden uzaklaştırılmaları mümkün olmamıştır. Bu nedenle 1515 yılında Venedik'in coğrafi yapısının sağladığı avantajı da kullanarak su yoluyla ayrıştırılabilen eski dökümhane alanı Ghetto Nouvo'nun Yahudileri tecrit için kullanılması önerildi. Bu alana ulaşımı sağlayan iki köprünün, çekme köprülere dönüştürülmesi ile getto'nun etrafına bir sur çekilmiş oldu. Tek bir kapısı olan bu alanda Yahudilerin etrafı kuşatılmış oldu. Bu şekilde Yahudiler gündüz vakti ticari faaliyetlerini gerçekleştirebilirken akşamları kendi gettoları içine hapsedildi [18].

Şekil 2.4 Venedik Gettosu, İtalya

Gettolar sadece merkezden uzaklaştırılmış, mekansal olarak farklılaştırılmış yerler olarak tanımlanamaz. Çünkü gettoları tanımlayan basit bir mekansal yapılanma değildir, gettoları tanımlayan içinde yaşamayı seçmiş ya da buna zorlanmış olan aralarında etnik, kültürel ya da dinsel bir bağ bulunan, sadece mekansal değil, sosyal olarak da merkez dışında bırakılan insan topluluklarıdır[17].

Gettolarda istenmeyen azınlıklarla topluluğun iletişimi minimuma indirilerek, azınlıklar kontrol altına alınmaktadır. Ama diğer yandansa bu mekansal ayrışma getto içindeki insanlar arasında bir topluluk hissinin, bir dayanışmanın ortaya çıkmasını sağlamaktadır; aynı zamanda getto içinde kalmaları şartı ile dışarıda kalan kışkırtılmış halkın şiddet eylemlerinden korunmaları garanti etmektedir [18].

Gettolar dışı kapalı yerleşmeler olması sebebiyle günümüzdeki sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimleri ile benzerlik göstermektedir. Gettolar içindeki yaşamın bir zorunluluk oluşu ve içinde yaşayanlar arasındaki ilişkiler anlamında sınırlandırılmış konut yerleşimlerinden ayrılmaktadır. Kapalı yerleşimler bir tercih meselesidir. Gettolar

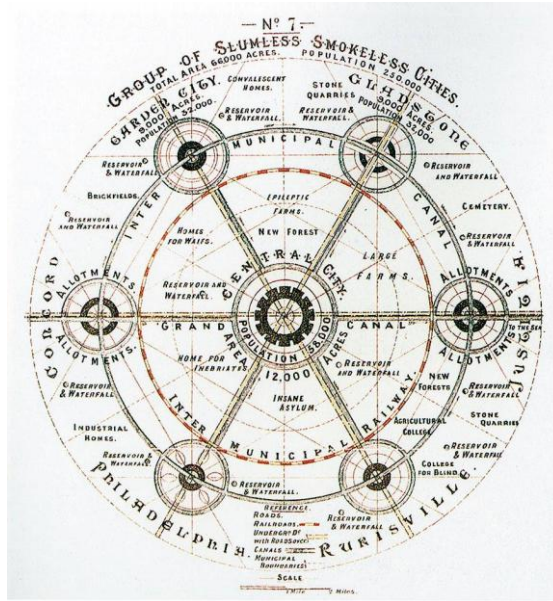
güçlü olanın baskısıyla ya da güçlü olan topluluk kesiminin şiddetinden kaçmak için oluşturulan mekansal tecrit alanları iken, kapalı sitelerde güç dengeleri tersine dönmektedir; ekonomik olarak güçlü olanlar fakir çoğunluk ve onların sebep olabileceği suç unsurlarından kaçmak için kendilerini mekansal olarak ayıştırmaktadırlar.

Aralarındaki diğer fark ise yaşayanlar arasındaki topluluk duygusunda ortaya çıkmaktadır. Gettolarda yaşayanlar zaten aralarında etnik, ırksal, dinsel anlamda bir ortaklık bulunan azınlıklardır, bu insanlar güçlü olan çoğunluğa karşı bir birliktelik, kolektif topluluk bilinci oluşturmaktadırlar. Kapalı siteler ise ekonomik olarak benzer konuma sahip olsa da aralarında kültürel ve sosyal bir bağlılık bulundurmeyen bir topluluktan oluşmaktadırlar. Her ne kadar reklam stratejisi olarak yaratılacak birbirleriyle komşuluk ilişkileri olan homojen bir topluluk hissi ön plana çıkarılsa da genelde bunu sağlamakta yetersiz kalmaktadırlar.

Daha sonraki yıllarda dışa kapalı yerleşimlerin gelişimi batı Avrupa’da, tüccarlar ve sanayiciler içindeki burjuva sınıfının 17.yüzyıldan 19.yüzyıla kadar ki yükselişi ile birlikte olmuştur. Londra çevresinde, toprak sahibi aristokratlar geniş arazilerini burjuva sınıfının kalabilecekleri alanlar olarak satmak veya kiralamak için parçalamaktaydı. Bu durum şehrin dışında kalan banliyö alanlarının gelişimini sağlarken aynı zamanda alan sahiplerinin kendi alanları içinde kalan sokaklar ve altyapıya da sahip olmasını sağlamıştır[19]. Bu yerleşimler genellikle kentsel sokak ağına bağlı ama çevre duvarları ve korunan kapıları ile ‘içerideki yolların kamusal kullanımını önlemekte ve huzur ve sakinliği korumaktaydı’. Bu gelişimin nedenleri günümüzde oluşturulan yerleşimlerle benzerlik göstermekte ve çağdaş yerleşimlerin atalarını belirtmektedir[11].

19.yüzyıla gelindiğinde endüstri devrimi ile birlikte farklı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara bulunan çözümlerden bir olan bahçe şehirlerin (garden cities) sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimlerinin oluşumuna zemin hazırlayan bazı yaklaşımları ortaya koyduğu söylenebilir. Bahçe şehirler, 19. yüzyılın sonunda endüstri kentlerindeki kötü toplumsal koşulların değiştirilmesine yönelik İngiltere’de ortaya atılan bir ütöpik kent planlama modelidir. Bahçe şehirler endüstriyel kentlerin mekansal, toplumsal ve ekonomik örgütlenişlerinin ortaya çıkardığı sorunlara bir çözüm arayışıdır. Endüstri devrimi sonrasında fabrikalar için, kent içinde ulaşım

ağlarına yakın noktalarda sahiplerinin kar amaçlarına uygun, ucuz ve yeterli toprak parçasının bulunduğu alanlarda, hiçbir çevresel kaygı taşımadan, hiçbir toplumsal ve yasal sınırlama olmadan yer seçim kararları alınmıştır(Mumford,1938:161-163). Kırsal alanlardan kente göç eden, yeni kurulan fabrikalarda çalışan işçiler, fabrika çevresindeki dar alanlarda kendi derme çatma konutlarını inşa etmek zorunda kalmışlardır. Ebenezer Howard, sanayi kentlerinin aşırı kalabalık, yoğun ve sağlıklı yaşam koşulları ile kırsal alanlardaki azalan nüfus arasındaki dengeyi kurulmasına ve sorunlu yaşam alanlarının düzeltilmesine yönelik 1868’de yayımlanan “geleceğin bahçe-kentleri” kitabını yayınlamıştır[21].

Şekil 2.5 Bahçeşehir (Gardencity) Şeması

Bu modelde çözüm olarak Howard, kentsel yaşamın gerektirdiği sosyal ve kültürel donatıların sağlanabileceği, konut ve işyerlerinin birlikte yer alacağı asgari büyüklüğe sahip olan; ancak kırsal yaşamın yüz yüze ilişkilerini sürdürebilecek ölçüde azami büyüklükte (32.000 kişinin yaşaması planlanan); düşük yoğunluklu (hektara en çok 25-30 kişi); havası temiz; aydınlık (tüm enerji gereksinimi elektrikle giderilecektir); rekreasyon etkinliklerinin kolaylıkla gerçekleştirilebileceği donanımı olan; işyerleri ile konut kullanımlarının yürüme mesafesinde olduğu; yerleşme çevresinin yeşil bant aracılığıyla kırsal alanla bütünleştiği bir kent modeli tasarlamıştır [22].

Bu modelle ortaya atılan düşünce, şehirlerde nüfusun ve endüstriyel üretimin hızla yoğunlaşmasına çözüm olarak, kentin çeperlerine doğru oluşturulacak bölgelerden

oluşmaktadır. Şehirden uzaklaşma ama şehrin olanaklarından mahrum olmamayı hedefleyen ana düşünce kapalı sitelerin oluşumunda da göz önünde bulundurulmuştur.

Kentlerde değişen üretim şekilleri ile iş olanaklarının kentlerde yoğunlaşması, göçler yoluyla nüfusun artışı şehri farklılıkları içeren, sürekli yoğunlaşmaya devam eden bir mekansal yapılanma olarak oluşturmuştur. Lefebvre kentin bu gelişimini şu şekilde tanımlamaktadır;

İçe doğru-dışa doğru patlama(nükleer fizikten ödünç alınmış metafor), bir başka deyişle kent gerçeği içinde aşırı yoğunlaşma(insanların, faaliyetlerin, zenginliklerin, şey ve nesnelerin, araçların, düşünce araçlarının aşırı yoğunlaşması);aşırı derecede parçalanma ve çok sayıda birbirinden kopuk parçanın(periferiler, banliyöler, ikinci evler, uydular vs.)projeksiyonu[23].

Ulaşım olanaklarının artması, otomobil sahipliğinin artması kentin çeperlerine yayılmayı peşinde getirmiştir. Bu yayılma şehir merkezindeki fazla yoğunluğun aksine dağınık bir şekilde, genellikle şehir merkezlerine ucuz ulaşım olanaklarının çevresinde oluşmuştur [24]. İlk olarak kent içinde kendilerine yer bulamayan yoksulların oluşturduğu banliyöler ya da gecekondu mahalleleri şehir çeperlerine yerleşmiştir. Daha sonra şehrin karmaşasından kaçmak isteyen zenginlerde şehir çeperlerine yerleşmeye başlamıştır.

Türkiye’de de 1970’lerde kentler arası yolların gelişmesi, artan araç sahipliği ve diğer altyapı sistemleri banliyöleşmenin yolunu açmıştır. Ancak bu banliyöler, kapalı sitelerin aksine, oldukça homojen sosyal grupların oluşturduğu düşük yoğunluklu “yatakhane” özelliği taşıyan bölgeler biçiminde yapılaşıyordu [25]. Banliyöler genelde konut işlevi ağırlıklı yerleşimlerdir. Bu dönemde şehir merkezinden uzak ama şehirle ulaşım ilişkileri güçlü olan uydu kentler de inşa edilmeye başlanmıştır. Kent içinde alt ve üst yapıları ile çözülmüş, şehrin yükünü azaltmak için oluşturulan alt bölgeler olarak ortaya çıkan uydukentler ekonomik ve sosyal olarak yeterli kentten küçük birimlerdir.

Blakely ve Synder’a göre kapalı konut yerleşimleri de, banliyöleşme eğiliminin bir parçası olarak görülmektedir. Banliyölerin geniş özel mekânları ve küçük kamusal mekânları uğruna eski kentsel yaşantı tarzı terk edilmiştir [7]. Uydukentler ve banliyöler hem mekansal yapı olarak yeni yapılan konut yerleşimlerini etkilemiş, hem de bazı

yerlerde günün koşulları ile dönüşerek çevrelerini sınırlandırıp kapalı yerleşimlere dönüşmüştür.

2.2 Sınırlandırılmış/ Kapalı Konut Yerleşimleri

İlk çağlardan beri barınma biçimleri ile sürekli etkileşim halinde yaşamış olan insanoğlu, çevresi ile kurduğu ilişkileri, yaşadığı konut alanları üzerinden anlamlandırmaya çalışmıştır [26]. Günümüzde de konut alanları insanların yaşamında olan değişimler ile şekillenmektedir.

Küreselleşen dünyada oluşturulan konut biçimleri, insanların yaşadıkları dünyaya karşı güvensizlikleri ile şekillenmektedir. Güvenlik Maslow'un oluşturduğu insanların ihtiyaç hiyerarşisinde fiziksel ihtiyaçlardan sonra gelen ikinci basamakta bulunmaktadır. Güvenlik yalnızca konutun tek başına sağlayabileceği bir şey değildir. Colquhoun'a göre; Yaşanılan çevreden önce sağlıklı bir toplum oluşturulması, insanların ait olduklarını düşündükleri bir çevre yaratılması ve bu çevrede güvenliğin bir ihtiyaç olarak düşünülmesi, medeni bir yaşamın göstergesidir [27]. Günümüzde oluşturulan konut birimleri güvenli bir çevre oluşturmayı hedeflerken, insanları kent yaşamından soyutlamaktadır. Bu noktada kent içerisindeki yaşamı tamamen tehlikeli olarak tanımladığı için kenti kent yapan çeşitliliği de dışlamaktadır.

İnsanın en temel gereksinimlerinden barınma gereksinimine yanıt veren en temel öge olarak "konut" sadece bir barınak değil, aynı zamanda, dayanıklı bir tüketim malı, bir güvence kaynağı, bir yatırım aracıdır. Bu özellikleri ile sosyo-ekonomik bir nitelik taşımaktadır. Konutun bir barınak olmasının yanı sıra toplumların sosyo-ekonomik yapısının önemli bir göstergesi olması, konutu kent ekonomisinin önemli bileşenlerinden biri durumuna getirmektedir[28].

Günümüzde konutun tüketim nesnesi olarak kullanımı ve kapitalizmin temel işleyişindeki artı ürünün soğurulması için kullanılan ticari araçlardan biri oluşu ile konut üretimi ekonomik olarak da önemli bir değişim geçirmiştir. Bazı ülkelerde kapitalist ekonomik sistem içinde inşaat sektörünün ana lokomotif olarak seçimi ile konut üretimi artmıştır. Arz artarken talebi de belirli bir seviyeye çekmek için konut barınma ihtiyacı dışında başka kavramları da besleyecek şekilde tanımlanmaya başlamıştır. Bu

durumda konutlar sadece yeni mimari formlarla değil vaat edilen yeni ve farklı yaşam stili sloganlarıyla, prestij ve statü ifade edecek şekilde yenilenen tüketim nesneleri olarak pazarlanmaya başlamıştır. Reklamlar aracılığıyla da sık sık ortaya konan farklı yaşam tarzı ve prestij vurgusu bu dönemin konutlarının oluşturduğu yeni anlamlardır.

1980'ler sonrasında bireysel şiddetin artışı, küresel terörizm, dış şoklara açıklık, güvensizlik ve belirsizlik dinamiklerinin şekillendirdiği ortam, istatistiki verilere dayanmadan, abartılı şehir efsaneleri şeklinde sürekli dozunu artırarak ifade edilmiştir. Medya sayesinde bulundukları kentlerde veya başka kentlerde işlenen suçları bütün detayları ile öğrenebilen insanlar için güvensizlik ortamı ve korku kültürü etkisini arttırmaktadır. Bu abartılarla desteklenen ortamda da, orta - üst ve üst gelir grubunu temsil eden metropol insanı, varoluşunu emniyet altına almak ve / veya sosyal - ekonomik aidiyetlerini netleştirmek amacıyla, kent içinde yeni sınırlara başvurmaya çalışmıştır [29]. Bu dönemde ortaya çıkan kapalı siteler, ilk başta insanların yaşadıkları çevreye karşı tedirginliklerini ifade ederek, bir anlamda reklamlar aracılığıyla biraz abartılarak, kendi yapılanmalarının birincil sebebi olarak güvenlik sorununu ortaya koymuştur. Fakat yapılan araştırmalar ve aynı zamanda yapılan reklamlardaki diğer kavramlar ele alındığında altında farklı sebepleri de bulundurduğu açıktır. Bu sebepler seçkinlik, prestij, statü gösterimi, farklı yaşam tarzı isteği gibi sembolik anlamlarla ortaya konmaktadır.

Bütün toplulukların içeri kapanması akımı bir anlamda topluluk içinde yanlış olarak etiketlenen insanlara karşı surların oluşturulmasıdır. Kapıların yapılması aynı zamanda mülk değerinin azalmasına yönelik korkunun da bir sonucudur. Kapılar mülk değerlerinin korunmasının simgesi olurlar. Statüyü, sınıfı, güvenliği, prestiji ve değeri ifade ederlerken [30], güvenlikle ilgili endişelerin derinliğini de göstermektedir. Bu endişeleri suç, trafik, topluluk hissinin eksikliği ve heterojen topluluğun oluşturduğu korku gibi günümüzdeki kentleri tanımlayan kavramlar yaratmaktadır [10].

Literatür içinde farklı yazarlar farklı özelliklerini vurgulayarak kapalı siteleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

Blakely ve Synder kapalı siteleri (gated community) şu şekilde tanımlamaktadır: Konut alanlarının normalde kamusal olan alanlara girişin kısıtlanması ile özelleştiği

yerleşimlerdir. Genelde duvarlar veya çitler ile çevrelenmiş, konut sakini olmayanların girişini engellemek için kontrollü girişin tasarlandığı güvenlik önlemlerini bulundurur. Yeni yapılan yerler ve eski alanlarda duvarlar ve kapılar ile iyileştirilen bölgeleri içerir. Şehir merkezinden şehir dışına, zengin çevrelerden fakir çevrelere kadar çoğu yerde bulunur [7].

Calderia müstahkem adacık (fortified enclave) olarak tanımladığı bu yerleşimleri meşrulaştıran temel söylemin suça maruz kalma korkusu olduğunu söylemektedir. Bu yerleşimlerin dayandığı ana ideali ayrı durma olarak tanımlar. Bu ideale göre, toplumsal gruplar homojen adacıklarda yaşamalı, kendilerinden farklı gördükleri ve etkileşimlerinin giderek koptuğu gruplardan uzak durmalıdır [31].

Burke’de bu yerleşimlerin çevrelerinden tamamen ayrılmış olduğunu ifade eder. İnsan veya araçların giriş yapılabilmesi için o bölgede oturduklarına veya oturanlar tarafından davet edildiklerine dair bir takım belge ya da elektronik kayıt göstermeleri gerekmektedir. Bu yerleşimler sadece oturanlara özel yollar, özel parklar, özel tesislere sahiptir. Bu alanların yönetimini geliştirici firma ya da ev sahiplerinin oluşturduğu bir dernek üstlenmektedir [30].

Silva[32], “Zenginle fakiri ayıran, kamusal alanları özelleştiren, çevreyi kirleten, belediyelere sorumluluk yükleyen, gayrimenkul spekülasyonlarını uyaran, kullanıcılarına tam bir güvenlik sağlayamayan negatif modeller olarak tanımlarken, Foldvary [33], ise, korumalı yerleşimleri kamusal hizmetlerin özel konut pazarı tarafından sağlanmasına izin verdiği için konut gelişiminin ekonomik anlamda verimli formları olarak tanımlamıştır [15].

Türkiye’deki siteler üzerindeki çalışmaları ile Perousé ve Bali ise şu şekilde tanımlamaktadır: Siteler, korunaklı duvarlarla çevrili ve kullanıcılarına sunulmuş çeşitli hizmet ve ekipmanlarla donatılmış, yönetimi yerel kamusal iktidarların dışında kalan bir konut tipidir. Kent merkezinin dışında doğa (ormana yakınlık-deniz manzarası) ile iç içe bir yerleşim alanına sahip olan siteler, tasarım şekilleri ile birbirinden ayrılmaktadır. Kalite ve konforun ön planda olduğu bazı sitelerde süzölmüş zevklere yönelik etkinlikler de (şarap tatma günleri, ritim dersleri, seçkin kişilerle şarap ve sohbet geceleri, engelli binicilik yarışmaları, moda defileleri, klasik müzik konserleri ve müzayedeler)

düzenlenmektedir. Bu siteler, mekânsal değişim sürecinde kendi kendine yeterli, nezh ve seçkin birer mini kent görünümündedirler [34],[35],[36].

2.3 Sınırlandırılmış/Kapalı Konut Yerleşimlerinin Ortaya Çıkış Nedenleri

20. yy'da şehirler birçok farklı insanın bir araya geldiği yerlerdi. Kentler farklılıkların bütününü olarak tanımlanmasına rağmen, kent içinde yaşayanlar bu fazla yoğunlaşmayla nüfusu sürekli artan ve farklılaşan topluluğun içinde kendilerini güvensiz hissetmeye başlamıştır. İnsanların birbirlerine yabancılaşması tedirginlikleri peşinde getirmiştir. Sosyal çevrenin bozulması, suç korkusu, çocuklar için kentte güvenli ve sağlıklı oyun alanlarının bulunmayışı insanların şehir merkezinden uzak yerleşimleri tercih etmelerine sebep olmuştur. Aynı şekilde kent içindeki trafik sorunu, gürültü, hava kirliliği, yeşil alanların eksikliği, otopark sorunu ve altyapı eksiklikleri gibi sorunlarda şehir merkezini uzaklaştırılması, ayrı olunması gereken bir yer haline getirmiştir[36].

Kent çeperlerini tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise, şehir içinde sorun olarak tanımlanan fiziksel donatı eksiklerini (yeşil alan, güvenli kent içi çocuk alanları vb.) tamamlayabilecek veya prestij simgesi boş zaman etkinlikleri için mekanları oluşturabilecek genişlikteki alanların kent merkezlerinde bulunamaması veya bu tür arsa fiyatlarının gayrimenkul değerlerinin çok yüksek olmasıdır.

Low, kapalı sitelerin Amerika'da ortaya çıkış nedenlerini küresel ekonomi ile bağlantıları dahilinde şöyle yorumlamaktadır:

Küreselleşme ve ekonomik yeniden yapılanma mevcut toplumsal ilişkileri zayıflatmış ve toplumsal düzenin sürdürülmesini sağlayan geleneksel yöntemlerin bozulmasına katkıda bulunmuştur. Toplumsal denetim mekanizmaları ve polis ya da okullar gibi, bunlarla bağlantılı kurumlar, artık etkili araçlar olarak görülmemektedir. Yerel denetimdeki bu bozulma, bazı mahalle sakinlerini tehdit ederken, kapalı siteler yaşanabilir ve toplumsal olarak kabul edilebilir bir seçenek haline gelmiştir [20], [2].

Le Goix [37], kapalı sitelerin “emlak sanayisi tarafından üretilen tüketim malları olarak görülmesi gerektiği” yorumunu yapmaktadır. Baudrillard'ın [38] deyimiyle, “var olma metodu”na dönüşen lüks tüketim süreci, günümüzde en çarpıcı olarak kapalı ve kapılı özel korumalı konutlarda (gated communities) gözlenmektedir. Kapalı site kavramı bir

pazarlama stratejisi olarak kullanılmaktadır. Küreselleşen dünyada farklı bir kimlik kazanma arzusunun ticari olarak değer kazandığı bir kentsel form olarak inşa edilmektedir. İşte tam bu noktada, kapalı kapılar ve yüksek duvarlar ardındaki lüks siteler , ‘yaşam tarzları’nı çarpıcı biçimde mekansallaştıran simgesel sahneler olarak temsil edilmeye başlamış ve küresel ölçekte, üst gelir gruplarının kapalı kapılar ardındaki ‘yaşam tarzı’ ve yaşam mekanları, hızla statü simgesine dönüşmüştür [29]. Yeni statü simgeleri ve ayrıştırma aracı olarak bir takım farklılıklara özellikle vurgu yapılmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Fiziksel farklılık

- Kent merkezlerindeki sorunlardan ve tedirginlik duyulan kalabalıktan uzak ama yine de kente ulaşımı kolay bir alanda konumlanmışlardır. Pérouse ve Danış’ın belirttiği gibi otomobil bağımlılığı sorununu ortaya çıkaran bu ‘mesafe’, güvenli sitelerde çok önemsenen fiziksel izolasyonu mümkün kılan ilk unsurdur.
- Yerleşme etrafındaki sınırlar fiziksel farklılık sağlayan ikinci öğedir. Fiziksel ve doğal bariyerlerle oluşturulan bu sınırların birçok fonksiyonu vardır: görsel ayrımı yaratmak, mahremiyeti sağlamak, mülkü tanımlamak ve girişi sınırlandırmak [10]. Kapalı yerleşmelerde yaratılan bu sınırlar hedeflenen seçkin yaşam tarzını yaratmak ve aynı zamanda bunu korumanın yolu olarak görülmektedir. İçerisi ve dışarısı arasında konan fiziki bariyerler içerisi ve dışarısını tanımlar ve aynı zamanda da sosyolojik ayrışmanın sembolü olurlar.
- Fiziksel bariyerler sadece insan eliyle oluşturulan kapı ve duvarlardan oluşmazlar. Birçok açıdan su, dağ geçitleri, ormanlar gibi doğal özelliklerde yerleşmeyi sınırlamak için kullanılır. Bu sınırlar konut sakini olmayanların girişini engellemez ama ulaşımın güçlük derecesini ve konut sakini olmayanların kullanmak isteyebileceği kamu arazileri ile aralarındaki uzaklığı düzenler[39],[10].
- Güvenli siteleri geliştiren firmalar, konutların değerini artırıcı bir özellik olarak doğal güzelliklere yakın olmasına önem vermektedirler. Site sakinlerine keyif verecek bir doğal güzellik bulunmadığı zamanlardaysa, Bahçeşehir’de konutların tam ortasında yer alan dev göl gibi, yapay olarak üretilen manzaralar kullanılmaktadır [40].

- Özellikle şehir dışında konumlanan sitelerin bakımlı ve özenli çevre düzenlemeleri, çevresindeki yeni gelişmekte olan alanlarda yerel yönetimlerin yetersiz kaldığı düzensiz ve bakımsız çevre ile büyük bir tezatlık oluşturmaktadır. Yatırımcı firmalar bu durumu kendi avantajlarına kullanarak yaşayanların ayrıcalığı olarak betimlemektedir.
- Modern yaşam ile birlikte edinilen yaşam biçimi, alışkanlıklar, moda vb. etkenler konutta daha iyi ve yeniyi sunmayı gerektirmiştir. Oluşturulan mimari planlamalar modern cephe kurguları, plan çözümleri kullanılarak, oluşturulan yeni yaşam tarzı vurgusu güçlendirilmektedir. Özellikle üst gelir grubuna yönelik konutlarda seçilen malzemenin yanında standartların üzerinde salon büyüklükleri, ayrı bir yemek odası, yatak odalarında banyo ve giyinme odaları, kış bahçeleri, hobi odası, sauna, hizmetli odası gibi ek işlev alanlarının da yer aldığı görülmektedir[40].

2) Kültürel farklılık

- Yerleşme içinde konumlandırılan çok amaçlı salonlar, sergi salonları gibi içinde kültürel etkinliklerin yapılabileceği fiziksel donatıyı içlerinde bulunduran örneklerle rastlamak mümkündür. Bu mekanlarda düzenlenen kültürel aktiviteler ön plana çıkarılarak kültürel farklılık vurgulanmaktadır. Konserler resim sergileri mevsim dönüşlerinde yapılan festivaller, çocuklara ve gençlere özel etkinlikler düzenlenerek bir farklılaşma çabası bulunmaktadır.
- Kültürel aktiviteler dışında sportif ve rekreatif aktivitelere de siteler içinde yer verilmiştir. Genişlikleri, kullanıcı profiline göre değişen çeşitli aktiviteler bulunmaktadır. Basketbol sahası, havuz, koşu parkuru en çok rastlanan spor mekanlarıdır. Bunun dışında golf sahası, buz pateni pisti, binicilik, kano gibi farklı sporsal aktiviteleri bulunduran kapalı sitelerde mevcuttur. Bu tür aktiviteleri içinde bulundurmaları kültürel farklılıkları vurgularken, siteler için tercih sebebi olmaktadır.
- Diğer bir ayrışma noktası ise çocuklar için oluşturulan mekanlarda ortaya çıkmaktadır. Çocukları için hayal ettikleri güvenli yaşam, güvenli ve sağlıklı oyun alanları siteler içinde konumlandırılmaktadır.

3) Toplumsal farklılık

- Homojen bir topluluk oluşturmak kapalı sitelerin temel hedeflerinden biridir. Bu homojenliği hedef kitlesinin yüksek gelirli olması ile gelir düzeyi yönünden bir

bakıma sağlamaktadırlar. Aynı zamanda eğitim düzeyi, yaş aralıkları gibi bir takım başka faktörler yönünden de homojenliği sağlayabilmeyi hedeflemektedirler. Fakat bunu sağlamakta her zaman başarı gösteremiyorlar.

- Bir yandan homojen bir topluluk içinde yaşamayı vaat ederken, bir yandan da nostaljik bir öğeye duyulan özlem olarak mahalle kavramını ön plana çıkarmaktadır.

4) Hizmetler ve altyapıdaki farklılık

- En çok vurgulanan hizmetleri güvenlik unsuru üzerinedir. Birçok teknolojik aletin yanı sıra 24 saat güvenlik görevlisi gibi hizmetlerle hem suçtan korunmayı, hem de istenmeyen kişilerin girişlerinin kısıtlanmasını önermektedir.
- Genellikle şehir dışında konumlanmalarından dolayı otomobil sahipliği neredeyse bir zorunluluk haline gelmektedir. Özel araç sahipliğinin de hem bir statü simgesine dönüşmesi hem de toplu ulaşım olanaklarının gelişmemişliği dolayısıyla kişiler için bir seçenek haline gelmesi dolayısıyla artması sonucu otopark ve donatı yetersizliği, otomobile bağlı yaşayan kesimler için site yaşamının tercih edilmesini güçlendirmektedir [41].
- Bu noktada geliştirici firmalar, kent içindeki park sorununa karşılık, yeterli miktarda tasarlanan otopark alanlarını bir ayrıcalık olarak ön plana çıkarmaktadır.
- Özellikle Türkiye’de konutlarda depreme dayanıklı, deprem yönetmeliğine uygun yapılaşma kapalı sitelerde ayrıcalık olarak sunulan bir diğer faktördür. Türkiye’de 1999 depreminden sonra yapı stoğunun kalitesizliği gözler önüne serilmiştir. Bu tarihten sonra depreme dayanıklı konutların yapılması acil bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde depreme dayanıklılık korunaklı konutları talep edenler için en öncelikli seçim kriterlerinden biri haline gelmiştir [42].
- Bu tür sitelerde genelde yerel yönetimlerin yapmaları gereken yeşil alanların bakımı, çöp toplama, teknik destek, güvenlik ve sosyal tesisler gibi kamu hizmetlerinin birçoğu özel şirketler tarafında yapılmaktadır. 24 saat komple hizmet’ sloganıyla, hemen her tür ihtiyacın özel olarak karşılanacağını vaat eden ve dışarıya ihtiyaç duymadan kendi kendine yeterli olma iddiası taşıyan özel sitelerde yaşayanlar, böylece işlevsel açıdan da kendilerini ‘dışarıdaki’lerden ayırıştırabilmektedirler[43].

2.4 Kapalı Yerleşim Tipolojileri

Sınırlandırılmış/Kapalı konut yerleşimleri araştırmaları içinde çeşitli araştırmacılar belirli kabullerle kapalı yerleşimleri sınıflandırmıştır. Amerika'daki kapalı siteler üzerinde çalışan Blakely ve Synder tarafından Fortress America[44] adlı çalışmada kapsamlı ve en çok kullanılan sınıflandırma ortaya konmuştur. Onun dışında Burke[30] Amerika'nın dışında İngiltere ve Avustralya'daki kapalı konut yerleşimlerini göz önüne alarak başka bir tipoloji önermiştir. Türkiye'de ise Hatice Kurtuluş[45] çalışmalarında kapalı konut yerleşimleri için bir sınıflandırma yapmıştır.

2.4.1 Blakely & Synder'ın Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi

Blakely & Synder çalışmalarında kapalı yerleşmeleri öncelikli tercih sebeplerine 3 ana gruba ayırmıştır. Birincisi **yaşam tarzı topluluklarıdır**, burada kapılar içerideki boş vakit etkinlikleri ve olanaklar için güvenlik ve ayırım sağlar. Şu şekilde 3'e ayrılırlar:

- Emekli toplulukları: yaşa göre oluşturulan, uygun aktivite ve olanakları sunan kompleks konut yerleşimleridir.
- Golf ve boş vakit yerleşmeleri: Ortak kullanılan aktiviteleri, kulüp olanaklarını merkeze alan ve bu şekilde konut sakinleri için aktif bir yaşamı hedefleyen yerleşmelerdir.
- Yeni banliyö kenti: Bir takım olanaklar ve aktiviteler ile birlikte büyük ölçekte planlanan kent parçaları [10],[7].

Yaşam tarzı toplulukları boş zaman ve dinlenme aktivitelerine odaklanan, genel olanakları ve paylaşılan servisleri merkezine alan yerleşmelerdir. Burada yaşayanlar kimlik, güvenlik ve komşularla paylaşılan bir yaşam tarzı arayışındadırlar. Burada bir ortak ilgi ve aktivitelere dayalı olarak topluluk duygusu oluşturmaya çalışılmaktadır [10]. Bu yerleşmelerde güvenlik, boş zaman aktivitelerinden sonra ikincil tercih sebebidir.

İkincisi **elit topluluklarıdır**, burada kapılar seçkinlik ve prestiji simgeler. Bu yerleşmeler kullanıcıları için toplumsal hiyerarşide güvenli bir yer yaratır ve o yeri korur. Amaç biraz da yapay olarak topluluğu suni ve homojen bir semte dönüştürmektir. Burada fiziksel güvenlik, homojenlik ve kontrollü girişle artırılır[7].

- Zengin ve ünlülerin oluşturdukları topluluklar
- %5 'lik gruba giren zenginlerin oluşturduğu topluluklar
- Ayrıcalıklı siteler olarak üçe ayrılır.

Kapılar yalnızca boş vakit olanaklarını ve yaşam tarzını değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal statüyü de korur. Bu yerleşimler, dışlayıcı arzuları ve farklılaşma isteğini tatmin eder. Elit topluluklar mülk ve insana karşı oluşan suçlardan dolayı duyulan korku ve halkla ilişki kurmaktan kaçınma isteğini yansıtmaktadır. Kapı bekçilerinin ve güvenlik devriyelerinin hizmetleri dışlayıcılık prestijlerini artırır. Elit topluluklar dikkat çekici girişlere ve gösterişli cephelere eğilim gösterirler. Yaşam tarzı tipinin rekreasyon olanaklarından yoksun olsalar da, dikkatle denetlenmiş estetikleri ile kıskanılan peyzaj ve konumları vardır[7]. Manzaranın etkileyciliği ve güvenliğin kalitesi bu tür projelerin en önemli özelliklerindendir [10].

Üçüncü kategori **kurtarılmış bölgelerdir**. Kurtarılmış bölge toplulukları kamusal sokakları orada yaşamayan insanlara kapatarak oluşturulur. Bu yerleşmeleri dışarıdaki insanların konut sakinlerini rahatsız etmesinden duyulan korku ortaya çıkarır. Konut sakinlerinin yerel yönetimlerle anlaşarak caddeleri veya bütün mahalleyi orda yaşamayanların girişlerini önlemek için kapatabilmeleri kentsel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Duvarlar ve kapılar suçu engellemek, trafiği azaltmak veya mülk değerlerini korumak için sonradan yapılmaktadır. Bu uygulamalar keyfi bir rahatlık değil zorunluluk olarak görülürler. Fakir çevrelerde barikatların konulması uyuşturucu ticareti, araçlardan ateş açma gibi suç unsurlarından korunma isteğini yansıtır [46]. Bu çabaların yan etkileri vardır; hareket rotaları, özellikle trafik, kapatılan caddelere uyum sağlamak için değiştirilir. Gridal sistemde tasarlanan sokaklar, çıkmaz sokaklara dönüşürler. Her türlü ekonomik düzeydeki topluluklar kendi semtini korumak için kapalı yerleşimleri kullanmayı deneseler de, bu konuda en çok amacına ulaşan kapalı yerleşimlerin varlıklı topluluklara ait olduğu kanıtlanmıştır [10].

Güvenli bölge toplulukları olarak da adlandırılan bu tip 3'e ayrılır:

- Kapıların mülkü, mülk değerlerini korumayı ve bazen hemen yakındaki suçu duvar dışında bırakmayı denediği kent-içi sitelerini,
- Sessiz banliyöler kentlileşir kentlileşmez kapıların yerleştirildiği banliyö sitelerini,

- Kapatılmış caddelerden oluşan labirentlerin giriş olanağını azaltmak ve dışarıdakileri caydırmak için yaratıldığı cadde barikat alanlarını kapsar[7].

Çizelge 2.1 Blakely ve Synder'in tipoloji özeti (Gülümser, 2005) [47]

Tip	Kapalı Site Tercih Nedenleri	Lokasyon	Hedeflenen Kitle
Yaşam Tarzı Toplulukları			
Emekli Toplulukları	İkinci ev	Kentin çeperi, yeşil alanlar	Emekliler
Golf ve boş zaman aktiviteli topluluklar	Sosyal spor aktiviteleri	Kentin çeperi, yeşil alanlar	Üst gelir grubu Orta-üst gelir grubu
Banliyö yeni kenti	Yaşam tarzı	Kentin çeperi, yeşil alanlar	Karışık grup
Elit gruplar			
Zengin ve ünlülerin oluşturdukları topluluklar	Medya fanatiklerinden korunma	Özel mülk sahipliği Panorama	Üst gelir grubu
%5'lik gruba giren zenginlerin oluşturdukları topluluklar	Prestij	Panorama	Üst gelir grubu
Ayrıcalıklı siteler	Pazarlama stratejisi	Yeşil alanlar	Orta-üst gelir grubu
Güvenli Bölge Toplulukları			
Erişimi kısıtlı alanlar (kent)	Trafiği azaltmak	Şehir merkezi	Karışık grup
Erişimi kısıtlı alanlar (banliyö)	Trafiği azaltmak ve suç korkusu	Banliyö	Karışık grup
Erişimi kısıtlı alanlar (barikat)	Sokakların özelleştirilmesi Güvenlik	Şehir	Karışık grup

2.4.2 Burke'ın Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi

Burke[30] Amerika, İngiltere ve Avustralya örnekleri içerisinde kapalı sitelerde 5 tipoloji tanımlamıştır. Bu sınıflandırma farklılık gösteren fiziksel ve sosyal özelliklerine ve coğrafik konumlarına dayanmaktadır.

1.Kentin Güvenlik Alanları: Kent içindeki mevcut alanların sosyal problemleri azaltma, istenmeyen yaya ya da araç trafiğini azaltma isteğiyle kapatılması ile oluşur.

2.Güvenli Apartman Kompleksleri: Konut sakini olmayan yaya ve araçların girişinin engellendiği konut yerleşimleridir, fakat kendilerine ait özel açık alanları veya ortak açık hava etkinlikleri için alanları bulundurmazlar.

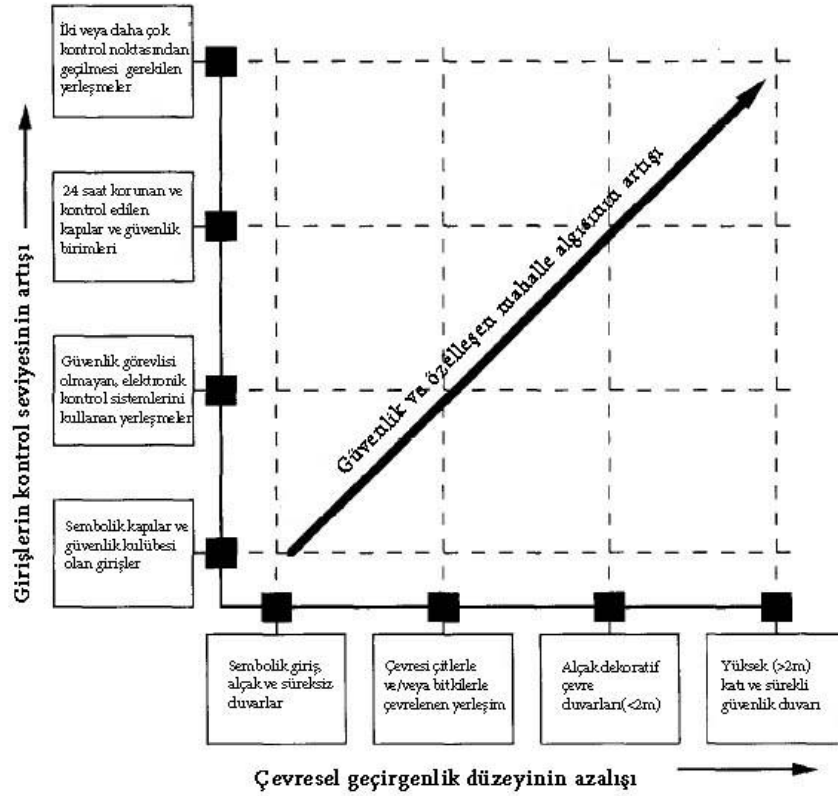
3.Güvenli Banliyö Kompleksleri: En yaygın görünen kapalı yerleşmelerdir. Çoğunluğu banliyölerde yapılan düşük bütçeli villalar ve sıra evlerdir. Bu yerleşmelerde yaşam tarzı özellikleri eksiktir ama küçük bir ortak havuz ve spor salonu mevcuttur.

4.Güvenli Tatil Yeri Kompleksleri: Duvarların içinde bir veya daha fazla yaşam tarzı etkinliği bulundurulur. Bunlar göl, lagün, golf sahası olabilir. Bu yerleşmeler aynı zamanda bahçeler, yürüyüş yolları, detaylı aydınlatma gibi tatil yeri özelliklerini de taşırlar.

5.Güvenli Kırsal Konut Alanları: Eski kentsel alanlarda, genellikle şehir ve kırsal bölge sınırlarında konumlanırlar. Kapılı girişler ve diğer güvenlik önlemlerini kapsarlar. Kırsal peyzaj dışında belirgin yaşam tarzı özelliklerini ve tatil yeri yaşam stilinin özelliklerini dışlarlar [48].

2.4.3 Luymes'in Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi

Luymes [20], kapalı yerleşimleri girişteki kontrol düzeyi ve çevresel geçirgenlik düzeylerine göre sınıflandırmıştır. Luymes'in [20] sınıflandırmasında, güvenlik düzeyi arttıkça çevresel geçirgenlik düzeyi azalmaktadır. Luymes tipolojisini bir matris üzerinde açıklamıştır.

Şekil 2.6 Luymes tipolojisi

2.4.4 Hatice Kurtuluş'un Oluşturduğu Kapalı Yerleşimler Tipolojisi

Birinci tip kapalı yerleşim oldukça geniş bir alanda, yeni orta sınıfın modern alt kent çeperlerinde alt kentlerdir. Giriş ve çıkışların kontrol edildiği 2-4 kapı ve özel güvenlik elemanlarıyla sağlanan iç güvenliyle dışarıya kapalıdır. Bu tür alt kentlerde dışarı kapalılık çok sert değildir. Aynı zamanda içlerinde bulundurdıkları hastane, okul, eczane gibi kamusal hizmetler ve süpermarket, eğlence yerleri gibi sosyal işlevlerden dolayı çevresinde bulunan diğer yerlerden gelenlerin girişinde esneklikler bulunmaktadır. Farklı büyüklüklerdeki daireleri içeren apartmanlar ve villalar çevre dokusu ile birlikte düzenlenmiştir. Bu alanlar örnek olarak İstanbul- Bahçeşehir'deki yerleşmeler verilebilir[45]. Ataköy ve Ataşehir gibi uydukentler olarak tasarlanan sonradan şehrin yayılması ile kent merkezinde kalan ve kullanıcıların istekleri ile çevrelerinin sınırlandırılıp korumalı yerleşimlere dönüştürülmesi ile oluşan alanlar da bu kategoride ele alınabilir.

İkinci tip kapalı yerleşim, İstanbul'un, maddi sermayelerini hızla artıran yeni zenginlerinin güvenli yatırım ihtiyacı ve gösterişçi tüketim yoluyla dönüştürmeye çalıştıkları kültürel sermayelerinden kaynaklı bir talebe cevap veren kapalı yerleşmelerdir. Kentin yeni çeperlerinde olduğu kadar coğrafi prestij alanlarında da ortaya çıkan bu yerleşmeler lüks ve gösterişli apartman blokları ve villalardan oluşmaktadır. Bu yerleşmeler birinci tipe göre daha küçük bir alana inşa edilmişlerdir. Bu siteler kamusal hizmetleri(okul, hastane vb.) dışarıdan almaktadır. Güvenlik, temizlik ve çevre düzeni gibi hizmetleri uzmanlaşmış özel firmalardan çok çevredeki yoksul yerleşim bölgelerinden sağlamaktadır. Girişler bir ya da iki kapıdan kontrol edilmekte ama genelde çok katı bir güvenlik uygulaması yapılmamaktadır. Burada yaşayanların mekansal bir aidiyet geliştirdiklerini ve kapalı bir cemaat oluşturduklarını söylemek çoğu zaman mümkün değildir. Talebin değişkenliği ve genelde yaşayanların lüks konut piyasasındaki modaları takip ederek sürekli konut değiştirmeleri bu durumu mümkünsüz kılmaktadır. Bu yerleşmeler örnek olarak Anadolu yakasında boğaz sırtlarında kurulan Acarkent verilebilir [45].

Üçüncü tip ise dışarıya radikal olarak kapalı mülk sahiplerine güçlü bir mekansal aidiyet kazandıran yerleşmelerdir. Sayıları diğerlerinden azdır ve gayrimenkul piyasasının en pahalı konutlarını barındırırlar. Buradaki amaç yatırımdan çok prestijdir. Küresel lüks tüketim kültürünün bir sembolü olarak görülmektedir. Diğer tiplere göre daha az sayıda ve yüksek maliyetli az daireli apartman, villa, köşk ve konak olarak adlandırılan geniş kullanımlı, bahçeli evlerdir. Yüksek duvarlar ve sıkı güvenlik denetimleri ile oturanların izni olmadan kimsenin içeri giremediği, girişlerin radikal olarak kısıtlandığı yerlerdir. Kamusal hizmetleri İstanbul'un prestijli özel okulları ve hastanelerinden sağlamaktadırlar. Güvenlik, temizlik ve çevre düzeni gibi hizmetleri uzmanlaşmış özel firmaların yanı sıra çevredeki yoksul yerleşim bölgelerinden sağlamaktadır. Kemer Country ve Beykoz konakları bunlara örnek verilebilir.

KAMUSAL ALAN VE KONUT YERLEŞİMLERİ

3.1 Kamusal Alan Kavramı

Kamusal alan mekansal bir kavram olarak: toplumsal yaşantımız içinde fikirlerin, ifadelerin ve tecrübenin üretildiği, açığa çıktığı, paylaşıldığı, dolanıp yayıldığı ve müzakere edildiği toplumsal alanları (kamusal mekanlar) tanımlamaktadır. Kamusal alan kavramı, yaşamımız içindeki farklı alanları ve fenomenleri, zaman ve mekan boyutlarıyla, toplumsal dinamikler içinde ilişkilendirmeyi sağlar [49].

Kamusal alan olarak tanımlanan alan, temel ve en geniş çerçevesi içinde, toplumsal önemi olan konularda bir tartışma ve fikir oluşturarak beyan etme ortamı olduğundan, her zaman fiziksel bir nitelik taşımak zorunda değildir[50].

Habermas'ın anlatısına göre kamusal alan, sivil toplumun içerisinde ortaya çıkan bir kavramdır. Habermas'ın kamusal alan kavramı E. M. Wood'un sivil toplumu tanımındaki ailenin özel alanı ve devletin kamusal alanı dışında kalan alanı kapsarken, onun sivil toplum tanımı içerisinde ele aldığı ekonomik ilişkiler ağını kamusal alan çerçevesi dışında tutmaktadır [49].

Habermas toplumsal yaşam içerisinde kamuoyunun oluşturulabileceği alanları kamusal olarak tanımlamaktadır. Kamusal alanın, yurttaşların ortak meseleler hakkında müzakere edebilecekleri, eşit katılım ve özgür söylemin mümkün olduğu kamusal iletişimin kurulabileceği bir alan olması gerektiğini savunmaktadır. Habermas her ne kadar bu alana bütün yurttaşların erişiminin garanti altına alınması gerektiğini savunsa

da, çalışmasında tanımladığı alan kent içindeki belli bir gruba hitap etmektedir. 18.yüzyıl ve 19.yüzyılda ki burjuva kamusu üzerinden geliştirdiği kamusal alan tanımı diğer sosyal yapıları kamu alanına dahil etmemektedir ve bu nedenle de eleştirilmektedir.

Felsefeci Hannah Arendt “The Human Condition” (İnsanlık Durumu) adlı eserinde “kamusal alan” (“public realm”) kavramını, insanlar tarafından gerçekleştirilmiş, insan yapısı nesnelerden oluşan ve insanlar tarafından ortak olarak paylaşılan “dünya” olarak tanımlar. Bu dünyada birlikte yaşamak özünde bir nesneler dünyasını (“a world of things”) ortak olarak paylaşmak anlamına gelir. Kamusal alanı oluşturan bu dünya, tıpkı çevresinde toplanılan bir “masa” gibi, çevresinde oturanları birbirleri ile “ilişkilendirir”, ama aynı zamanda her birinin özel alanını da bir diğerinkinden ayırır. Ortak paylaşılan dünya olarak kamusal alan, masa metaforunda olduğu gibi, bireyleri bir araya getirirken, aynı zamanda birbirlerinin üzerine düşmelerine de engel olur [51].

Sennet’e göre ise kamusal alan maddi bir alandır. Kentsel veya kentsel olmayan bir topluluğun içinde yer alır ve meydan cadde gibi somut bir alanı içerir. Kamusal alan kentin ruhu, ambiyansıdır. Bu alanlar fiziki, sosyal ve sembolik olarak kenti dönüştürmek, yeniden biçimlendirmek için birer araçtır [52].

Sennett kamusal alanları, tiyatrolarla karşılaştırarak incelemiştir. Aktör nasıl sahne dışındaki gerçek karakterini göstermeksizin insanları duygulandırıyor, kamusal alanlarda insanlar da birbirlerine kendilerini tanıtmaya kalkışmaksızın karşılıklı ilişki kurabilmektedir. Bu köprü, insanlara kişisel olmayan bir zeminde sosyalleşebilme imkanı sağlamıştır [53].

Max Weber ise kamusal alanı; farklı sosyal sınıflardan, ırklardan, etnik yapılardan insanların karşılaşma yeri olarak düşünmektedir. O zaman kamusal alan karşılıklı ilişkilerin, tartışmaların ve müzakerelerin olduğu bir alan olarak ifade edilmektedir.

Kamusal alan bireysel farklılıkların bir araya geldiği alandır. Başkaları tarafından “duyulmak ve görülmenin”, özetle kamusal alanda var olmanın anlamı, herkesin farklı bir konumdan görüyor ve duyuyor olmasıdır[51]. Kamusal alanlar bireyi topluluktan farklılaştıran aynı zamanda bireyin diğerleri ile olan benzerlik ve farklılıklarını ayırt etmeyi öğreten alanlardır[52].

Kamusal alanın oluşabilmesi için her zaman bir aracıya, bir iletişim ortamına ihtiyaç vardır. Kamusal mekan bir aracı ve ortam olarak kamusal alanın bütünleyici bir parçasıdır. Kamusal mekanlar canlı bir kent yaşamının önemli bir parçası ve kentsellik kavramının da temelini oluştururlar[50].

Kamusal mekanlar halkın serbest girişinin olduğu, doğal ve yapma çevrenin bütün kısımları ile ilişkilidir. Bütün sokakları, meydanları ve diğer yolları, genellikle baskın olarak konut, ticaret veya toplumun kullandığının önemi olmadan; açık alanları ve parkları; ve kamu veya özel mülkiyet sahip halkın yasaklanmadan(en azından gündüz vakti) girebildiği alanları kapsar. Kapalı alanların ve özel mekanların normalde halkın girişinin engellenmediği alanlarla olan arakesitlerini de içerir [54].

Kent içindeki kamusal ve özel alan birbirleri ile kurdukları karşılıklı ilişkisi ile tanımlanırlar. Yüzyıllar içinde kent içindeki mekanlara yüklenen anlamların değişmesi ile özel ve kamusal ayrımı da sınırlarını değiştirmiştir. Habermas, burjuva kamusal alanın özel kişilerin kamusal sorunlarını tartıştıkları bir alan olduğunu savunmaktadır. Nancy Fraser ise özel ve kamusal alan arasındaki sınırların zorunlu geçirgen olduğunu savunmaktadır [55]. Kostof kamusal ve özel ayrımını ifade ederken, kamusal mekanın bireysel olarak kullanılabilmesine karşın, hiçbir zaman bireysel olarak sahiplenilemeyeceğini belirtmiştir [56].

Kamusal mekanlar, kamusal alanın fiziksel bir ögesi olmakla birlikte, kentsel yaşamın içinde geçtiği kentsel açık alan siteminin bir parçası olarak kent yaşamında oynadıkları roller açısından da ele alınmaktadır [54],[57].

Şekil 3.1 Melbourne(Solda); Pompidou Kültür Merkezi, Paris(Sağda).

Kamusal mekanlar sosyal dokunun oluşumunda, insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerin gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Caddeler, parklar ve meydanlar; kültürel farklılıkların bir araya geldiği, kişilerin kendilerini, inançlarını, düşüncelerini birbirlerinden farklı olarak ortaya koydukları ve belki de insanların ilk defa karşılaştıkları, hareketlerin ve düşüncelerin yer aldığı alanlardır. Bu mekanlarda bireyler kendi iç dünyalarından çıkarak kendilerinden farklı ve yeni düşüncelerin varlığını görme olanağına sahiptirler [58].

Kamusal alan genel olarak herkesin ulaşabileceği; statü, etnisite, ırk, sınıf gibi farklılıklarını göstermeden iletişim kurabilecekleri bir alan olarak tanımlanmıştır. Fakat literatürde tanımlanan bu ‘ideal’ kamusal mekanların gerçekte tarih boyunca hiç var olup olmadığı da sorgulanmıştır. Bunun dışında günümüzdeki kentsel kamusal mekanların çeşitlilik ve kamusalılık açısından erozyona uğradığı konusunda da genel olarak uzlaşılmaktadır [57],[59],[60],[61],[50].

Arendt’e göre kitle toplumunda, bu ortak olarak paylaşılan dünya –diğer bir deyişle kamusal alan- bireyleri bir araya getirme, onları birbirleriyle ilişkilendirme ve birbirlerinden ayırma gücünü yitirmiştir. Yazar, bunu bir masanın çevresinde oturan insanların ortasından masanın kaldırılmasına benzetir. Masanın kaldırılmasıyla, karşı karşıya oturan insanlar artık elle tutulabilir bir şeyle birbirlerinden ayrılmazken, tümüyle “ilişkiszleşmiş” de olurlar [60], [51].

Modern kentler hızla gelişirken bütünlüklerini kaybetmiş, parçalı bir sisteme geçiş yapmıştır. Araç sahipliği ile kent merkezlerini önemini kaybetmiş, hareket önem kazanmıştır. Bu durum kamusal alanların mekansal ve işlevsel bütünlüğünü yok etmiştir. İşlevsel ve mekansal parçalanma sonucu, belli mekanlar tören mekanları, alışveriş merkezleri, gösteri ve eylem mekanları olarak belli işlevlerde özelleşmiştir[57].

Sennett günümüzdeki kamusal alanların artık sadece geçip gidilen yerler olduğunu savunmaktadır. Kentsel öğeler içerisinde kamusal alan olarak tasarlanan büyük ve boş alanların artık insanlarda orada vakit geçirme isteğini oluşturamadığını, bunun yerine o alanlarda otururken büyük bir alanda teşhir ediliyormuş hissi oluşturarak insanları rahatsız ettiğini örneklerle açıklamaktadır. Sennett’e göre canlı kamusal alanların yok

edilmesi, yeni oluşturulan mekanlarda kamusallığın canlandırılmaması mekanı hareket bağımlı kılmaktadır [59].

Kamusal mekanların harekete bağımlı hale gelmesi Lefebvre tarafından da eleştirilmiştir. Yazar bu durumu sokak üzerinden şu şekilde açıklamıştır:

Sokak yalnızca bir geçiş ve sirkülasyon yeri değildir. Otomobillerin sokağı işgal etmesi; park etmeyi bir obsesyona, sirkülasyonu öncelikli hedefe çevirmiş, sosyal ve kentsel yaşamı bütünüyle yıkıma uğratmıştır. Sokak bir buluşma mekanıdır ve o olmadan belirlenmiş yerlerde (Kafelerde, tiyatrolarda, çeşitli salonlarda) buluşmak imkansızdır. Bu ayrıcalıklı mekanlar sokağı canlandırır ve bu canlanmadan yararlanırlar, aksi halde var olmazlar. Sokak bir karşılaşma yeri midir? Belki de ama hangi karşılaşmalardan bahsediyoruz? Yüzeysel karşılaşmalardan. Sokaklarda insanlar yalnızca karşılaşmazlar, birbirlerine yaklaşırlar. İletişim mekanı olarak sokaktan geçiş, hem zorunludur hem de baskı altında tutulur. Eğer sokak geçmişte karşılaşma anlamı taşıyor idiyse de, bunu yalnızca geçişe indirgeyerek ve yolu yayalar(sıkıştırılmış) ve araçlar (ayrıcalık verilmiş)için ikiye bölerek bu anlamını kaybetmiştir [23].

Günümüzde kentlerin hızlı gelişimi içinde sürekli artan nüfusla birlikte insanlar birbirilerine yabancılaşırken, farklılıklara karşı tedirginlikleri artmaktadır. Bu durumda insanlar daha çok kendi gibilerle olmayı tercih etmektedir. Homojenleşmeye çalışan topluluklar ekonomik gelir düzeyleri, kültürel kimlikleri üzerinden ayrılmaktadır. Ayrışan topluluklar kendilerine ait özel alanlar oluşturmakta ve ötekileştirdiği toplumun diğer kısımlarını bu alanlardan dışlamaktadır. Bu durumda kent artık farklılıkların bir bütünü oluşturduğu kamusal bir çerçeveden uzaklaşmakta, bir bütünü oluşturmakta zorlanan parçalanmış özel birimlerin uyumsuz bir kolajına dönmektedir.

Metropollerin karmaşık, ancak kopuk hatta kristalize olmuş parçalı kentsel sistemini, bir arada tutabilecek olan kamusal alanlar yok olurken, bu alanlarda anlamlı toplumsal ilişkilere girilebileceği anlayışı da kaybolmaktadır. Heterojen sosyal yapı ve farklı kamusalıklar üzerine kurulu kentsel mekanlardaki yabancılaşma ve ayrışma kamusal alanların da güven riski taşıyan alanlara dönüşmesine neden olur. Bu durumda toplumsal ve mekansal parçalanmanın işareti olan, kendi içine kapanan mekansal

kümelerin, ortak bir kültürel - kamusal çerçeve etrafında bir araya gelme olasılıkları giderek azalmaktadır [62].

3.2 Sınırlandırılmış/Kapalı Konut Yerleşimlerinin Kentteki Kamusal Alanlara Etkisi

*“Varlıklı kesim, kamusal alanı, toplumun diğer kesimlerinden
beş para ödemeden çalmıştır.”* Marx

Metropoliten alanlardaki kapalı yerleşmeler, komşu yerleşmelerle ilişkisiz özel dünyalar yaratmaktadır. İçinde bulundukları geniş metropoliten alanın ve yerleştikleri bölgenin politik ve gündelik yaşamını paylaşmamaktadır. Bu ayrışma, modernitenin “sivil toplum” ve “kamusal mekan” kavramlarıyla idealleştirdiği “modern toplum”un aşınmasına işaret etmektedir [45].

Sınırlandırılmış/Kapalı yerleşimler kendi içlerinde bakımlı, daha donanımlı olarak yarı-özel ortak alanları oluşturmaktadırlar. Bu yerleşimlerde yaşayan insanlar zaten ayrıcalık olarak sunulan, genelde yerel yönetimlerin sundukları kamusal alanlardan daha nitelikli olarak oluşturulan bu alanları kullanmaktadır. Bu alanlar içinde yapılan aktiviteler sadece belli bir gruba özel olduğu için tam anlamıyla kamusal özellik göstermemektedir. Nicelik olarak yapılan aktiviteler fazla olsa bile, farklı insanlar ile karşılama olasılığı ortadan kalktığı için kamusal kullanım niteliği zayıftır. Bunun dışında bölgede yaşayanlar kent içinde ve kendi çevrelerinde bulunan kamusal alanları kullanma gereksinimi duymamakta ve bu alanlardan kendilerini geri çekmektedirler. Bu durum çevredeki kamusal alanlar üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır. Kullanıcı sayısı azalan kamusal alanlar giderek ıssızlaşmakta, zaten günümüzde bireyselleşmenin getirdiği yabancılaşan insanların bilinmeyene karşı duydukları tedirginlikleri arttırmaktadır.

Kent çeperlerinde yeni kurulan, genel kent planlamasının dışında tekil planlamanın ürünü kapalı siteler olarak inşa edilen yerleşim bölgelerinde yerel yönetimler kamusal alanları oluşturmakta yetersiz kalmaktadır. Ya da eskiden keskin sınırları olmayan konut alanlarının sonradan kapatılması ile oluşan konut bölgelerinde eskiden kamusal alanlar bölgenin özel alanında kalmaktadır. Bu durumda dışarıdan kullanım kısıtlandığı için hem kamusallığı yok olmakta hem de bölgenin kentle bağlantısı zayıflamaktadır.

Sonuçta ise bu bölgeler sadece araç trafiğini sağlamak için tasarlanan yollar ve özel dış kapalı alanlardan oluşan bir kentsel görünüm kazanmaktadır.

Sınırlandırılmış/kapalı yerleşimler aynı zamanda çevrelerindeki sokakların kamusallığını da zedeleyen geniş bir etki yaratmaktadır. Atkinson ve Flint'in çalışmalarında belirtildiği gibi Avrupa'daki bazı yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları bu problemleri dile getirmektedir. Kapalı yerleşimler çevrelerindeki sokakları yüksek duvarlarla çevrili ıssız sokaklara dönüştürmektedir[63]. İyi kullanılmayan, boşalan sokaklar genellikle emniyetsizdir. Kapalı sitelerin güvenlik nedeniyle yükselttiği duvarlar ve kamera sistemleri dışarıdaki insanları sokağın o kısmından uzaklaştırmaktadır, çünkü insanlar zorunlu olmadığı sürece kendini bu şekilde dışlayan bir yerleşime yaklaşmak istemezler. Aynı zamanda kameralar ve yüksek duvarlarla her ne kadar yerleşimin içi güvene alınıyorsa da dış tarafı emniyetsizleşmektedir. Hiçbir insanın sokağı gözlemediği, herhangi kötü bir olay olduğu zaman müdahale edebilecek hiçbir insanın bulunmaması bu alanları tehlikeli kılmaktadır. Jane Jacobs kitabında yabancılardan tedirginlik duyulmayan, güvenli olduğu hissedilen başarılı semt sokakların şu özelliklere sahip olması gerektiğini söyler:

1) Özel ve kamusal alan arasında kesin sınırların olması *(kapalı siteler bu sınırları abartılı bir şekilde belirtmektedir ama bu durum psikolojik ve sembolik olarak diğerlerini dışlayıcıdır.)*

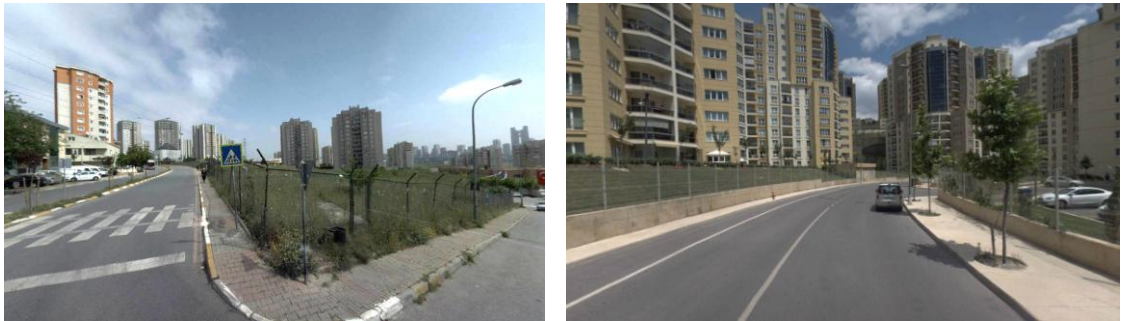
2) Sokağı izleyen gözler(eyes on the street), yani bölge sakinlerinin sokakları gözlemleyebilir olması (Kapalı siteler bu olanağı yok etmektedir çünkü kapalı sitelerin vaziyet planı kararları tam tersine yaşayanların dışarı ile bağlantılarını kesip kendi özel alanlarına dönmesi için alınmıştır. Bazı yerleşimlerde de sadece sınır elamanları ile değil binalar ile de duvar etkisi yaratıp konutlar içerde oluşturulan avlulara dönmektedir(Şekil 3.2). Bu alanlarda sokağa bakan ticari birimlerin bulunmaması da bu oranı düşürmektedir.)

Şekil 3.2 Kavaklı Residence, Çizim: Jesse Honsa [132].

3) Kaldırımda her zaman birileri olmalı ve hem sokağa bakan etkin gözlerin sayısı artmalı, hem de sokaktaki binalarda oturanların belli bir kesimine sokağa bakma mazereti yaratılmalıdır. Sokakta faaliyet olduğu sürece insanlar dışarıyı gözlemlemek için istek duyar[64].

Kapalı yerleşimler çevrelerindeki sokaklarda bu şartların sağlanabilmesini engeller. Bu yerleşimlerin sakinleri yerleşim dışında da genellikle araçlarını kullanarak sokakları sadece hareket için ve kendi araçları için koridorlar olarak kullanmaya başlarlar. Çevreleri ile iletişim kurma gereksimi duymadan arabaları ile yolculuk ederek, kendi kapalı yerleşimlerinin sınırlarını daha da genişletirler. Bu durumda çevrelerindeki sokakları kullanmak zorunda kalanlar sokakların ıssızlıklarından ve kendilerini sokağı kullanırken tedirgin hissetliklerinden bahsetmektedirler.

Şekil 3.3 Soyak Yenişehir Sitesi, Ümraniye (Solda), Kiptaş Konutları, Maltepe (Sağda)

Aynı zamanda geniş yerleşim alanlarının kapı ve duvarlarla çevrenmesi ile geçirgenlik kaybı da oluşmaktadır. Özellikle sonradan kapatılan yerleşimlerde önceden kamusal olan yol ağlarını özelleştirirken, yolculuk sürelerini artırmaktadır. Azalan geçirgenlikle birlikte ulaşım ve kentsel form daha da problemli hale gelmektedir[63].

1950'lerden beri, geleneksel, kentsel ızgara plan örüntüsünden banliyö çıkmaz sokaklarına ve birbirine bağlanmayan cadde sistemlerine doğru devamlı bir yönelme var [7]. Kentsel caddelerin kapatılması, girişi ve dışarıdakilerin içeriye sızmasını engelleyerek, geleneksel ızgara veya organik planlama yerine bağlantıların sorunlu olduğu bir kentsel form oluşturur(Şekil 3.2). Kendi özelleşmiş yapı adalarında alınan ulaşım kararları ile dışarıdaki dokuyla uyumlayan, bu doku içinde bağlantısız yolları zorunlu kılan durumları oluştururlar.

Şekil 3.4 Zekeriyaköy 'deki kapalı site yerleşimlerinin oluşturduğu doku(Solda) ve Beşiktaş'taki organik gelişim(Sağda)

Kapalı yerleşmelerde ortaya çıkan bir diğer çelişki de kentin tarihsel kültür mirasının bazı parçalarının, içinde bulundukları arazinin özelleştirilmesiyle birlikte kamuya kapatmalarıdır. Sennet bu süreci, küreselleşme ile birlikte bütün dünya kentlerinin yaşamaya başladığı bir iklem olarak ifade etmektedir: küresel zenginlikten paylarını alanlar yaşadıkları kentte turist gibi davranmakta ve kendi yarattıkları bölgelere kapanmaktadır. Sıradan turistin kente yaptığı maddi katkısı bile yapmamaktadır[59],[45].

Kamusal alanlara (okyanus kıyısı gibi) ulaşım sınırlamaları veya kamusal sokaklardaki trafik rotalarını değiştirmeleri nedeniyle kapalı yerleşmeler bazı alanlarda anlaşmazlık yaratmaktadırlar. Aslında kamusal olan alanları özelleştirmeleri ya da bu alanlara

erişimi zorlaştırmaları ile yerel sakinlerin kamusal olanaklara ulaşımını bazı yerlerde engellemektedirler [65], [66]. Amerika’da okyanus kıyısına tasarlanan kapalı yerleşimlerin normalde kamusal olan sahil şeridine ulaşımı engelleyerek bu alanı da hakları olmadan özelleştirdikleri örneği verilmektedir. Aynı şeyi Türkiye’de Beykoz korusu içine inşa edilen Beykoz konaklarının korunun kamusal kullanımını kısıtlaması şeklinde gözlemleyebiliyoruz. Bu durumda Webster ve Lai[66] ’nin söylediği gibi özel mülkiyete saygı gösteren topluluklar kaçınılmaz olarak dışlanmanın bir seviyesini yaşamaktadırlar. Buna rağmen, normalde paylaşılan değerlerden mahrum kalanların fark edilen mekansal eşitsizliğe karşı meydan okunması bir takım hukuksal uzun süreçleri peşinde getiriyor. Bu durumda kapalı yerleşmeler topluluklar içerisinde sosyal uçurumları derinleştiren bir olgu olarak ortaya konuyor [10].

3.3 Kamusal, Yarı- Kamusal, Yarı- Özel ve Özel Alanların Tanımlanması ve Özellikleri

Erişilebilirlik, sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimlerini ve çevresindeki alanların kamusallığını tanımlamak için önemli bir karşılaştırma kriteridir. Kapalı yerleşimlerdeki kısıtlı erişim, erişimin çok küçük bir grupla sınırlandırılarak kamusal alanların anlamını kaybetmesi ile bu alanların kamusal/ özel tanımlarını değiştirmektedir. Oluşturulan kamusal alanlara erişim kısıtlandığı zaman aynı bölge içindeki insanların arasındaki iletişim kesilmekte, insanlar birbirlerine yabancılaşmaktadır. Bunun dışında kamusal alanlardan özel alanlara geçişlerde aşamalı bir geçiş sağlamak için ara geçiş alanlarının oluşturulması gereklidir. Bu ara geçiş alanları ve erişim kısıtlamalarının ortaya çıkardığı farklı derecelerdeki kamusalıklar tez içerisinde aşağıdaki ana başlıklar ile tanımlanacaktır.

Kamusal- özel alan ilişkileri: Kamusal mekanlar ve özel mekanlar arasında kademeli bir geçiş önerilen bir şeydir. Genelde şehirdeki konut bölgelerindeki kamusal mekanların kolay ulaşılır olması insanları ve aktiviteleri özelden kamusal mekanlara doğru taşır. Geçiş bölgeleri şeklinde düzenlenmiş esnek sınırlar tümüyle kamusal ya da özel olmayıp genellikle fiziksel ve psikolojik olarak kişilerin ve aktivitelerin kişisel ve kamusal arasında, iç ve dış arasında hareketini kolaylaştıran bağlantı görevini görürler [58].

Özel ve kamusal mekanlar arasında bu aşamalı geçişi tarif edebilmek için yarı özel ve yarı kamusal alan tanımlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tanımlar mekanların erişilebilirliği üzerinden değerlendirilmektedir.

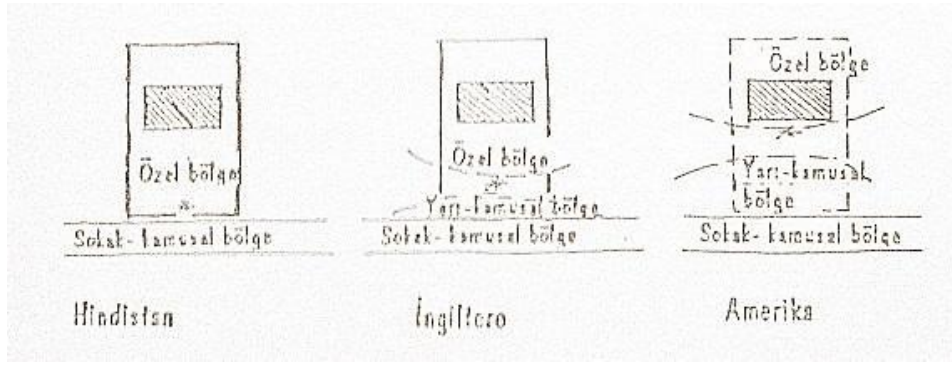
Özel mekan: Özel mekanlar, yapıların içinde veya iç mekanlarla bağlantılı olan alanlarda kullanıcısının kontrolü altında olan mekanlardır. Bu alanların güçlü sınırları ve kendilerine özgü yönetimleri vardır. Bu alanlara erişim kullanıcının isteğiyle kısıtlanmaktadır[67].

Yarı-özel mekan: Yarı özel mekan, konuta ait bir mekan parçasıdır. Bu bir ön bahçe olabileceği gibi, giriş kapısı önündeki bir alan parçası da olabilir. O mekana giren bir kişi kentsel düzenden ayrılmış ve kontrollü bir özel mekana geçmiştir. Konuta ait olmasına karşın dışarıdan görülebilir ve gözlenebilir[67]. Kapalı konut yerleşimleri özelinde bakıldığında ise, bu mekanlar yerleşimler içindeki ortak alanları kapsar. Girişlerin kesin bir şekilde kısıtlandığı yerleşimlerdeki bu ortak alanlar sadece yerleşim içerisindeki bir gruba ait olması açık olması ile güçlü özel alan özellikleri göstermektedir.

Yarı-kamusal mekan: Belirli konut grupları için tasarlanan, mekansal olarak ve psikolojik olarak belli bir kullanıcı grubu için özelleştiği algılanan ama başka insanların girişlerine de bir sınırlama getirmeyen alanlardır. Örneğin; konut grupları içinde tasarlanan, ana yollardan algılanmayan ortak alanlar.

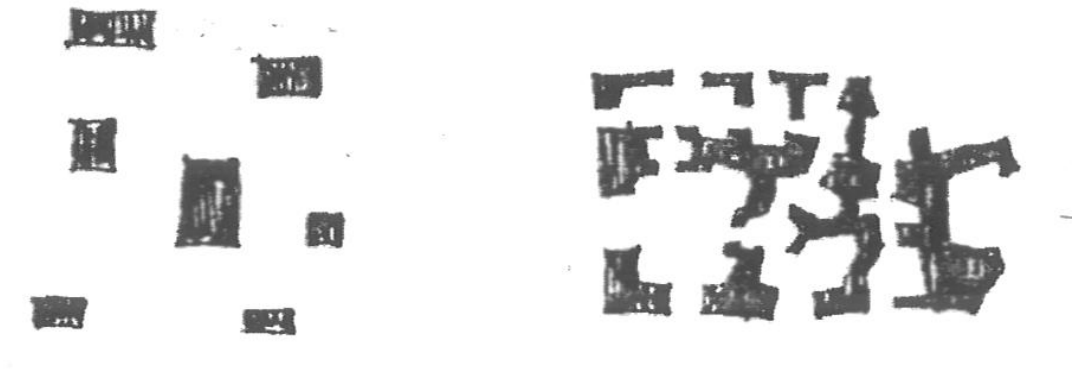
Kamusal mekan: Bu alanlar hiçbir kısıtlama olmadan herkesin erişimine açık alanlardır. Sosyal aktivitelerin gerçekleştiği, kent içinde insanların birbirini gözlemleme ve tanıma olanağı bulunduğu alanlardır.

Bu alanlar arasındaki geçişlilikler toplumlar arasında farklılıklar göstermektedir [68],[69]. Özel ve kamusal alanların kent içindeki oranları, konut yerleşimlerindeki birbirine göre konumları kültürlerin farklılaşması ile değişmektedir.

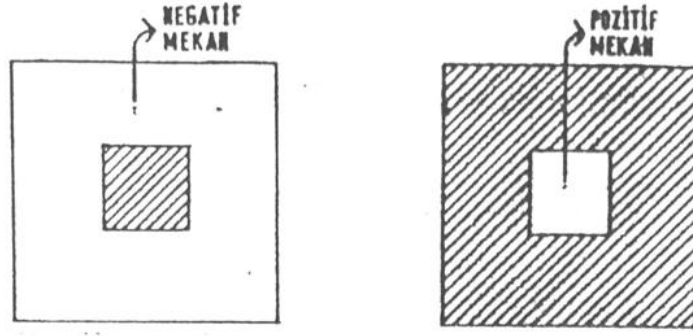

Şekil 3.5 Özel ve kamusal mekanın topluma bağlı kullanımı [68], [69].

Bu sınıflandırmadan başka, kentsel dış mekanlar oluşturdukları kapalılık hissine göre de pozitif ve negatif dış mekanlar olarak ikiye ayrılırlar. Dış mekanlar binalar arasındaki artık ve biçimsiz mekanlar ise negatif mekanlardır ve kullanılmazlar [70]. Her yönden tam olarak algılanamayan, işlevsel ve görsel açıdan rahatsızlık yaratan tanımsız mekanlardır [71]. Eğer dış mekan belirgin ve tanımlanabilir bir şekle sahipse pozitif mekandır. Kolay algılanabilen, kullanışlı ve rahat mekanlardır. Pozitif dış mekanın kesin sınırları vardır ve buralarda oluşturulacak fonksiyonları da yoğunlaştırır [71]. Negatif mekanda binalar figür, açık mekanda fondur ve açık mekanı figür, binaları fon olarak görmek değildir. Pozitif mekanda ise her iki durumu da görmek mümkündür [70], [72].

Şekil 3.6 Negatif dış mekanlar yaratan binalar (artık mekanlar) ve pozitif dış mekanlar yaratan binalar [70], [72].

Şekil 3.7 Negatif- Pozitif Mekan [71], [72].

Kapalı konut yerleşimlerinde özel ve kamusal alanlar arasındaki ilişki çok keskindir. Duvarların ve kapıların dışındaki alanları dışlayan bir yapılanma gösterirler. Kendi içlerindeki ortak alanlar belli bir grup için özelleşen ve katı sınırları bulunduran yarı-özel alanlardır. Bu alanlar genelde dış çevreden daha nitelikli ortak kullanıma uygun mekanlar olarak tasarlanmalarına rağmen sosyal ilişkiler ve kamusal özellikler bakımından zayıf kalmaktadır.

Küresel yaşam içerisinde sürekli meşgul olan insanın geriye kalan çok az vaktini verimli ve kendine özel değerlendirme isteği ile kendi yerleşim alanları içinde bile insanlar iletişim kurmaz hale geliyorlar. Kamusal alanlarda söz edilen tesadüfi karşılaşmalar bu ortak alanlarda gerçekleşmesine rağmen bu karşılaşmalar sosyal iletişim için bir basamak oluşturmamaktadır. Bu yerleşim biçimleri bireyselleşen toplumsal normlarının yansımaları üzerinden tasarlandığından aslında farkında olarak ya da olmayarak yabancılaşmayı artırmayı hedeflemektedir.

SOSYAL - MEKANSAL AYRIŞMA VE SINIRLANDIRILMIŞ/ KAPALI KONUT YERLEŞİMLERİNİN ETKİSİ

4.1 Kent Üzerindeki Sosyal Ve Mekansal Ayrışma

20. yüzyıl içerisinde kent mekansal ve sosyal büyük değişimlere sahne olmuştur. Şehirlerin toplumun bir parçası olduğu ve mekansal formlarının ait oldukları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yapıları ile bağlantılı olduğu yeni bir fikir değildir [73]. 20.yy'da da özellikle ekonominin büyük etkisi ile kentler yaşanan değişimlerin mekansal yansımaları ile şekillenmiştir.

1970'lerde kapitalist ekonominin girdiği kriz ile birlikte ekonomik olarak yeniden yapılanma gereksinimi ortaya çıktı. 1980'lerde neo-liberal politikaların benimsenmesi ile birlikte 20.yy'ın başından o zamana kadar uygulanan korumacı ulus devlet yapılanması etkisini kaybetmeye başladı. Sosyal devlet politikasından vazgeçen ülkelerde devletin üstlendiği eğitim, sağlık, sosyal konut, işsizlik ve emeklilik gibi konulardaki yardımlar azalmaya başladı. Devlet üstlendiği görevlerin birçoğunu özel sektöre devrederek toplumdaki ekonomik kutuplaşmanın derinleşmesine sebep oldu. Neo-liberal politikalar nedeniyle gelir dağılımındaki alt ve üst sınıflar arasındaki ekonomik uçurum artarken, devletin dezavantajlı kesimlere yaptığı yardımlardan vazgeçmesi ile eşitsizlik daha da çarpıcı hale geldi.

Aynı zamanda küreselleşen dünya ekonomisi şehir içindeki üretim süreçlerini de değiştirdi. Kentlerin hızla büyümesi ile sanayi alanlarının şehrin merkezinde kalması desantralizasyonu gerekli hale getirdi. Sanayi bölgeleri şehir dışına çıkarken, küreselleşen dünyada ekonomik faaliyette bilişim teknolojileri ve finans sektörleri

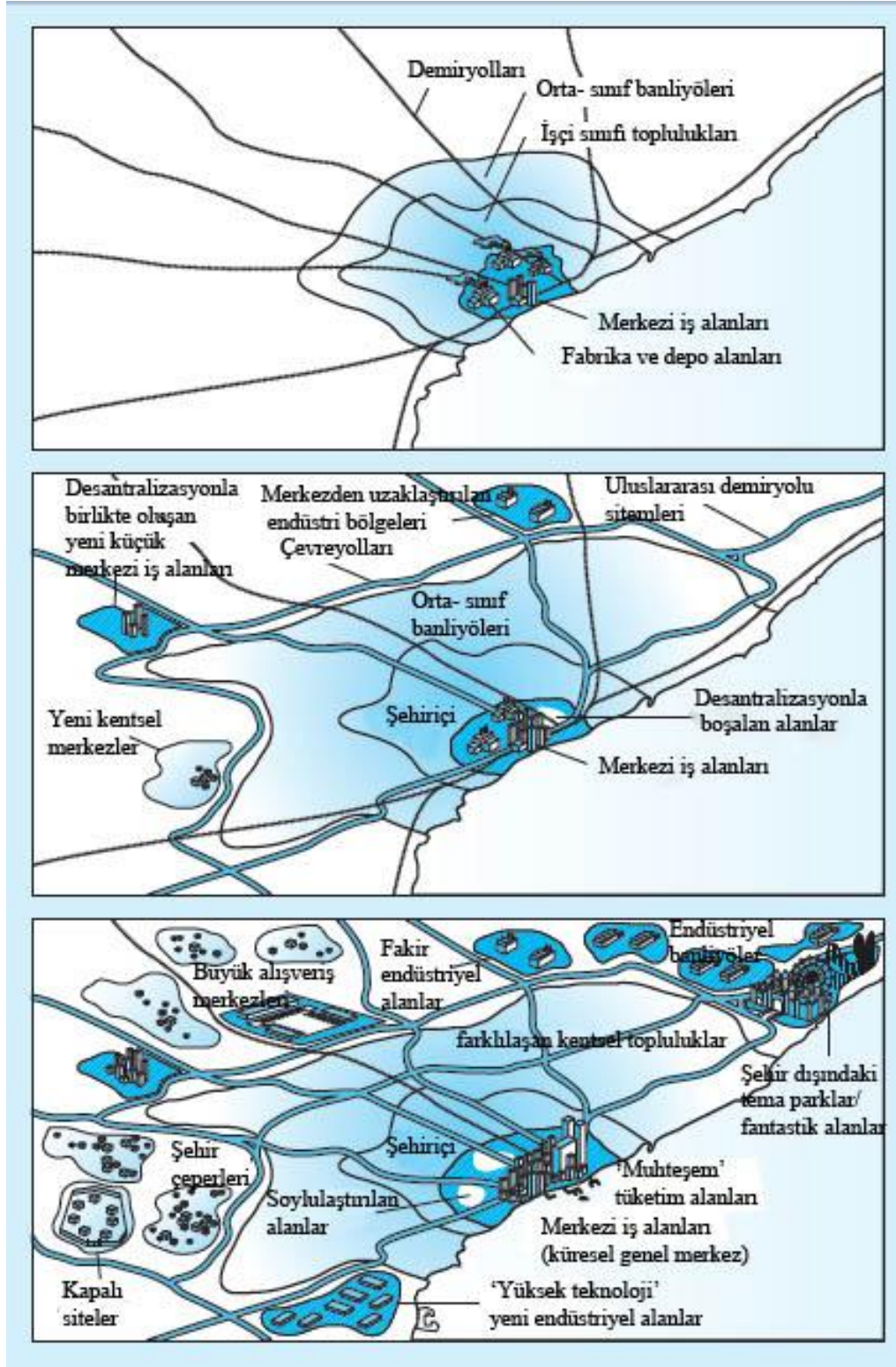
önemini artırdı, kent merkezinde boşalan yerler bu sektörlerin çalışma mekanları ile dolduruldu. Ekonomide lokomotif sektör olan sanayi yerini özellikle finans ve bilişim sektörünün yükseldiği hizmet sektörüne bıraktı. Bu değişim ekonomik sınıfların yapısında da bir değişim meydana getirdi. Bu değişim süreci 'genç profesyoneller' olarak adlandırılan yeni bir orta-üst sınıfı ortaya çıkarttı. Yükselen hizmet sektöründe yüksek maaşlarla çalışmaya başlayan eğitilmiş üst düzey yöneticilerin oluşturduğu bu sınıf zenginleşmeye başladı.

Bu değişimler kent üzerinde de bir takım süreçleri tetikledi. Kentleşme süreci ile Lefebvre'nin dile getirdiği gibi insanlar, faaliyetler, zenginlikler, nesneler, araçlar, düşünce araçları kent içinde fazlasıyla yoğunlaşmaya başlamıştı [23]. Bu yoğunlaşmayla ortaya çıkan farklılıklar bütünü çatışmaları da peşinde getirdi. Ekonomik olarak ortaya çıkan kutuplaşma mekansal olarak da kentte etkisini gösterdi. Kentlerin çeperlerine doğru genişlemesi ile birlikte kent hem eski merkezinde hem de çeperlerinde birbirinden kopuk oluşan yapılanmalarla (periferiler, banliyöler, ikinci evler, uydular vs.) parçalandı. Kent, kentlilerin ortak olarak paylaştıkları bir kamusal alan olmaktan çıkarak, farklı toplum gruplarının sahiplendiği herkes tarafından erişilebilir olmayan özel alanlara bölündü [1].

Kentlere göç yoluyla gelerek kentsel hayata tutunmaya çalışan yeni sakinler ile kente daha önceden göç etmiş olan gruplar ve kentlileşmiş grupların sosyalleşme düzeyleri ve kentlileşme çabaları da hem istihdam edilen hem de işgücünde olmayan nüfusun kompozisyonunda değişimlere neden olmaktadır. Böylece kent toplumunda birbirinden giderek kopan ve farklılaşan grupların yeni yaşam alanlarını tercih etmesi, kentlerdeki yaşam alanlarının da dönüşmesinde ve farklılaşmasında rol üstlenmektedir [74],[75].

1980'lerde sosyo-ekonomik yapılanmanın değiştirdiği sınıfsal yapı içerisinde emek pazarında payı (değeri) artan meslek grupları mensupları farklı yaşam tarzları aramaya başladı. Sadece değişen ekonomik yapının ortaya çıkardığı, bilgi ve finans sektöründe yükselen genç yönetici sınıfı değil, eski zengin kentlilerde bu arayışa katıldı. Küresel tüketim alışkanlıkları ve yaşam biçimleri kazandılar. Boş zamanlarını ve kazançlarını diğer küresel kentlerdekine benzer mekanlar içinde harcamaya başladılar. Kent

içerisinde yaşam alanları içerisinde istedikleri hayat tarzının mekansal gerekliliklerini karşılayamadıklarında ise mekansal olarak kenti dönüştürmeye başladılar.

Şekil 4. 1 Klasik endüstriyel şehirden yaklaşık 1850-1945 arası, Fordist şehre yaklaşık 1945-1975 arası ve post-fordist metropollere yaklaşık 1975- ... [76]

Kentsel mekanda oluşan bu gelişimin etkisi çok hızlı oldu, küreselleşen ticaret ve boş zaman aktiviteleri şehrin eteklerinde oluşan ayrışmış konut alanları ile birlikte ortaya ıktı. Eř zamanlı olarak, iş olanakları ve önceki sosyal entegrasyon mekanizmaları kötüleşti, sosyal çerçevede – gelir düzeylerinde, konut mekanlarında, tüketim kültüründe ve günlük yaşam alışkanlıklarında- iki kutup arasındaki eşitsizlik gittikçe büyüdü [77]. Bu eşitsizlik sosyal ve mekansal olarak kentin ayrışmasını tetikledi.

Sosyal ve mekansal ayrışma, çoğu zaman birlikte açıklanan kavramlardır. Kişilerin toplumsal statülerine göre kullandıkları mekanların da geçirimsiz olarak parçalanması, mekansal ayrışma olarak nitelenmektedir. Sosyal ve mekansal ayrışma karşılıklı olarak işleyen, birbirini devam ettiren bir süreçtir. Gruplar arasında artan sosyal, kültürel, etnik ve ekonomik farklılıklar sonucu insanlar daha homojen bir topluluk içinde yaşama gereksinimi duymaktadır. Bu görece homojen topluluğu oluşturabilmek için gruplar kendilerini mekansal olarak da ayrıştırmaktadır. Diğer yandansa mekansal olarak ayrışan topluluklar birbirlerine yabancılaştıklarından sosyal olarak ayrışma daha da keskinleşmektedir. Yani, ayrışma toplumsal eşitsizliğin basit bir sonucu değil, hem toplumsal hem de mekansal farklılaşmanın bir ürünüdür [78]. Bu durum, en basit anlamda, birbirinin farkına varamayan grupların birbirlerine karşı duyarsızlaşması sonucunda toplumsal uzlaşım ve hoşgörünün yitirilerek yabancılaşmanın ve tahammülsüzlüğün geliştiği bir toplumsal ortamın oluşması, giderek çatışmaya yol aması tehlikesini barındırır[2].

Sınıfsal ayrışmanın mekansal olarak gerçekleşmeye başlaması, sınıfsal ve kültürel yaşam ortamlarının oldukça homojen bir hal almasına neden olmuştur. Bu homojen ve izole yaşam alanlarının yanı sıra kamusal mekanların özelleşmesi bir “dışlama” mekanizması işlevi görerek günümüz kentlerindeki gerilimleri ve çatışmaları arttırmaya başlamıştır. Yani kentin “korkulan” yerleri artarken, “güvenlikli” siteleri ve mahalleri de artmıştır. Ama iki halin toplamı olan kent bütünü, her iki kesimin de sonuçta memnun olamayacağı bir durum da yaratmaktadır çoğu zaman [79].

Özellikle Türkiye rneğinde hızlı kentleşmeyle köyden kentte artan g ile yerleşen insanların kentlileşme sürecinin sağlıklı geçmemesi, küreselleşme ile artan gelir dağılımındaki eşitsizlik sebebiyle, farklılaşan bu grupların tercih ve beklentileri

anlamında da birbirinden ayrılmıştır. Bu sebeple alt ve üst sınıfın konut, işyeri, alışveriş, eğlence ve yaşama alanları gittikçe farklılaşan iki zıt ucun farklı mekansal arayışları ile birbirine kapalı parçalanmış bir kentin gelişmesine neden olmuştur.

Bir taraftan yeni teknolojilerin yarattığı endüstriyel alanlarda çalışan yeni orta sınıflara ait uydu-kent bölgeleri, diğer yandan üst gelir gruplarının seçkinleştirilmiş bölgeleri olan “kapalı-kapılı refah adacıkları” ve/veya “korumalı yerleşmeler”in yanı sıra Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren büyük kentlerin ayrılmaz bir parçası haline gelen gecekondu, kentlerdeki sosyo-mekânsal ayrışmanın /farklılaşmanın en belirgin örnekleridir [80]. Sosyo-ekonomik eşitsizliğin artması sonucu ayrılan bu yapılanmalar, kente özgü bir durum olan sınıfların kentsel mekânda karşılaşma deneyimlerinin de ortadan kalkmasına neden olmaktadır [81], [75].

Varlıklı kısım kendilerine oluşturmak istedikleri yaşam alanları için kent merkezlerindeki eski çöküntü alanlarını ve kentin eteklerinde yeni oluşturulan ayrıştırılmış konut alanlarını kullandılar. Önceden çeşitli sebeplerle (desantralizasyon, göç vb.) boşalan sonrasında ise fakir kesimlerin yaşamayı tercih ettiği çöküntü alanlarında soylulaştırma ile ayrışma mekanları oluşturdular. Soylulaştırma, eski kent merkezlerinin özellikle yeni orta sınıf tarafından yeniden keşfedilmesi ve kent merkezinde yaşayan işçi sınıfı ile diğer kent yoksullarının yerinden edilmesi biçiminde gerçekleşti [79].

Ayrışma mekanları aynı zamanda kentin sıkıntılarından uzaklaşmak isteyen insanlar için kent eteklerine kurulan yeni dışa kapalı konut alanları ile de oluşturuldu. Kentlerin manzaralı çeperlerinde büyük inşaat firmalarının eski gecekonduların alanlarını kapatarak inşa ettikleri yüksek katlı, gösterişli siteler yapılmaya başlandı. Diğer yandan ise, genelde özel sektör temelli, geniş çaplı, üst gelir gruplarını hedef alan, bahçeler içinde büyük konutlardan oluşan projeler üretildi. Bu konut yerleşimleri çok çeşitli servisler sunan, kapılar/çitler gibi engelleyiciler ile çevrelerinden ayrılan, girişleri denetimli, fiziksel doku ve sosyo-ekonomik açılarından kentsel yaşamdan farklılaşan, araba sahipliği erişimine dayanan yeni banliyöleşme sistemi olarak ortaya çıktı [25].

Bu gruplar arasındaki mekansal ayrışma sadece konut alanlarında değil kentin birçok alanında kendini göstermektedir. Küresel piyasanın değiştirdiği tüketim alışkanlıkları, bunların karşılanması için inşa edilen alışveriş merkezleri ile çalışma alanları olarak

yükselen plazalar da bu alanların kentin çeperlerine dağılması ile birlikte aralarında kalan büyük kırsal araziler, şehrin içinde kendilerine yer bulamayan yoksul grupların oluşturdukları eski ve yeni gecekondü bölgeleri gibi mekansal olarak ayrışan kent yan yana duran ama birbirine zıt iki dünya'yı kent içinde oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Keyder'in ekonomi alanında yazdığı gibi ,“küreselleşmenin parçası olabilenlerin ayrıcalıkları ve olamayanlar mağduriyeti, dramatik biçimde görselleştiriler, mekansallaştılar. Bu çerçevede, özellikle geniş kitlelerin asla giremeyeceği, ayrıcalıklı küçük topluluklara kapılarını açan mekanlar, sosyal kutuplaşmayı radikal biçimde fizikselleştirdi” [82],[29].

4.2 Sınırlandırılmış /Kapalı Konut Yerleşimlerinin Sosyal Ve Mekansal Ayrışmaya Etkileri

Kapalı yerleşimler genelde sınıfsal ayrımların güçlenmesi, devletin sosyal ve mekansal gücünün zayıflaması ile özel hizmetlerin artması ile ortaya çıkmaktadır. Kentlerin büyümesi ve farklı olan insanlar artarken birbirine yabancılaşan insanların ötekiye karşı duyduğu korku da bu ayrışmanın temelinde bulunmaktadır. Etnik ve dini ayrışmalar ise tarih boyunca bu tür yapılanmaların ortaya çıkış nedenlerindendir ve kapalı sitelerin oluşum nedeni olarak da bazı ülkelerde ortaya konmaktadır. Kapalı siteler fiziksel ve sembolik sınırları ile mekansal olarak ayrışmanın da simgesidirler. Varlıklı insanlar dışarının tehlikelerine karşı duydukları korkudan dolayı kendilerini dikenli tellerin, yüksek duvarların, kamera kontrolünün arkasına hapsederler [83]. Buna karşın, fakirler de kendilerini kapalı sosyal konut yerleşmeleri içine kapatılmış, rahatsız edici durumları içerisinde şehrin dokusundan ayrılmış olarak bulurlar.

Caildera bu yerleşimlerin oluşturduğu ayrışmayı Sao Paulo örneği üzerinden şu şekilde anlatmaktadır:

Suçla dair konuşma düzeyinde yaratılan ayrımlar sembolik olabilir, ancak inşâ edilen yerlerdeki bariyerler kesinlikle metaforik değil. Önceden çocukların oynadığı, komşuların bir araya geldiği, üzerlerinde yürümenin gündelik bir rutinden öte zevk olduğu sokaklar şimdi boş ve yüksek duvarların, tel örgülerin, özel güvenlik görevlilerinin ve güvenlik kulübelerinin istilasına uğramış durumda. Eskiden caddeye bir bahçeyle bağlanan apartmanlar ve müstakil evler şimdi yüksek duvarlar ve tel örgülerle

ayrılmış durumda ve elektronik birtakım aletler ve silahlı güvenlik görevlilerince korunmakta. Bu yeni eklemeler mekânla alakasız duruyor, çünkü böyle eklentiler yapılacağı düşünülmeden tasarlanmış alanlarda yer alıyorlar. Ancak şimdi bu bariyerler, müstakil evler, apartmanlar, alışveriş ve çalışma alanları inşâ etmek üzere geliştirilen yeni projelere tamamen dahil edilmiş durumda. Yeni bir güvenlik estetiği tüm inşaatların tipini belirliyor ve kendi yeni gözetim mantığını ve statü göstergesi olarak mesafeyi yerleştiriyor. Bunun sonucunda da kamusal hayat ve iletişimin karakteri değişiyor. Kamusal alanlarda karşı karşıya gelmek gittikçe daha gergin ve şiddet içeren bir hal alıyor. Çünkü bu karşılaşmalar insanların korkuları ve kafalarındaki stereotipler tarafından şekilleniyor. Gerginlik, ayrımcılık ve şüphe, kamusal etkileşimin yeni alametleri [31].

Kapalı yerleşimlerin görüldüğü çoğu ülkede bu tür yerleşimlerde, kendi ülkesindeki suç oranına göre, az ya da çok olarak bu güvenlik önlemleri ve ayrışma görülmektedir.

Dışa kapalı oluşturulan tesislerin ve servislerin fazlalığı, kapalı yerleşmelerdeki topluluk ve dışarıdaki topluluk arasındaki sosyal mesafeyi hem oluşturan hem de yansıtan göstergelerden biridir [10]. Çünkü insanlar yerleşim içerisinde ne kadar fazla hizmete sahip olurlarsa, o oranda içeride kalabilirler. Kendi zorunlu ihtiyaçlarını, isteğe bağlı aktivitelerini yerleşim içerisindeki tesislerden sağlayabildikleri sürece dışarı çıkma ve başka insanlarla iletişime geçme ihtiyacı hissetmezler. Genelde yaşamlarını geçirdikleri diğer mekanlarda da aynı şekilde tasarlanmış mekanları tercih ederler. Konutlarından arabaları ile ulaştıkları yüksek katlı plazalar, boş vakitlerini geçirdikleri modern zaman kamusal alanları olarak tanımlanan AVM'ler gibi.

Metropol tipi kişilik para odaklı bir yaşam formu içinde kaybolmuş ve aidiyet problemi yaşayan bir kişiliktir [84]. Berman [85] modernlikle gelen ve küreselleşme ile fazlasıyla artan bu aidiyet problemini katı olan her şeyin buharlaşması şeklinde tariflemektedir. Küresel kentlerdeki mekanlar artık kimseye ait mekanlar değildir [86]. Özellikle metropollerde ortaya çıkan korumalı yerleşmeler; aidiyet problemi olan, kentle ve toplumla ilişki kurma derdi olmayan, bireysel özgürlüklerini ve tüketimlerini para odaklı bir yaşam formu içerisinde ön planda tutan metropol tipi kişiliklerin mekanları olarak

görülmektedir [15]. Küreselleşen dünyada konut alanları da havalimanı, AVM binaları gibi yer-olmayan (non-place) mekanlara dönüşmektedirler.

Kapalı yerleşme “yer”e ilişkin hiçbir bilgi vermez. O yüzden de bulunduğu “yer”den değil ona yüklenen anlamdan yola çıkarak adlandırılır. Çevresinde o yeri tanımlayan, kimlik veren, ayırt edici bir öge varsa, o da hemen üretilen anlamın içine katılacak ve kapalı yerleşmeyi o yerden ayırıştırmanın aracına dönüşecektir. Kimlik verici ögenin bağlamın içine çekilip çevre dekorunun bir parçası olarak “yeniden üretilmesi” en sık rastlanan durumdur. Bu da “yer”e ilişkin son verinin de yitimi olur. “Yer”i ortadan kaldırma, kapalı yerleşmelerin bir başka ontolojik ön koşuludur [87].

Emlak sayfaları insanlara bir taraftan, Büyükçekmece’de “Toscana Vadisi”, İstanbul’da “Alaçatı Evleri” Ya Da “Venedik”, Küçükçekmece’de “Bosphorus City” projeleriyle sahici olmayan dünyalarda yaşama çağrısı yaparken, diğer taraftan da kentin doğal değerleri, oksijen depoları, su havzaları üzerinde yerleşen konutların, “büyük fırsat”, “kente hükmetme aracı”, “özel bir ayrıcalık” oldukları açıklamalarıyla, eşitlik ve hukuk temeli yerine sosyal ve ekonomik fırsatçılık, ayrımcılık ve egemenlik anlayışı körüklenmektedir[88].

Şekil 4. 2 Viaport Venezia, Sultangazi

Bu yerleşimler bir yandan toplumun diğer kısmından ayırırken, diğer yandan insanlara kendi gibi olanlarla birlikte olabilecekleri bir topluluk oluşturmayı vaat etmektedirler. Günümüzde gittikçe güçlenen ‘mahalle nostaljisi’ vurgusu ve yeni bir yaşam tarzı vaatleri ile oluşturulan kapalı site reklamları sürekli karşımıza çıkmaktadır. Blakely ve Synder[7] çalışmalarında bu sitelerin dört toplumsal boyut veya değerin değişen derecelerini yansıdığını söylemektedir:

- Topluluk hissi veya semt bağlarının korunması ve güçlenmesi
- Dışlama veya toplumun geri kalanından ayrılma
- Özelleştirme veya yerine başka bir şey koyma isteği ve iç denetimli kamu hizmetleri
- Durağanlık veya homojenlik, öngörülebilirlik ve benzerlik

Sonradan kapatılan mahaller dışında, kapalı siteler kendilerine isim ve kimlik vererek bir mahalle örgütlenmesi oluşturur görünseler de bunun sahte bir örgütlenme biçimi olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir [44], [89], [20], [90]. Çünkü mahalle örgütlenmesi dışı kapalı bir yapı değil, çeşitlilik ve farklılık barındıran bir yapıdır[2]. Kendine ait özel bir yönetim birimi, kamusal kullanıma ilişkin servisleri, rekreasyon alanları, spor tesisleri hatta okulları olsa da kapalı siteler bir mahalle olma özelliği gösterememektedirler. Her ne kadar amaç belli bir çevreden kendini ayırtmak olsa da, insanlar bu alanlarda aynı sınırların içerisinde bulunduğu insanlardan da ayrılmaktadır. Kavramın İngilizce karşılığı içerisinde topluluk (community) kelimesini içermesine rağmen, genelde bu sitelerde yaşayanlar birbirleriyle hiçbir paylaşımı olmayan, birbirlerini çoğunlukla tanımayan insanlardan oluşmaktadır.

Kapalı yerleşmeler, çeşitli açılardan ekonomik ayrışmanın ötesine giderler: Giriş için fiziksel bariyerler yaratırlar ve yalnızca bireysel alanı değil, topluluk alanını da (community space) özelleştirirler. Bu toplulukların birçoğu, polis koruması gibi yurttaşlık sorumluluklarını ve eğitim, rekreasyon, eğlence gibi toplumsal hizmetleri de özeleştirirler [7]. Sosyal problemlerle uğraşmak yerine, kapalı yerleşmelerin sakinleri bazı konularda duvarın ötesindeki vatandaşlık görevlerini yerine getirmek konusunda da direnç gösterirler [95], [96], [10].

Bu yerleşimlerin kullanıcıları kendileri için özel olarak sağladıkları hizmet ile devletten de yer yer ayrışabilmektedirler. Özellikle Amerika'da adli konularda yerel güvenlik güçlerinin müdahalesi zorlaşmaktadır. Bu durumlarda yaşanan olay etik veya adli bir olay olarak tanımlanmaktan çok mülkiyet sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı siteler kendi içlerinde çok katı kurallara tabi olup estetik ve düzen kuralları adı altında insanların yaşam alanlarını kişiselleştirebilecekleri küçük dönüşümler bile engellenmektedir. Bu tür sürtüşmeler site yönetimi ile konut sakinleri arasında olabildiği gibi, konut sakinlerinin birbirleri ile tartışmaları şeklinde de ortaya

çıkabilmektedir. Kamu servisleri ve yerel yönetimler bile özelleştiğinde, devletin görevi kapıların önünde bittiğinde, demokrasi fikri ve işlevi tehdit altına girer. Kapılar ve barikatlar insanları birbirlerinden ayırırken insanların birbirlerini anlama ve ortak, kolektif amaçları üstlenme potansiyellerini azaltır. Kısaca kapılar sosyal iletişim fırsatını azaltır ve sosyal iletişim olmadan bu milletin toplumsal sözleşmeyi yerine getirmesi daha az olasıdır [7]. Blakely'nin belirttiği gibi toplumsal temas olamadan toplumsal sözleşmenin var olup olamayacağı üzerine ve bu bağlamda yaratılmaya çalışılan yurttaşlık kavramı üzerine ciddi şekilde düşünmek gerekir [91].

4.3 Sınırlandırılmış /Kapalı Konut Yerleşimlerinin Dünya Üzerindeki Gelişimi

Sınırlandırılmış konut alanları ve kapalı siteler 21.yüzyılın sonlarına doğru dünya'nın birçok kentinde ortaya çıkmıştır. Genel olarak içinde bulunulan zamanda hızlı bir değişim içinde olan kentteki sorunlara bir çözüm olarak sunulmuştur. Küresel kentin yerele adaptasyonu farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde olmaktadır. Bu nedenle küresel dünyada tek bir kapalı yerleşme çeşidinden bahsetmek mümkün değildir. Kapalı yerleşmelerin dünya geneline yayılımındaki ana nedenler benzerlik gösterse de yerel iç dinamikleri farklılaşmaktadır [15].

Amerika'da kapalı yerleşmelerin tarihi çok zenginlerin kendilerine ayak takımından uzak durmak için özel caddeler inşa ettikleri dönemlere kadar gitmektedir. Amerika'daki kapalı sitelerin gelişiminin temelinde uzun süre etkisini gösteren banliyö yerleşimi ideolojisi de önemli bir yer tutmaktadır. Romantik banliyö ütopyları ve ütöpik etkili projeler bu gelişimi etkileyen erken dönem projelerdir [92]. Daha sonra, 20.yüzyıl boyunca, Hollywood ve East Coast aristokratları da kendilerine kapatılmış, çevrelenmiş yaşam birimleri oluşturmuşlardır. Fakat bu kapalı siteler günümüzdekinden farklıdır çünkü o dönemde bu konutlar varlıklı bir azınlık sınıfa ait az sayıdaki konutlardı. İlk olarak 1960 ve 70'lerde ortaya çıkan konutlarla bu tür yerleşmeler günümüzdeki anlamıyla üretilmeye başlamıştır [93]. Bu konut yerleşmeleri güvenlik ve korku üzerine temellenen yapılaşmalar olarak ortaya çıkmıştır. 60'lardan itibaren birçok Amerikalının kent merkezinden uzaklaşması ile kent merkezlerinde suç oranları artan terk edilmiş alanlar oluştu. Bu durum kent merkezinde kaçışları daha da hızlandırdı ama suç sadece bu alanlarla sınırlı kalmayıp banliyölere de sıçradığında

insanlar başka çözümler aramak zorunda kaldı. İlk kapalı yerleşmeler mevcut yerleşimlerin çevrelerini duvarlarla çevirmesi ve alarmlar kullanmaya başlaması ile ortaya çıktı. Fakat bunlar gerçekten kapalı yerleşmeler değildi, o şekilde tasarlanmamıştı. Amerika’da tam anlamıyla ilk kapalı siteler şiddetin arttığı kentsel alanlarda, genelde aynı yaş aralığındaki insanların konutlarının olduğu Güney Florida ve California’da emekli yerleşimleri olarak ortaya çıkmıştır [94]. Kapılar daha sonra orta sınıf banliyölerine de sıçrayarak Amerika’nın büyük bir kısmında bulunan kentsel bir form haline gelmiştir.

Şekil 4. 3 The Arbors California(Solda), Luxury Condos Miami(Sağda), ABD

Brezilya gibi bazı Latin Amerika ülkelerinde kapalı yerleşimler şiddet içeren suçların ve korkunun artması ile ortaya çıkmıştır. 1980 öncesinde de bulunan kentsel ayrışma örüntüsü o tarihten sonra farklı bir boyut kazanmıştır. Suç oranının artması, toplam suçlar içinde şiddet olaylarının yüzdesinin artması ve bu şiddetin içine polis şiddetinin de eklenmesi ile kentsel örüntü içinde kapalı yerleşmeler önem kazanmaya başlamıştır. Şiddet ve savaş ile rahatsız edilen milletlerde, kapalı yerleşimler düşman olan insanları ayırmak için veya şiddetin ve tehlikeli insanların kontrol altında tutulabilmesi için kullanılabilir. Hatta Greenstein [95] ‘nın belirttiği gibi bu tür ayrışmalar Latin Amerika’daki gibi devlet tarafından zorunlu ya da önerilen çözümler olabilir. Dünya’da kaos içindeki bazı bölgelerde, orta ve üst sınıflar düzensiz ortamdan kendilerini kapalı ve dışa kapalı yerleşmeler ile soyutlamak dışında başka seçenekleri yokmuş gibi düşünebilir [96],[97],[98]. Grant&Mittelsteadt korkunun arttığı ortamlarda konut sakinleri yerleşme içerisinde kendileri gibi insanlarla birlikte kullanabileceği bütün servislerin bulunmasını tercih edebileceklerini söylüyorlar. Örneğin; Brezilya, Sao Paulo

da Alphaville adlı yerleşme gerekli olabilecek bütün fonksiyonları içinde bulundurduğundan, orda yaşayan insanlar şehrin içinde sokaklarda karşılaşılabilecekleri öldürülme, kaçırılma gibi endişe ettikleri suçlardan uzak durabilmektedirler [31], [96], [10].

Şekil 4. 4 Sao Paulo, Brezilya

Kapalı yerleşimlerin Avrupa’da ayrıştırıcı bir kentsel form olarak ele alınışı daha geç olmuştur. İngiltere, Fransa gibi ülkelerde feodal sitem içerisinde aristokratların kendilerine özel kapılı ve duvarlı yerleşmeleri bulunmasına rağmen; günümüzdeki haliyle kapalı sitelerin yayılan bir kentsel form olarak gelişimi diğer ülkelere göre yavaş olmuştur. Sanayi devrimi ile kalabalıklaşan ve yeterli yaşam koşullarının oluşturulamaması ile şehir dışında banliyö oluşumları gibi bahçe-şehir akımından etkilenen toplu konutlar oluşturulmuştur. Ya da ikinci dünya savaşından sonra kentlerin yenilenmesi için hızlı kitlesel konut üretimleri yapılmıştır. Fakat uzun bir süre bu toplu konut yerleşimlerinin çevrelerini çevirme gereksinimi duymamışlardır. Bu durumda Avrupa’daki sosyal-demokratik refah devleti sisteminin etkisi olduğu söylenebilir. Kapalı siteler, genelde devletin sağladığı sosyal hizmetlerin çok az olduğu yerlerde hızla artmaktadır. Böyle ülkelerde suç ve sosyal gerilim de artış göstermektedir [94]. Gelir eşitsizliklerinin az olması ve kentsel tarihinin Amerika’daki gibi ırkçı bir şiddeti içermemesi nedeniyle Avrupa içerisindeki ayrışmanın daha az olduğu ve bu konuyla ilgili daha az politik ilgiyi üstüne çektiği söylenebilir [63]. Londra ve Paris gibi 19.yüzyıl endüstriyel şehirlerinde, yeni endüstriyel burjuvalar meşgul kent merkezlerinin tehdidinden uzak, özel yönetimli ve kapalı banliyö mahalleleri arayışına 1980’lerden sonra girmişlerdir [33], [10]. Fransa Saint-Cloud’daki 1982 de inşa edilen Le Parc de Montretout muhtemelen Fransa’daki türünün ilk örneğidir [92]. İspanya’da ise

Madrid’de 1960’larda hafta sonu tatil evleri olarak tasarlanan yerleşimin 1980’lerde sürekli kullanılan bir yerleşim haline gelmesi ile ilk büyük kapalı yerleşme oluşmuştur [99]. Avrupa’da tatil için tasarlanan ikincil konutlarda ve emekli konutlarında da kapalı yerleşimler görülmektedir.

Wu [100], Çin’deki kapalı site gelişimlerini açıklarken, aslında Çinin tarihsel süreç içerisinde duvarlı yerleşimlere yabancı olmadığını, evlerin iç avlulu planlaması veya yasak şehir gibi kent ölçeğinde duvarlı planlamaların mevcut olduğunu ifade etmektedir. Fakat son yıllarda yeniden keşfedilen duvarların farklı anlamlar yüklenerek yeniden gündeme geldiğini anlatmaktadır. Kentin yeni gelişimi içinde sahipsiz kalan sosyalist bölümlenmelerin yeniden ekonomik fayda sağlanması amacı ile bu tür yerleşimler dönüştüğünü açıklamaktadır. Günümüzde Çin’de iki çeşit kapalı yerleşme görülmektedir. Bunlardan biri sosyalist düzen zamanından kalan iş birimi yerleşimleri (work-unit compounds) ve günümüzdeki bilinen haliyle kapalı siteler (commodity housing enclaves). 1949’dan sonra edüstriyel gelişimle birlikte çalışma birimleri çevresinde inşa edilen altyapıları ve kamusal hizmetleri devlet tarafından karşılanan sınırları belirli yerleşimler bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin gerekli hizmetleri devletten karşılayamaması ile zamanla kendi özel yapılanmaları ile bu hizmetleri karşılamaya başlamışlardır. Bu durumda mekansal değişikliklere sebebiyet vermiştir. Diğer bir çeşit ise bildiğimiz anlamda 1990’ların sonunda ortaya konan kapalı sitelerdir. Bu sitelerin oluşum nedenleri çağdaşı olan diğer küresel şehirlerdekinden farklı değildir. Güvenlik, oluşturulan kulüp olanaklarından yararlanma, prestij arayışı ve sosyo-ekonomik olarak ayrışma isteği olarak ortaya çıkan nedenler, özellikle Çin’de bulunan yabancıların tercih ettiği kapalı sitelerde görülmektedir[100].

Şekil 4. 5 Pekin- Shunyi bölgesi, Çin

Endonezya, Hindistan gibi etnik ve dini çeşitliliğin çok olduğu ülkelerde farklılıklara karşı oluşabilecek güvenlik problemlerini minimize etme amacı ile bu tür konutlar oluşturulmaktadır.

Duvarlar içerde yaşayanları suç ve kaostan korumayı vaat eder. Suudi Arabistan'daki şehirlerde terör korkusu gurbetçi çalışanları bir arada yaşamaya zorlar; suç korkusu toplu konut kullanıcılarını topluluklarının dışı kapanmasını kabul etmeye yöneltir; yükselen şiddet eğiliminden duyulan korku beyaz güney Afrikalıları banliyölerini çitle çevirmek, caddelerde devriye gezecek silahlı korumalar tutmak konusunda cesaretlendirir [101],[10].

Bugün mülteci kabul eden milletler göçmenlerin durumunun gözden geçirileceği süreç içerisinde bekleyebileceği kamplar inşa edilmektedir. Bu durumlarda duvarlar yalnızca ötekileri dışarıda tutmaya yarayan bir sistem değil, aynı zamanda tanımlanan grupları içerde tutan bir sistem olarak da çalışmaktadır. Duvarlar gözetimi kolaylaştırır, sosyal uzaklıkları ve kontrolü simgeler [102],[10].

Afrika'da ise bu tarz yerleşimlerin oluşmasının temel sebebi yüksek suç oranlarıdır. Bu duruma göre siyah ve beyazların keskin bir şekilde mekan üzerinde kutuplaşması bu bölgelerin girilemez hale gelmesine yol açmıştır. Özellikle, 1970'lerden itibaren artan suç oranları, devletin bunu önlemedeki yetersizliği nedeni ile toplum bu sorunlara karşı bazı tepkiler geliştirmiştir. Dışa kapalı konut yerleşimleri de bu tepkilerden biri olarak ortaya çıkmış ve 1990'ların başından itibaren en çok talep edilen yerleşme biçimi haline gelmiştir. Diğer bir neden de ülkede gelir dağılımındaki bozukluklar nedeni ile zenginlerin genelde beyazlardan oluşması fakirlerin siyahlardan oluşması kapalı mahalleler ve güvenlik köyleri olarak ayrılmaktadır [103].

Kapalı sitelerin Dünya'daki çeşitli örnekleri ülkelerin kendi yerel yönetimleri içinde farklı şekillerde ele alınmaktadır. Kanada'da yapılan bir araştırma projesinin sonuçları, yerel yönetimlerin kapalı sitelere yönelik farklı stratejiler izleyerek inşa sürecini engelledikleri ve denetim altına almaya çalıştıklarını göstermektedir [10]. Gooblar [104] ise İngiltere'deki kapalı sitelerle ilgili çalışmasında, İngiltere'de kapalı sitelerin , özel

olarak bir politika konusu olarak görülmediği ve diğer konut alanlarından farklı bir işleme tabi tutulmadığını söylemektedir. Bu konuda yerel halkın ve yerel yönetimin tutumu genelde belirleyici olmaktadır. Benzer şekilde, Atkinson ve Flint[63] , İngiltere genelinde yaklaşık 1000 kapalı site olduğunu belirtmişler ve yaptıkları araştırmada, çok az sayıda yerel yönetimin bu konuya özel politikalar geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Gooblar [104], Amerika Birleşik Devletleri’nde farklı bir planlama sistemi bulunmasına rağmen , “ABD’deki birçok belediye kapalı sitelerin yapımını, kapıların dışındaki kişiler için önemli olumsuz etkileri olduğundan engelleme ihtiyacı hissetmektedir” diye yazmaktadır. Ancak bu yaklaşımın bütün yerel yönetimler için geçerli olmadığına da altını çizmektedir. Bilindiği gibi ABD, kapalı sitelerin çok sayıda rastlandığı belki de ilk ülkedir [7], [24]. Böylece ABD örneğinde de kapalı sitelere karşı ülke ölçeğinde bir planlama politikası olmadığı ve yerel yönetimlerin bu konuda farklı tutumlar benimsedikleri görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise planlama ile kentsel gelişimi yönlendirmenin yetersiz kaldığı ve kapalı sitelerin örneğin Mexico City’de denetim dışı olduğu [105] ve Çin’de ise yerel yönetim giderlerini azalttığı için desteklendiği[100] belirtilmektedir [41].

4.4 Sınırlandırılmış /Kapalı Konut Yerleşimlerinin Türkiye’deki Gelişimi

Türkiye’de 1930 ve 1940’larda bireysel konut üretiminin yetersiz kalması üzerine kooperatifler ve lojmanların üretimi ile ilk toplu konut alanları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu döneme ait yerleşmelerin ortak özellikleri, az katlı ve düşük yoğunluklu yerleşme biçimleri ile bahçe-şehirler geleneği içinde yer almalarıdır. Bu dönem sosyal devlet yönetiminin konut politikaları olarak gelişmiştir.

Türkiye gerçek anlamda bir konut sorunuyla ve toplu konut olgusuyla 2. Dünya Savaşından sonra karşılaşır. Hızlı kentleşme ve artan sanayileşme ile kitlesel konut talebi de artmıştır. Bu dönemdeki konut üretimi üç yoldan sağlanmıştır:

- Yapsatçı üretim
- Kooperatif üretimi
- Gecekondu üretimi[106].

Hızlı kentleşme karşısında yerel yönetimlerin gerekli ölçüde imarlı arsa üreterek talebi karşılayamaması ve planlama süreçlerinin yetersizliği sonucu kent toprağı üzerinde yüksek bir rant oluşur. Tek parsel üzerine tek mal sahibinin konut yapabilmesi kuralı ve oluşturulan rant orta sınıfların konut sahibi olmasını olanaksız hale getirdi. Bu kriz apartmanlaşma ve kat mülkiyeti yasasının 1954 tarihli düzenlenmesi ile aşılr[106].

1953'te 6188 sayılı "bina yapımını teşvik ve izinsiz yapılan yapılar" hakkında çıkarılan yasayla, belediyeye devredilen hazine arsalarından kooperatiflerin yararlanması hedeflenmiş ve böylece sosyal konutların gelişimine öncülük edilmiştir. Orta ve dar gelirli hedefleyen bu yaklaşımlar ve özellikle ülkenin mimarlık ve şehircilik alanındaki birikimleri, yine Emlak ve Kredi Bankası'nı genellikle kent dışındaki boş arazilerin planlamasına yöneltmiştir. Fakat sosyal konut olarak planlanan bu alanlar ortaya çıkan maliyetin yüksekliği sebebiyle daha çok lüks konut üretimi olarak devam etmiştir. Batı örneklerinden esinlenilerek tasarlanan 4.Levent ve Ataköy projeleri bunların en önemlileridir. Bahçe-kent yaklaşımıyla gerçekleşen 1. Levent'in tersine hem 4. Levent'te hem de Ataköy'de karma konut tipolojileri yer almış, başka bir deyişle çok katlı ve az katlı konutlar iç içe, yan yana tasarlanmıştır. 1955'te projelendirilen Ataköy Mahallesi kamu eliyle üretilen konut programlarının en kapsamlısıdır [107].

Bu dönemde kent dışına inşa edilen kapsamlı toplu konut projeleri ile büyük kentlerde uydukentler oluşturulmaya başlanmıştır. Örneğin Emlak Bankası'nın çeşitli kentlerde başlattığı toplu yerleşim projeleri içinde İstanbul – Bahçeşehir projesi bu tür bir uydukent olarak planlanmıştır. Büyük ölçekli bu projenin etaplar halinde kullanıma sunulması ve işletmeye alınıp yönetilmesini sağlamak üzere, yürürlükteki kat mülkiyeti yasasının yetersiz ve dar kapsamını aşmayı amaçlayan bir hizmet ve işletme şirketi modeli geliştirilmiştir. Bu modelde önerilen şirket, kat mülkiyeti yasasındaki dışarıdan yönetici statüsünde bir şirket olarak kurulmaktadır. Şirket, uydukent ölçeğinde yönetim hizmeti, servis hizmetleri (güvenlik, çöp toplama, kapıcılık, iç ve dış mekanların bakım ve onarımı vb.), teknik servis hizmetleri (su, kanalizasyon, doğal gaz, elektrik, yol, ısıtma, asansör ve tesisat santralleri vb.), işletme hizmetleri (fidanlık-bahçe ve yeşil alanların bakımı vb.), ulaşım ve toplu taşıma hizmetleri, rekreasyon, eğitim ve sağlık tesislerinin kurulması ve işletilmesi gibi çok geniş kapsamlı bir hizmet ve işletme zincirini üstlenmektedir[108],[109]. Bu tür alanlar 1980'lerden sonra yavaş yavaş

dönemin eğilimlerine paralel olarak kendi yapı alanlarının çevrelerini kapatarak kapalı yerleşimlere dönüşmüştür.

İlk üç plan döneminde yani 1980'lere kadar, konut sorununun tanımlanmasına ve konut ihtiyacının belirlenmesine yönelik hükümler göze çarpmaktadır. Daha sonraki planlarda ise, ortaya çıkan ve giderek kronikleşen gecekondu problemi ve konutta standart sorunları detaylı olarak ele alınmış ve yasal düzenlemelerden söz edilmiştir[4].

Ancak ne yazık ki planlar, gelişimi geriden takip etmektedir. Planlardaki nüfus ve konut ihtiyacı projeksiyonları, ülkedeki sosyal değişimler ve yatırımların hızı nedeniyle gerçekçi çıkmamaktadır. Bu nedenle de plan hedefleri başarıya ulaşamamıştır. Yine de Beş yıllık kalkınma planlarında konut olgusunun incelenmesi, Türkiye koşullarında ve mevcut yasal çerçeve içinde konut üretiminin ve standartlarının anlaşılması açısından faydalı olmaktadır. Yeni tarz yaşam alanlarını belirleyen etkenlere baktığımızda, bu yıllara kadar ki yasal gelişimlerin ve devlet müdahalelerinin çok etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Zira yeni gelişen konut alanlarında aranan standartlar, toplu konutla ilgili tüm kanun ve planların öngörülerinin üzerine çıkmış, lüks konut talebi giderek artmıştır [4].

Dünya'daki diğer ülkeler gibi Türkiye'de de 1980'lerde gelişen neo-liberal politikaların, küreselleşme ile gelişen uluslar arası ilişki ağlarının mekansal yansımaları kent üzerinde gelişen projelerde görülmeye başlamıştır. Türkiye'de 1980'ler, yalnızca politik veya ekonomik değil, aynı zamanda sosyal açıdan da kritik bir dönüm noktasını oluşturmaktadır [82]. 1980'lerin ortasından itibaren, endüstri ve ticaret, bürokrasinin yerini alarak; ülkenin ağırlık merkezi, Ankara'dan İstanbul'a kaydırmıştır. Son 20 yılda, İstanbul kentinin dinamikleri kritik ve sarsıcı olarak değişmiş; kent, sosyal, politik ve ekonomik alanlarda, adeta 'kentsel parçalanmışlığı' vurgularcasına, bir dizi radikal dönüşüme ve değişime uğramıştır[29].

Desantralizasyonla birlikte taşınan endüstri alanlarının dışında, iş ve finans merkezlerinin de kent merkezi dışında yeniden yaratılması, kent dışı (sub-urban) konut alanlarının alabildiğine her yönde yayılımı ve yeni ulaşım düğümleri üzerinde çok amaçlı alışveriş merkezlerinin yerleşmesi sonucunda mevcut kent merkezleri ile ilişkisiz kentsel alanlar çeperlere doğru genişlemiştir. "Kendiliğinden" ortaya çıkan tüm bu yeni

“kentsel merkezler” bütünsel bir kent planlama vizyonu olmaksızın, sermaye gruplarının tekil taleplerine yanıt veren parçacı mevzi kararlarla gerçekleştirildiler[52].

Yeniden yapılanan kapitalist düzende varsıl ve yoksul arasındaki gelir dağılımdaki eşitsizlik gittikçe artarken; kent iki karşıt görüntünün yana yana durduğu, sembolik ve psikolojik duvarlarla birbirlerinden ayrılan, parçalanmış bir görüntüye sahip bir hale gelmiştir. Liberalleşme süreci içerisinde konut sektörü başta olmak üzere inşaat sektörünün önemi artmıştır. Bu durumda da karşıtlıklar en çok konut sektöründe gözlemlenebilir olmuştur.

1980’li yıllarda, Toplu Konut Yasası’nın çıkması ve paralelinde gelişen teşviklerle konut sektörü büyük bir patlama yaşamıştır. Bu dönemde çeşitli yatırım projeleri ile hızlı konut üretimi yapılmaya başlamıştır. Daha sınırlı sayıda konut üretimi yapan yap-satçı üretimin yanı sıra, özel sektör kent dışındaki boş ve büyük arazilerde hızlı bir şekilde toplu konutlar üretmeye başlamıştır. Bu konut üretimlerinin içinde özellikle özel sektör tarafından üretilen toplu konutlar, yalnızca hızlı bir şekilde yüksek kâr elde edebileceği orta, üst-orta ve üst gelir gruplarına yönelik olarak üretilmeye başlamıştır [26]. Kapalı siteler ilk olarak İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde ortaya çıkmış, 2000 sonrasında önemli bir kırılma yaşayarak diğer kentlere de yayılmış ve sayıca artmıştır. Birçok firmanın genel merkezlerinin İstanbul’a kayışı hızla artan nüfusu, küreselleşmenin en çok hissedildiği kent oluşu nedeniyle İstanbul bu tür yerleşimlerin en iyi gözlenebildiği şehir olmuştur.

1970’lerde kamunun konut ihtiyacını karşılamada yetersiz kalışı ile şehir çeperlerinde oluşmaya başlayan gecekondu alanları ise şehrin diğer karşıt yüzünü oluşturmaktaydı. Bu durum resmi kaynaklarda da şu şekilde belirtilmiştir: “Kamu kesiminin konut yapımında çok yetersiz kalması, arzın talebi karşılayacak düzeyde olmaması ve konut fiyatlarının yüksekliği, özellikle kente yeni göç eden nüfusun barınma gereksinmesinin karşılanmasını gecekondulaşmaya bırakmıştır. Büyük kentlerin çevresi gecekondu kuşaklarıyla sarılmış bulunmakta, nüfusun yüzde 50’den çoğu gecekondularda oturmaktadır” [110].

Nüfus artışının kent yaşamında daha da problemli bir hale gelişi ile kent dışında yapılmaya başlayan yeni konut projeleri kent yaşamından uzaklaşmak isteyenler için bir

çekim merkezi oluşturmaya başlamıştır. Bu yeni konut alanları önceden gecekondu alanları olan şehir çeperlerinde, İstanbul'un yeşil alanlarında ve transit yol ile kente kolay ulaşılan düğüm noktalarında gelişmekteydi. Bir yanda kentin çeperlerindeki kamusal altyapı hizmetlerinin tamamlanamadığı eski gecekondu alanları ve diğer yanda bu bölgelerde oluşturulan özel girişimlerle tamamlanan peyzaj, altyapı ve güvenlik hizmetleri ile 'kentsel vahalar' olarak pazarlanan yeni lüks siteler bulunmaktaydı.

İnalcık'a [111] göre, eski İstanbul'da, geleneksel Doğu Akdeniz dokusunun mekânsal düzensizliği gelir veya sosyal statüye dayanmazken; mekânsal farklılaşmanın belirleyicileri dini ve etnik olarak vurgulanmaktadır. Halbuki küreselleşen İstanbul'da, tıpkı diğer dünya kentlerinde olduğu gibi, sosyal gelir grupları lüks ofis plazalarıyla, sözde kamusal eğlence mekanlarında ve özellikle lüks konutta ayrıışmışlık gözlenmektedir [29].

Nüfus açısından belli bir azınlıktan bahsediliyor gibi gözükmesine rağmen, 'kentsel toprak tüketimi' açısından bu tür kapalı yerleşmeler küçümsemeyecek bir paya sahiptir. (Levent ve Gülümser [112], Colliers ve Rescoe'nun 2003 verilerine dayanarak 2000'den itibaren yeni konut inşa edilen alanın büyüklüğünün 30 milyon metrekareye ulaştığını belirtiyorlar. Bunun dışında yeni inşa edilen sitelerin hemen hepsinin ileri güvenlik teknolojileri ve gözetim mekanizmalarıyla korunuyor olmasının yanı sıra, özel veya kamusal toplu konut operasyonlarında da 'sonradan kapanma' eğilimi gözlenmektedir. Bugün artık pek çok konut kooperatifinin kâr amaçlı olduğu, yüksek konfor sunduğu ve yakın zamanda çevrelerini duvarlarla kapattıkları göz önüne alındığında, kooperatifleri güvenli sitelerden ayırtırmak zorlaşmaktadır [43].

Bu mekansal değişimlerin içerisinde kapalı sitelerin oluşmasının bir diğer sebebi ise ekonomik sınıfların değişimidir. 1980 sonrası izlenen politikalar, bir yandan, toplumdaki mevcut sermaye birikim süreçlerini ve kurulu ittifak biçimlerini değiştirerek beklenmedik bir hızla zenginleşen ve sınıf atlayan bir kesimin ortaya çıkmasına neden oldu; diğer yandan, doğrudan sermaye yatırımları arttı, finans ve hizmetler sektörü gelişti. Orta sınıf gelirleri azalırken, yeni oluşan hizmet finans ve bilişim sektörlerindeki çalışanların gelirleri artmaya başladı. Bu da uluslararası iş çevreleriyle bütünleşmiş, yüksek ücretlerle çalışan üst düzey yöneticiler ve ileri derecede uzmanlaşmış

profesyonellerden oluşan ve “yeni orta sınıflar” olarak adlandırabileceğimiz bir kesimin ortaya çıkmasına neden oldu. Batı literatüründe ‘yuppies’ olarak karşılığını bulan bu kesimlerin, benimsedikleri küresel tüketim kalıpları doğrultusunda bir yerden diğerine pek de farklılık göstermeyen, belli yaşam biçimleri ve bu yaşam biçimine uygun mekân özelemleri vardı [113]. Kapalı siteler bu noktada hem yeni tüketim alışkanlıklarını besleyen, özendirilen homojen topluluk isteğini karşılayan, aynı zamanda prestij ve statü ifade eden yatırımlar olarak sunulmaya başlandı. Türkiye’deki gelişiminde ana motivasyon olarak bu yeni alışkanlıkların mekansal yansımaları ön plana çıkmıştır.

Bosphorus city, Küçükçekmece

Şelale evleri Premium, Çekmeköy

Sinpaş Altın Oran, Ankara

Şekil 4. 6 Türkiye’den Kapalı konut yerleşimi örnekleri

Bazı ülkelerde kapalı siteler güvenlik sorunu üzerinden ortaya çıkarken, güvenlik Türkiye’de ikincil motivasyon olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de, yapılan araştırmalar da [35],[45],[43],[47],[25] vurgunun, burada yaşamayı seçenlerin yaşam tarzı ve kendilerini “kentli kalabalıklar”dan ayrı bir grubun üyesi olarak kimlik kazanmak üzerine olduğunu belirtmektedirler [2].

My Roseville, Çekmeköy

Mesa Kemerburgaz konakları

Park Vadi Evleri, Ankara

İncek Life , Ankara

Şekil 4. 7 Türkiye’den Kapalı konut yerleşimi örnekleri

1999 depremlerinden sonra depreme dayanıklı bina teknolojileri de tercih sebeplerinden biri olarak önem kazanmıştır. Deprem sonrasındaki süreçte aslında çok önemli olan ve bütün binalarda sağlanması gereken standartlar içindeki depreme dayanıklı malzeme ve teknolojiler, lüks konutlarda varlıklı insanlara sunulan bir ayrıcalık olarak pazarlanmıştır.

Dünya’daki diğer küresel şehirlerle benzer bir ikili yapı Türkiye’de büyük kentlerin bütününde belirmiş durumdadır. Büyük kentlerde, bir yandan, yüksek duvarlarla, parmaklıklarla ve özel güvenlik birimleri ile korunan, üst gelir gruplarının yaşadığı ve kentin bütününüyle ilişkisini kestiği güvenli siteler (gated communities) yaygınlaşmaktadır. Öte yandan da, TOKİ’nin “toplumsal konut” adı verilen uygulamalarıyla, alt ve orta gelir kümeleri için geliştirilmiş, düşük inşaat kalitesi olan, tek tip bir mimariye dayalı, kültürel ve yaşamsal alışkanlıklar ve beklentiler dikkate alınmadan, kentin merkezinde bulunan kamusal yaşamla ilişkisi kesilmiş, bir tür gettolaşmanın olduğu yerleşim öbekleri ortaya çıkmaktadır. Güvenli sitelerde yaşayanlar, kendilerini toplumsal ve mekansal olarak kentsel topluluğa kapatmakta, toplumsal konut bloklarında yaşayanlar ise kentsel toplumsal yaşamdan uzaklaştırılarak

kendi içine kapanmış topluluklar olarak kente dahil edilmemektedir. Böylece kentlerde sınıfsal ayrışma, yerleşim/konut alanları bakımından iyice belirginleşmektedir [114]. Kenti oluşturan bu parçalanmış dokuda kentte yaşayan iki karşıt tarafta bir birine sırtını dönmüş kendi içlerinde oluşturdukları homojen topluluklarda yaşamaktadır ya da yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Farklılıkların bütünü olan kent bazı noktalarda anlamını yitirmektedir; çünkü farklı insanların karşılaşma olanakları, kentteki gün geçtikçe parçalanan kamusallıkla birlikte azalmaktadır.

SOSYAL İLİŞKİLERİ GELİŞTİRMEDE KONUT- KAMUSAL ALAN KURGUSUNUN ALAN ÇALIŞMASI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1 Sosyal İlişkileri Geliştirmede Konut- Kamusal Alan Kurgusu

Kamusal alan; insanların kendilerinden farklı insanları görebildiği, bu sayede farklı insanları tanıyabildiği, erişimin hiç kimseye kısıtlanmadığı, farklı konum ve bakış açılarının birlikte var olduğu bir paylaşım ve eylem alanıdır. Bu tür alanlar insanlar arasında sosyal ilişkilerin kurulabildiği alanlardır.

Konut ise kişilerin tercihlerinin, olanaklarının, yaşam tarzının bir göstergesi olarak anlaşılabilirken, aynı zamanda psikolojik olarak kişinin aidiyet hissi geliştirebildiği, doğrudan ilişki kurabildiği mekânlardır. Konutun yeterli olması, yani altyapı olanakları ve yapı teknolojisi açısından yeterli koşulları sağlaması işin bir yönünü oluştururken, konutun içinde yer aldığı çevrenin kişilerin temel gereksinimlerini karşılayacak biçimde planlanması gerekliliği, yaşam koşullarındaki belirleyici rolü açısından, konunun bir diğer yönünü oluşturmaktadır. Konutun içinde bulunduğu çevrenin sunduğu olanakların yanı sıra kentle kurduğu ilişki ve kişiye sağladığı, topluma ve kente aidiyet hissi de konutun kentin mekansal yapısındaki önemini artırmaktadır [115].

Yeni oluşturulan konut alanlarında kamusal alanlar ile kurulması gereken ilişkinin yok sayılması, insanları birbirlerine karşı yabancılaştıran, toplumsal ilişkileri zayıflatan bir durum oluşturmaktadır. Konut alanlarının kentle ilişkileri zayıf tasarlanması, kentle ve birbirleriyle ilişki kurabilecekleri kamusal alanların oluşturulmaması kentsel gelişimi olumsuz etkilemektedir. Sağlıklı bir kentsel gelişimin olabilmesi ve kentlilerin ortak değerler çevresinde kentte birlikte yaşayabilmeleri, birbirlerini dışlamadan birlikte var

olabilmeleri, farklılıkları barındıran bir kent toplumu oluşturabilmeleri için kentin kamusal alanının onararak sürdürülebilir kılınması yaşamsal önem taşımaktadır [116].

Sınırlandırılmış/Kapalı konut yerleşimleri kentsel bir planlamanın bütünü olarak değil, sadece kendi bölgelerine özel planlamalar ile inşa edilen konut alanlarıdır. Kendi içlerindeki yarı-özel ortak alanlara erişimin kısıtlanması, kendi alanları dışında farklı insanlarla karşılaşabilecekleri kamusal alanların bulunmaması toplumsal ayrışmayı artırmaktadır. Oluşturdukları sosyal ve mekansal ayrışmayı önlemek için bu tür konutlar yerine konut alanları ile kamusal alanlar arasındaki ilişkinin yeniden doğru olarak sağlandığı tasarımlar ortaya konmalıdır. Konut yerleşimlerinde oluşturulacak bu tür kamusal alanların amaçlandığı şekilde toplumsal ayrışmayı azaltabilmesinde mekanların tasarımının da etkisi vardır. Tasarımın kentsel açık alanda gerçekleşebilecek bir takım aktiviteye olanak sağlaması ve sosyal ilişkilerin kurulması için insanları teşvik etmesi beklenmektedir. Jan Gehl [117], kamusal alanlardaki bu aktiviteleri gerekli eylemler, isteğe bağlı eylemler ve sosyal eylemler olarak sınıflandırmaktadır.

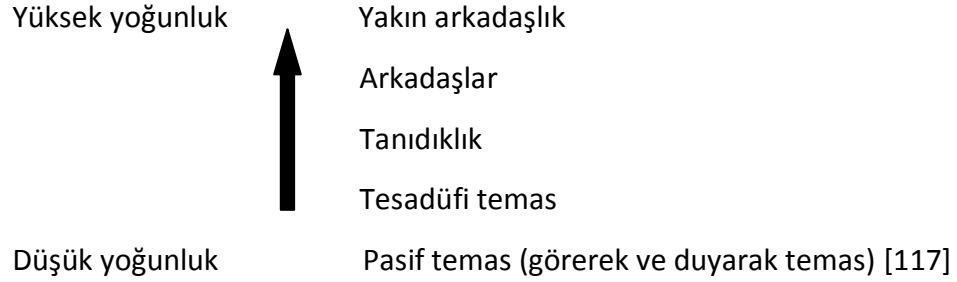
Gerekli eylemler; yapılması gereken işlerimiz –işe gitmek, okula gitmek, alışveriş yapmak- için zorunlu olarak dışarıda bulunduğumuz süreçteki eylemleri kapsar.

İsteğe bağlı eylemler; zorunluluk değil istek içerirler ama isteğin yanı sıra mekan ve zamanın el vermesi koşulunda gerçekleşebilirler. Yürüyüş yapmak, oturmak, güneşlenmek gibi aktivitelerdir. Dış koşulların iyi olması ve mekanın insanları davet etmesi, dış mekan kalitesinin iyi olması gerekir. Bu tür aktiviteler için mekanın fiziksel planlanması çok önemlidir. Dış mekanların kalitesi düştüğü zaman bu tür aktiviteler gerçekleşmez, sadece zorunlu aktiviteler gerçekleşir.

Sosyal eylemler; Başka insanlar bulunduğunda yapılan bütün eylemler bu gruba dahildir. Bu eylem biçimine sonuç eylem denebilir. Diğer iki aktivitenin oluşumu sırasında ya da sonrasında kendiliğinden oluşurlar. Bu iletişim fiziksel planlamayla bağlantı kurmak içinde önemlidir. Binalar arasındaki yaşam bütün aktiviteleri kapsar. Ortak alanlar kenti ve konut alanlarını anlamlı kılar [117].

Bu eylemler gerçekleşirken insanlar arasındaki sosyal etkileşimin gerçekleşebilmesi için *pasif temas*'ın gerçekleşmesi önemlidir [118]. Pasif temas iki insanın plansız karşılaşmaları ile oluşur. Basitçe insanların birbirlerini görmesi ve duyması ile oluşan bu

sosyal eylem, iki insana birbirlerinden haberdar olma ve diğerinin yapısını keşfetme şansı verir. İlk karşılaşma da insanlar genelde bir yabancıya kendilerini tanıtmak istemeseler de bu karşılaşmaların tekrarlanması (*repeated occurrence*) ile aralarında bir sosyal iletişim sağlanabilir [119]. Bu şekilde pasif temas ile kurulan iletişim diğer iletişimlerin başlangıcı olabilir. Çeşitli iletişim şekilleri yoğunluklarına göre birbirini takip eder. Gehl bu iletişimleri yoğunluklarına göre şu şekilde sıralamaktadır:

Kamusal açık mekanlarda pasif temas olanaklarının artırılması ve sosyal ilişkilerin geliştirilebilmesi için bir takım kavram ve tasarım kriterlerine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Gözetim: Kamusal alanlardaki sosyal iletişimi etkileyen kavramlardan biri gözetim olanağıdır. Jane Jacobs'un 1961'de yazdığı kitabında 'eyes on the street' sözü ile tanımladığı bu durum, sosyal etkileşimin en üst seviyesi için bir anahtar niteliğindedir [64]. "Yakın çevre iletişimin temeli ve o bölgede oturan kimseler arasındaki ortak ilgilerin tanımlandığı alandır" [119]. Konut sakinlerinin kendi evleri dışındaki kamusal alanı kullanan insanları duyup görebilme şansları, onların topluluk hisselerini yüksek oranda olumlu etkiler ve diğer insanların kimlerle iletişim kurmayı tercih ettiklerini gözlemlemeye olanak sağlar. Bu nedenle, yerleşim ve bina tasarımının gözetime olanak sağlayacak şekilde yapılması sosyal iletişimi cesaretlendirmek için önemlidir [120]. Bu şekilde tasarlanan çevreler aynı zamanda belirli derecede güvenlik hissinin oluşmasını da sağlar. Newman'ın 'defensible space' için tanımladığı ilkelerden biri görünebilir girişin olmasının suçlu için caydırıcı bir etki sağlayabileceğidir [46]. Ama burada dikkat edilmesi gereken bu gözetim olanakları yaratılırken özel- kamusal arasındaki sınırın iyi ayarlanmasıdır. Bu sınırın iyi ayarlanamaması insanların mahremiyetlerini zedeleyebilir.

Yarı kamusal(semi-public) ve ara bölgeler (buffer zone) oluşturulması: Yüksek yoğunluklu yerleşimlerde, konut sakinleri kendi sosyal çevreleri üzerindeki

kontrollerinin azaldığı hissedebilirler. İnsanlar kendi kontrollerini aşan bir ortamı hissettiklerinde, ortak alanlardan geri çekilme eğilimindedirler. Kamusal(veya ortak) ve özel alanlar arasında kullanılan yarı- kamusal alanlar(semi-public space) ve ara bölgeler (bufferzone) komşular arasında iyi sosyal ilişkileri sağlayabilecek aşamalı geçişi artırır. Yarı kamusal alanlar ve ara bölgeler(bahçeler, verandalar vb.) kamusal alanlar ve özel alanlar arasında daha yumuşak bir geçiş sağlarlar. Bu alanlar, bir derecede mahremiyeti ve bölgesel kontrolü, komşu kamusal alanda aktif iletişim olanakları ile birlikte sağlayan koruyucu bir bariyer işlevi görürler [121]. Uzun süreli periyotlar için, olası karşılaşma olanaklarını artıran kamusal alanların gözetim olasılığını artırır. Bu alanlar aynı zamanda konut sakinlerinin kendilerini ifade edebilecekleri ve yaşam biçimlerini gösterebilecekleri alanlardır [119].

Ortak alanlar: Ortak alanlar sosyal iletişim için çok iyi olanaklar sağlar. Ortak alanlar (kapalı ve açık) iyi kalitede ve çevredeki insanların kullanımları için uygun ama aynı zamanda esnek kullanımlı olmalıdır. Bu şekilde olması kullanımlarını ve sosyal iletişim olanaklarını en üst düzeye taşır. Yerleşim planlarında aktivite alanları merkezde konumlanmalı [122], [123] ve ulaşılabilir olmalıdır. Ana aktivite alanı olarak, ortak alanlar paylaşılan yollar üzerinde konut alanları ile ilişkili olarak yerleştirilmelidir [123]. Ortak alanların görünebilirlikleri gözetim olanağını ve böylece kullanımı ve sosyal iletişim olanaklarını artırmak için önemlidir [122],[123],[119]. Bu tür açık alanların topluluğun ihtiyaçlarını karşılaması beklenir. Farklı aktivitelere olanak verecek esneklikte olmalıdır. O çevrede yaşayan bütün insanların kolayca ulaşabilmesi gerekir.

Ortak alanların büyük açık alanlardan öte; tanımlı, farklı aktivitelere olanak sağlayan alanlar olarak planlanması daha işlevseldir. Çünkü büyük ve tanımsız alanlar hiç kimsenin alanı (no man's land) olarak görülür. İnsanlar bu tür alanlara karşı sorumluluk hissetmedikleri gibi kullanmakta istemezler. Aynı zamanda büyük açık alanlarda deneyimlenebilecek çok aktivitenin bulunmaması, sınırlı aktivitelerin dağılması, gözlemlenebilirlik yoluyla iletişime katılacakların gözlemleyebilecek insan bulamamaları sorun olarak ortaya çıkabilir. Bu nedenle dağılmamış, birbirleri ile ilişkili tanımlı açık alanlar daha kullanışlıdır [119].

Aktivite alanlarının içinden geçen paylaşımlı yollar: Aktivite alanları arasında(özel birimler, park alanları ve yerel faaliyetler) paylaşılan yollar olması olası sosyal karşılaşmaları artırabilir [124],[117],[122],[119]. Bununla birlikte, sosyal homojenliğin bulunduğu yerlerde, birçok konut sakini paylaşılan yollar üzerinde benzer aktivitelerde bulundukları sonucuna ulaşılmıştır ve bu durum aralarındaki iletişim olanağını artırmaktadır.

Yaya kullanımını artırmak: İnsanların aktivitelerini yaya olarak gerçekleştirmesi için teşvik edilmesi pasif temas olanağını artırır. Konut alanları içinde tasarlanan sokakların ve ortak alanların yaya öncelikli tasarlanması, trafiğin yavaşlatılması veya araç trafiğinin kısıtlanması konut alanları içinde aktivite ve sosyal etkileşim olanağını artırır. Yavaş trafik yaşanabilir çevre anlamına gelir. Yaya kullanımını artırmak için yapılabilecek diğer düzenleme ise yürüyerek ulaşılacak mesafelerde insanların zorunlu aktivitelerini de gerçekleştirebilecekleri ticari birimler ile fonksiyonel çeşitliliği sağlamaktır.

Kamusal mekanın kalitesi: Tasarlanan kamusal alanın kalitesi bu alanları kullanan insan sayısını artırır ve çeşitli insanları bu mekanı kullanmaya yöneltir. Amerika merkezli Project for Public Space [125] organizasyonu iyi bir mekanı oluşturan öğeleri dört ana başlık altında şöyle toplamaktadır:

1)Sosyallik:

- Gece kullanımı
- Sokak yaşamı
- Kullanan kadın, çocuk ve yaşlı oranı
- Sosyal ağlar gibi ölçütlerle mekan kullanımı değerlendirilmektedir. Mekanın farklılıklara açık, davetkar olması beklenmektedir.

2)Kullanım ve aktiviteler: Sürdürülebilir, kullanışlı, aktif ve eğlence öğesini bulunduran çeşitli aktivitelerin iyi tanımlandığı alanların oluşturulması

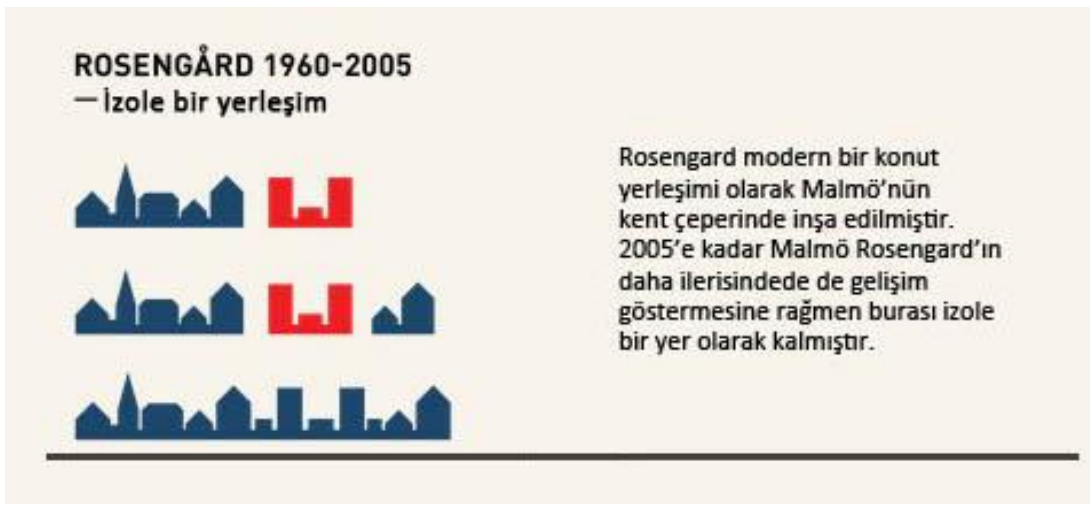
3)Ulaşım ve bağlantılar: Devamlılığı olan birbiriyle ve çevresindeki yapılarla bağlantılı tasarlanan, insan ölçeğinden okunabilir, herkes için erişilebilir olan, yaya kullanımına öncelik veren mekanlar

4)Konfor ve görünüm: Güvenli, temiz, yeşil alanları, oturma alanları, gerektiğinde güneşten ve rüzgardan korunan alanları içeren çekici alanlardır[131].

5.2 Kamusal Alanların Kent İçindeki Yerinin, Konut Alanları İle İlişkilerinin Örnek Projelerle İncelenmesi

5.2.1 Rosengard –Malmö Projesi

Rosengard Malmö/ İsveç'te 1960-1970 yılları arasında yapılan, 10.000 konut ve 25.00 konut sakini ile İskandinavya'nın en büyük konut alanlarından biridir. Aynı zamanda çok büyük kültürel farklılıkları içeren, 122 farklı milleti bulunduran bir alandır. Bu alandaki projenin amacı buranın şehirle bağlantısı sağlamak, davet edici bir konut yerleşimine dönüştürülmek olarak belirlenmiştir.

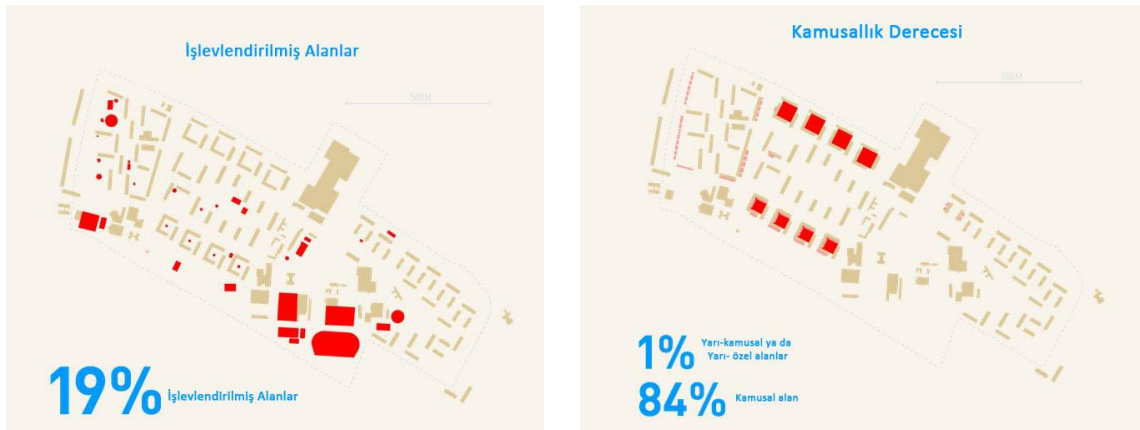
Şekil 5. 1 Rosengard projesi çıkarım şeması

Şekil 5. 2 Rosengard yerleşimi /Malmö

Bu alan ulaşım açısından çok iyi konumlanmasına rağmen, çevresindeki iki anayol şehirle aralarındaki bağlantıyı kesen bir bariyer haline gelmesi ana sorunlardan biri olarak belirlenmiştir. Alanın içinden geçen tek bir yol hariç diğer yollar hiçbir bağlantısı

olmayan çıkmaz sokaklardan oluşmuştur. Diğer modernist binalar gibi sadece %1'lik alanı özel bahçeler ve teraslardan oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Geriye kalan kısım ise insanlarda hiç kimsenin alanı olarak adlandırılan insanların kullanmak istemedikleri canlı olmayan tanımsız alanları oluşturmaktadır. Bu örnekteki sorun kamusal alanların eksikliği değil, kamusal alan olarak bırakılan alanların tasarlanmamış, belli bir aktive için tanımlanmamış olmasıdır. Bu noktada bu alanlar kullanılmayan büyük boşluklar olarak kalmıştır. Aydınlatma öğelerinin bulunmaması akşam yaşamını sıfıra indirirken, oturacak yerlerin bulunmaması, rüzgar veya güneşten koruyabilecek öğelerin tasarlanmaması gibi olumsuzluklar da proje için girdi oluşturan diğer sorunlardır. Bu olumsuzluklar bu mekanlar insanların orda vakit geçirmeleri veya başka insanlarla temas edebilmeleri için çekici hiçbir öğe içermemesi nedeniyle mekanı niteliksizleştirmektedir.

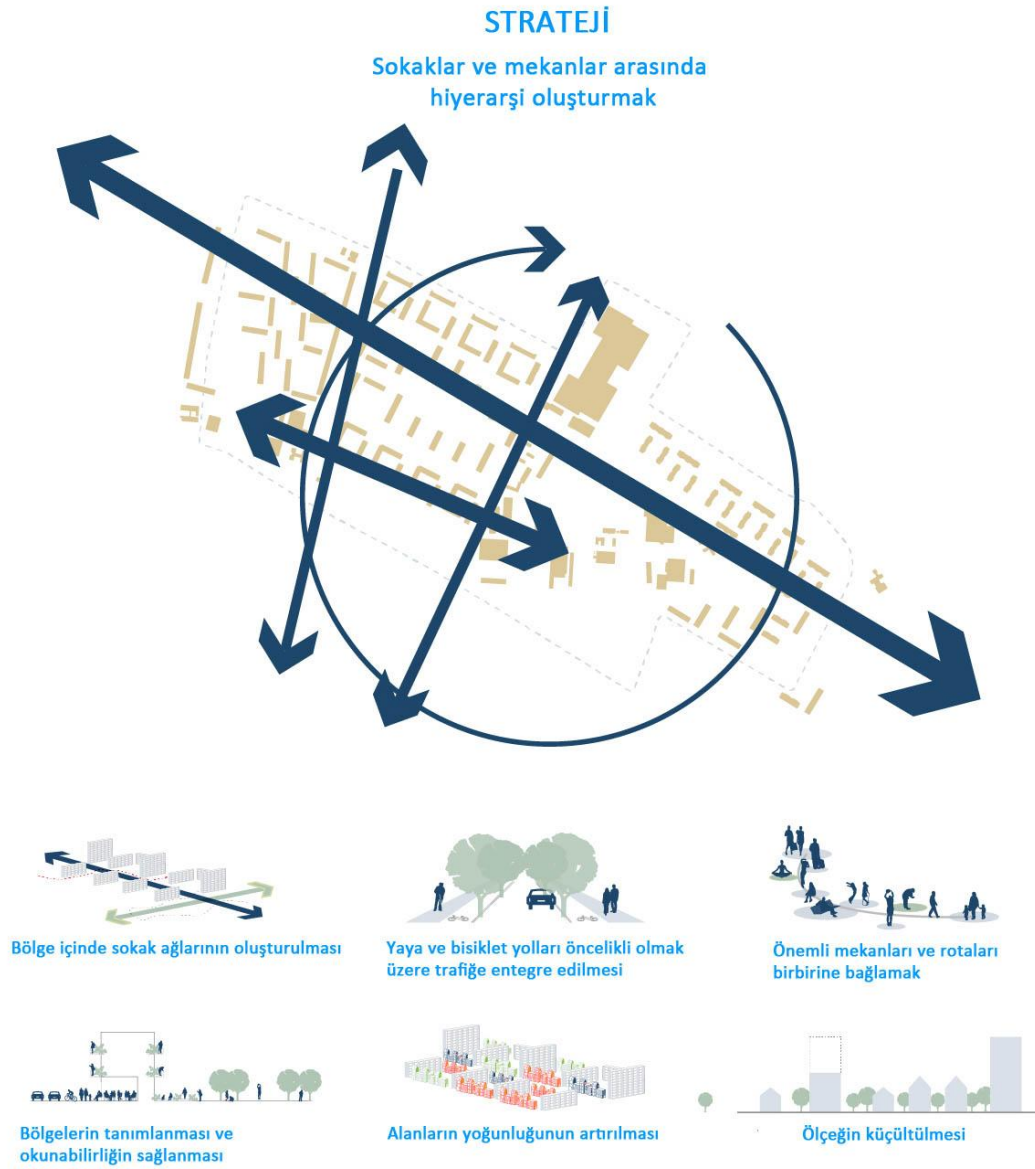
Şekil 5.3 İşlevlendirilmiş alanlar(Solda) ve Kamusalılık derecesi(Sağda) haritaları

Bu sorunlar için önerilen öneriler şu şekildedir: Yeni sokak ağı ile çevredeki farklı mahallere bağlantı sağlanacaktır. Bölgenin kentle bütünleşmesini sağlayacak biçimde planlanan yollar ve kamusal alanlar bu bağlantılarda ana öğeler olacaktır.

Şekil 5. 4 Rosengard bölgesinin kent merkezi ile bağlantısını sağlayacak olan planlama

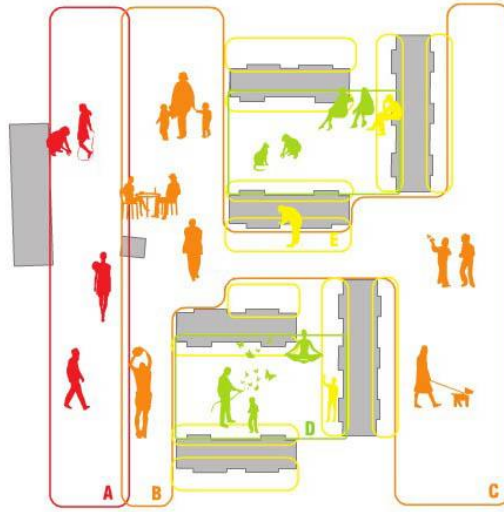
Bu bağlantılar aynı zamanda yerleşim içinde de zayıf olduğu için birbirine yakın mahalleler arasında bağlantı sağlayacak, mekanlar arasında hiyerarşik bir geçiş sağlayacak şekilde yollar düzenleniyor. Yoğunlaşan mekansal hiyerarşi ile avluların daha özel olmasına olanak veren, tanımlı kamusal sokaklar ve meydanlar oluşturulacaktır.

Şekil 5. 5 Mekansal hiyerarşi için öngörülen tasarımların grafikleri

Mekansal hiyerarşinin sağlanabilmesi işlevsiz kalan kamusal alanların daha kullanılabilir hale gelmesi için özel, yarı- özel, yarı- kamusal, kamusal alan tanımları yapılmıştır. Rosengard yerleşiminde bu tanımlara uygun bölgeleme oluşturulmuştur.

Herrgarden'da yaşam

Şekil 5. 6 Kamusal - özel alan arasındaki hiyerarşik düzen

Bunlar dışında bölgeye kimlik kazandırmak ve kamusal alanı daha nitelikli hale getirmek için ışıklandırma, mobilyalar ve kaplamalar için bir takım öneriler getirilmiştir:

- Şehre kalite kazandırmak, bina sınırları arasında çok işlevli yer kaplamaları
- Kentsel mekanlarda ve sokak mobilyalarında sanat ve renk kullanmak. Bu şekilde insanlar özellikli bir alanda olduklarını bilebileceklerdir.
- Çok işlevli meydanlar oluşturmak

- Etkili aydınlatma güvenlik, atmosfer ve farklılık yaratır.
- Mobilyaları özgün ve eğlenceli tasarlamak, Aşınmaya dayanıklı malzemeler kullanmak.
- Kaldırımları yaratıcı kullanmak ve daha fazla alanı farklı tiplerde rekreasyon alanı olarak kullanmak [126].

5.2.2 Hamburg - Hafencity Kentsel Dönüşüm Projesi

Hamburg / Hafencity projesi büyük ölçekli bir kentsel dönüşüm projesidir. Proje liman kenti olan Hamburg'da, doğu kısımdaki eski liman bölgesinin dönüşümünü amaçlamaktadır. Proje için hazırlanan masterplan 2000 yılında yerel yönetim tarafından da onaylanmıştır. Proje bu bölgede dikeyde ve yatayda karışık işlevli yapıların inşası ve bölgenin canlanmasına katkı sağlayacak düzenlemeleri içermektedir. Yapılan masterplan ana kararları belirten fakat yeterli kapsamlı çalışmayı bulundurmadiğundan farklı yarışmalar(kentsel tasarım, açık alan tasarımı, bölgeleme yarışmaları ve mimari yarışmalar) ile bu planlama detaylandırılarak geliştirilmiştir.

Bölge 3 ayrılarak ele alınmıştır. Bu bölgeler farklı fonksiyonlar üzerine odaklanarak şu şekilde ayrılmıştır:

- Baakenhafen yaşama, dinlenme ve eğlenme fonksiyonlara,
- Oberhafen yaratıcı ve kültürel faaliyetlere,
- Elbbrücken iş ve konut yerleşimlerine odaklanacak şekilde planlanmıştır.

Bu bölgenin yoğunluğunun artırılması için, Baakenhafen ve Elbbrücken bölgelerine 2800 konut inşası yapılacaktır. Bu konutlar karma gelirli, ihtiyaca göre farklı büyüklük ve özellikte inşa edilmiştir. Sadece yapılaşma değil aynı zamanda açık alanların tasarımları da bu projede önem kazanmaktadır. Bölge içerisinde büyük ve küçük meydanlar ve açık yeşil alanların tasarımı ile Hafencity'deki yeşil alan oranının 28 hektara çıkarılması öngörülmektedir. Elbe nehrine açılan bu bölgede su ögesi en önemli öğelerden biridir. Bu öğenin kullanımı için Hafencity'nin "Central Park"ı olarak anılan Lohsepark Elbe nehri kıyısına kadar genişletilecektir. Baakenpark'ta tasarlanan yeşil oyun ve dinlenme alanlarının yanı sıra Elbe nehrinin kıyısı boyunca mesire yerleri oluşturulmaktadır.

Şekil 5. 7 Hafencity

Yoğunlaştırılan karma kullanımlı yapılar ve açık alanlar arasında denge kurulmasına dikkat edilmiştir. Bunun için bulvarlar, meydanlar ve teraslamalar yapılmıştır. Bu durum insanların kalabalıktan bir nebze uzaklaşmasına ve dinlenmelerine olanak sağlamaktadır.

Şekil 5. 8 Hafencity

Açık alanlar birbiri ile iyi bağlantılı ve ilişkilendirilmiş bir şekilde oluşturulmuştur. Gezinti yolları rıhtım boyunca farklı kentsel alanları birbirine bağlamaktadır. İki tane geniş teraslandırılmış meydan tasarlanmıştır. Anfitiyatro şeklinde tasarlanan Magellan Teraces, basamaklarla suya doğru inen bir yapıda farklı fonksiyonlara olanak sağlayacak şekilde inşa edilmiştir.

Şekil 5. 9 Hafencity

Bölgenin kentin geri kalanıyla bütünleşebilmesi için ise ulaşım olanakları artırılmış, trafiğin yarattığı gürültü içinde düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra proje içerisinde ekolojik ve sürdürülebilir çözümler yaratılmıştır. İyi çalışan bir toplu taşıma ve metro hattı oluşturulmuş ve bisiklet kullanımını artırıcı çalışmalar yapılmıştır [127].

5.3 Alan Çalışması: Ataköy

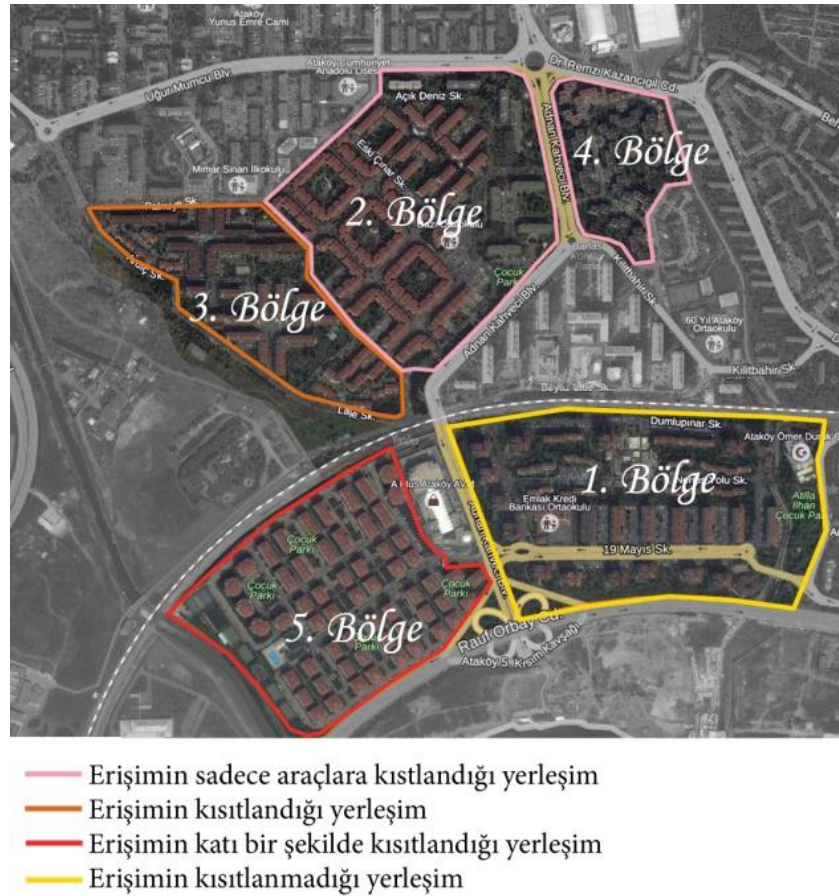
Yapılan alan çalışması literatür taraması sonucu elde edilen kamusal alan tasarım kriterleri göz önünde tutularak seçilen bölgelerin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Değerlendirme bölge sakinleri ile yapılan görüşmelerden, yerinde yapılan gözlemlerden ve analitik analizlerden yola çıkılarak yapılmaktadır. Bu çalışma için İstanbul'un Ataköy semtinde erişilebilirlik derecelerine ve kamusal ve özel alanların ilişkilerine göre 5 bölge seçilmiştir. Bölgeler içinde sosyal ilişkileri destekleyen tasarım özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Erişilebilirlik kriteri çalışma içinde önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Kapalı yerleşimlerdeki kısıtlı erişim, erişimin çok küçük bir grupla sınırlandırılarak kamusal alanların anlamını kaybetmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Kamusal alanlar her kesimden insanın hiçbir sınırlama olmadan kullanabildiği alanlar olmalıdır. Erişim

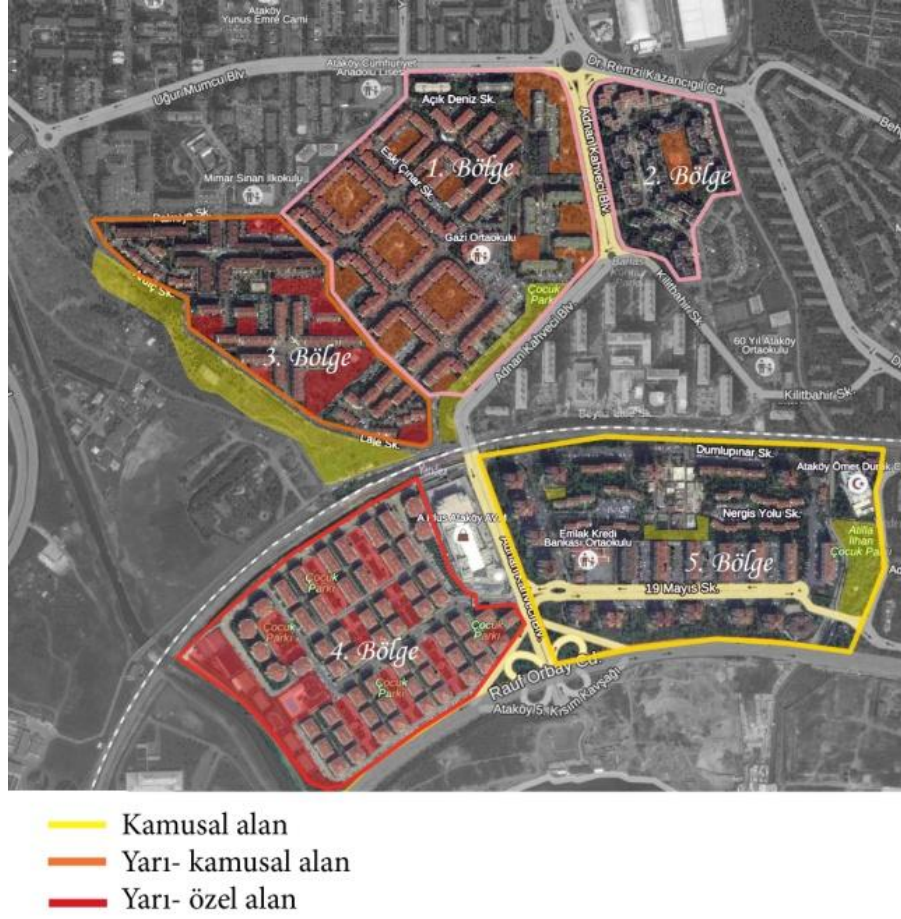
kısıtlamaları mekanların kamusallığını zedelemektedir. İnsanların karşılaşabileceği, sosyal ilişkiler kurabileceği kendinden farklı olan insanları tanıyabileceği kamusal alanların anlamını yitirmesi ile kentler yabancılaşan, karşısındaki tanıyamadığı için ötekileştiren insanların yaşadığı bir mekan haline gelmektedir. Bu durumun ortaya çıkardığı kent içindeki güvensizlik hissi, kapalı sitelerin hem oluşum nedeni hem de oluşturdıkları yabancılaşma ile sebep oldukları bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

5.3.1 Alanın tanımlanması

Alan çalışması için seçilen Ataköy semti, şehir merkezine 15 km uzaklıkta yer almaktadır. Bakırköy ilçesi sınırlarında konumlanan toplu konut alanı batıda Atatürk havaalanı arazisi, kuzeyde E5 karayolu ile Bakırköy sinir ve ruh hastalıkları hastanesi arazisi, doğuda ilçe merkezi ve güneyde Marmara Denizi ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5. 10 Erişilebilirlik haritası

Şekil 5. 11 Mekansal hiyerarşi haritası

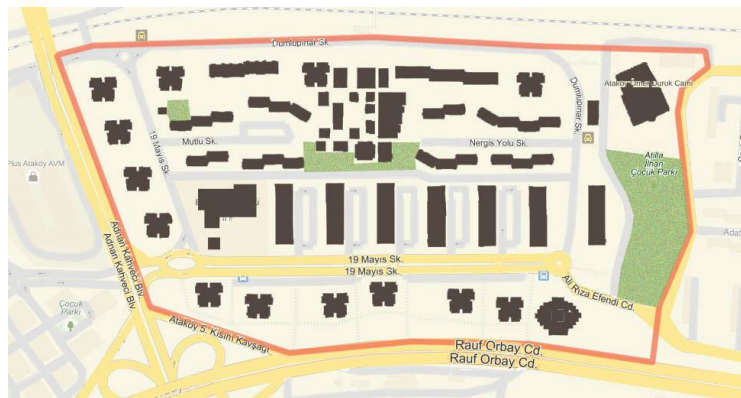
Ataköy 1950-60 döneminde 60-70 bin kişilik bir uydu kent olarak kurulmuştur. Türkiye Emlak Kredi Bankası, 1950'li yıllarda Türkiye'de yaşanan hızlı kentleşme döneminin getirdiği, nüfus ve gecekondulaşmadaki artış ile oluşan sorunlara çözüm olacak, sosyal ve fiziksel açıdan da uygun koşulların sağlanacağı modern bir proje yaratmak amacıyla, 1955 yılında Baruthane arazisini satın almıştır [72]. Türkiye'nin ilk toplu konut projelerinden biri olan yerleşim, kentsel dış mekanların düzenlemesi, yaya- taşıt ilişkisi, genelde az yoğunluklu konutları, farklı konut tipleri ile birlikte planlı bir gelişim göstermiştir. Çok geniş bir alanda yapılan planlama etap etap, zaman içerisinde değişen taleple birlikte farklılaşan konut tipolojileri ile inşa edilmiştir. Tasarım ve uygulama da konut kalitesinin ve konforun önem kazandığı ölçüde, dış mekan kaliteleri, dış ve iç mekanın birbirleriyle ilişkileri, çevresel düzenlemeler de önemli kriterler olarak ele alınmıştır.

İlk başlarda ucuz sosyal konut düşüncesi ile gerçekleştirilen uygulamalar,1980'lerden sonra değiştirilmiş, konutta lükse, çevreye ve altyapıda özenli hizmete yönelmiştir. Yoğunluk ilk projelerde düşük tutulmuş, daha sonra talebin artmasıyla yoğunluk artırılmıştır(9 ve 10. kısımlar); ancak bu durumun olumsuz sonuçları olması nedeniyle, diğer etaplarda yeniden yoğunluk düşürülmüştür. Sosyal donatılar belli bir noktada toplanmak yerine mahallelere dağıtılmıştır. Her mahallede yaya erişimi mesafesinde bir eğitim alanı tasarlanmıştır [128].

5.3.2 1.Bölge (5 Kısım):

Yapımına 1975'te başlanan bu kısım seçilen bölgeler içinde ilk yapılan konut yerleşimidir. Yapılan görüşmeler sonucunda o bölgede oturan genel kullanıcı profili şu şekilde tanımlanmıştır:

Eğitim seviyesi yüksek olan genelde üniversite mezunlarının ikamet ettiği ifade edilmiştir (yaklaşık %50 üniversite mezunu, %30 lise mezunu[Tunbiş vd. 2002]). Bazı kısımları lojman olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle yoğunlukla savcı, hakim,pilot, mühendis, asker vb.lerin kaldığı bir yerleşimdir. Ortalama hane büyüklüğü 3-4 kişidir (%53). Ancak tek kişilik konutların (hane büyüklüğü 1-2 kişi) oranı da oldukça yüksektir (%35). Geniş aile olarak tanımlanabilecek 5-6 kişilik ailelerin oranı ise %12'dir [129]. Kullanıcılar orta ve orta-üst gelir seviyesindedir.

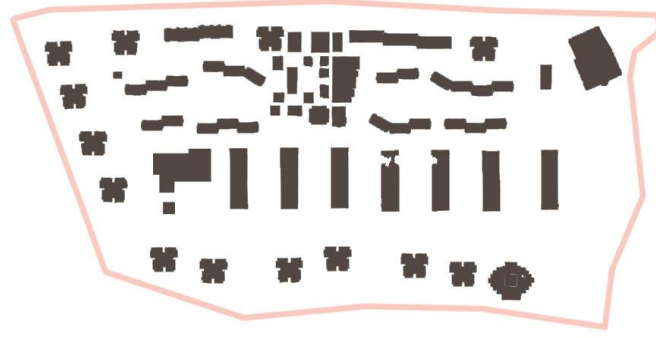

Şekil 5. 12 1. Bölge yeşil alan analizi

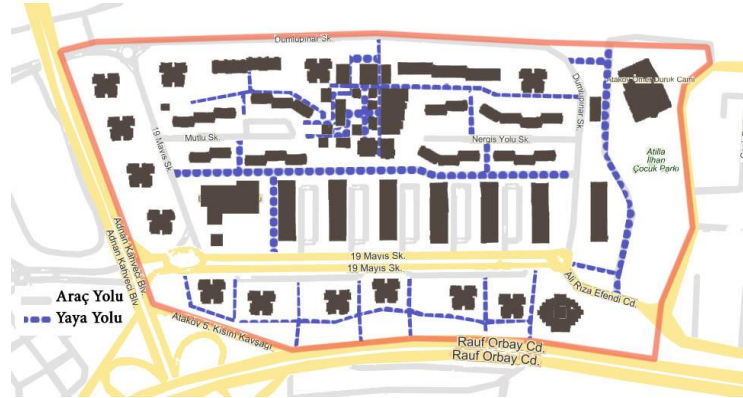

— Kamusal alan

Şekil 5. 13 1. Bölge ortak alanların kamusalılık derecesinin analizi

Şekil 5. 14 1. Bölge doluluk – boşluk analizi

Şekil 5. 15 1. Bölge araç ve yaya yolu analizi

Bu bölgedeki yerleşimlerde yapı adalarının bütününe çevreleyen bir sınır elemanı bulunmamaktadır. Her konut kendi arka ve ön bahçelerini sınırlandırmıştır. Bu anlamda özel ve kamusal alan arasındaki belirsizlik ortadan kaldırılırken, erişim için katı bir sınırlama getirilmemiştir. Genelde ön bahçeler alçak çalılarla veya alçak çitlerle sınırlandırılırken, bazıları kapı kullanmayı bazıları açık bırakmayı tercih etmiştir. Arka

bahçeler ise daha özel bir mekanı tanımladığından daha yüksek çit ve ağaçlar ile genelde görsel iletişimi de azaltacak şekilde sınırlandırılmıştır. Sıra evler olarak tasarlanan bu bölüm kendi otoparklarını iki paralel sıra içinde çözümlemiş ana yoldan uzaklaşarak çocukların oynayabileceği insanların rahatça yürüyebileceği araç trafiğinin en aza indirildiği alanlar yaratmıştır. Konut blokları arasında sadece yayaya açık genişliği çok olmayan kestirme yollar konulmuştur (Şekil 5.12).

Şekil 5. 16 1. Bölge'deki özel ve kamusal alanların sınırlarının tanımlanışı

Yerleşimin tam orta kısmında ticari birimler konumlandırılmış bu birimlere konutlardan ve yoldan ulaşım yaya olarak yapılabilir. Bakkal, manav, banka ve yemek yerleri olarak planlanan bu bölgenin kullanım oranı yüksektir. İnsanlar vakit geçirmek için bu alanları ve birimler arasında tasarlanan bağımsız oturma birimlerini kullanmaktadır. İnsanların birbirleri ile selamlaştıkları, özellikle esnafın konut sakinlerini tanıdığı gözlenmiştir. Bu bölge kullanıcılar tarafından komşuluk ilişkilerinin iyi olduğu sakin bir yerleşim olarak tanımlanmaktadır. Kullanıcılar bölgedeki spor alanlarını, iyi, güvenli ancak yetersiz bulmaktadır. Yeşil alanları ise iyi, güvenli ve yeterli bulmaktadır [129]. Bölgede bulunan Atilla İlhan Parkının bisiklet kullanımı içinde olanak sağlayabilen ağaçlar arasında yürüyüş patikaları bulundurduğu, oturma birimleri ve ağaçların

sağladığı gölge unsuru mekanda farklı aktivitelere olanak sağlamaktadır. Bu bölgede küçük bir kaç oyun parkı olmasına rağmen çocuklar genelde yerleşim alanı içinde bulunan ortaokul'un bahçesini oyun alanı olarak kullanmaktadır(Şekil 5.16).

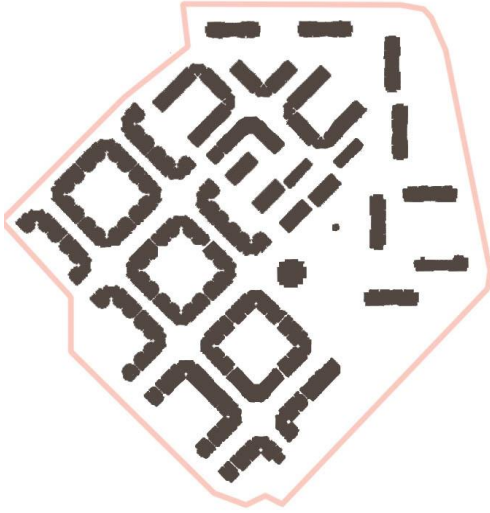

Şekil 5. 17 1. Bölgedeki ortak alanlar

Şekil 5. 18 1. Bölgedeki okul alanı ve yaya için kestirme yollar

Bu bölgenin iç kısımlarında 3,4 katlı binalar bulunmaktadır. Bu binaların kuzeyinde eski demiryolunun karşısındaki bloklar 7 katlı, güneyinde birbirine paralel konumlanan binalar 10 katlıdır. Çevresinde güneyde sahil kısmında yoğunlaşan 15 katlı yüksek binalar bulunmaktadır. Bu yüksek katlı tekil blokların bazılarının kapılarında güvenlik bulunmaktadır ama tekil bina ölçeğinde kaldığından güvenli site özelliği göstermiyorlar. Çevrelerindeki konut dışı ortak ve yeşil alanlara erişimi kısıtlayan bir yapı göstermemektedir. Bu bloklar planlama açısından çevresiyle uyum sağlayamamıştır. Bu bölgede oluşturulan yeşil alanlarda bir aktivite tanımlanmamış ve ona göre bir düzenleme yapılmamıştır. Bu durumda bu alanların kullanışsız boş alanlar olarak kalmasına sebep olmuştur.

Şekil 5. 21 2. Bölge doluluk - boşluk analizi

Şekil 5. 22 2. Bölge araç ve yaya yolu analizi

Yerleşmede temel yapıyı sokaklar ve küçük meydancıklar oluşturmakta, konut alanları arasındaki iletişim böylece kurulmaktadır. Sokak ve meydanları tanımlayan konut yapılarının diğer yüzleri yarı ortak yeşil alanlara bakmakta, böylece özelden başlayarak ortak mekanlara ulaşan bir doku elde edilmektedir. Bu yaklaşım, bir yüzü sokağa, diğer yüzü yeşil dokuya bakan geleneksel Türk mahallesi kavramına da gönderme yapmaktadır. Böylece yaşayanlara belirgin bir doku imajı ve algılanabilir mekanlar sunulmaktadır [130].

Bu bölgede çevresi sınırlayıcı öğeler ile çevrilmesine rağmen gündüz yaya girişlerinde bir kısıtlama bulunmamaktadır. Gece 9'dan sonra dış kapılar kapatılmakta ve kontrol noktalarında güvenlik görevlileri bulunmaktadır. Bölgenin doğusunda inşa edilen konutların oluşturduğu grupların çitler ve peyzaj öğeleriyle çevrenmesi ile araç trafiği kısıtlanmıştır. Otopark çözümleri yer altında çözümlenerek hem araçların park sorunu çözümlenmiş, hem de büyük alanlar içerisinde sadece yayaya özel yol kullanımı sağlanabilmiştir. İnsanların aktivitelerini yaya olarak gerçekleştirmesi için teşvik edilmesi pasif temas ve sosyal etkileşim olanağını artırmaktadır. Konut bloklarının giriş katlarında bulunan bakkal, kuaför ve yemek yerleri gibi bazı ticari birimler insanların zorunlu aktivitelerini de yürüyerek gerçekleştirebilme fırsatı sağlayarak yaya kullanımını artırmaktadır. Bu bölgedeki ticari birimler sadece bu bölgedeki site sakinlerinin değil dışardan gelen insanları da bu bölgeye çekmektedir.

Şekil 5. 23 2. Bölgede yaya-araç trafiğinin ifadesi(perspektif: Yılmaz Erpi[130])

Şekil 5. 24 2. Bölgede ticaret alanlarının yerleşimi(perspektif: Yılmaz Erpi[130])

Şekil 5. 25 2. Bölge sınırlayıcı elemanlar ve yayalaştırılmış sokaklar

Konut bloklarının iç avluları farklı düzenlemeler ile yeşil alanlara, çocuk oyun alanlarına, spor alanlarına, oturma birimlerine yer verecek şekilde düzenlenmiştir. Bu şekilde farklı aktivitelere olanak sağlayarak kullanıcı sayısı potansiyelini arttırmaktadır. Bu alanlara erişim binaların giriş kotunda oluşturulan yarı açık geçitlerle sağlanmıştır. Konutların balkonları iç avluya baktırılarak hem bir anlamda mahremiyet sağlanmış, hem de oluşturulan yarı kamusal alanları gözlemleme şansı oluşturmuştur. Gözlemleme hem konut içindeki insanları dışarıdaki aktivitelerden haberdar etmekte, hem de dış mekanları kullananlara güvenlik hissi sağlamaktadır.

Bu bloklar arasındaki yollar yayaya kapalı olmadığı için çevre sitelerde yaşayan insanlarda kısa yol olarak bu yolları kullanabilmektedir. Bu sayede farklı konut yerleşimleri arasında da pasif temas fırsatı yakalanabilmektedir.

Şekil 5. 26 2. Bölge iç avlularda oluşturulan yarı-özel alanlar ve geçiş için kullanılan yarı açık koridorlar

Bu sitelerin doğusunda yer alan diğer sitelerde U plan, I plan ve tekil konut bloklarından oluşmaktadır. Planlama olarak yukarda açıklanan sitelerle aynı özellikleri taşımaktadır. Bu bölgede de site alanları içinde araç trafiği kısıtlanmış, oluşturulan ortak alanlar farklı aktiviteler için düzenlenmiştir. Genelde yapı alanlarını sınırlandıran alçak çitler ve peyzaj öğeleri kullanılmış, yaya girişlerinde bir kısıtlama bulunmamaktadır.

5.3.4 3.Bölge (Batı 7. Ve 8. Kısım):

7. ve 8. Kısım aynı tarihte uygulanmaları ve aynı tasarım kararlarına sahip olmalarına rağmen erişim farklılıkları nedeniyle bu çalışma içinde iki farklı bölge olarak ele alınmıştır. Bu bölgede oturan kullanıcı profili yapılan görüşmeler sonucunda şu şekilde belirlenmiştir:

Genelde çoğunluğun üniversite mezunu olduğu; pilot, havacılık alanı ile ilgili meslekler, doktor, savcı, hakim, asker ve ticaret ile ilgili mesleklere sahip oldukları ifade edilmiştir. Genelde yaşayanların birçoğu emeklidir. Genelde ailelerin tercih ettiği bir alandır. Özel araç kullanımı yoğundur, onun dışında öğrenci servisleri de bölgeye gelmektedir. Genelde bu bölgede oturanlar çocuklarını çevredeki özel okullara göndermeyi tercih etmektedir. Ataköy yerleşiminin tercih nedenleri sorulduğunda oturanların sakin ve güvenli bir çevre isteği ile burayı tercih ettiği söylenmiştir.

Şekil 5. 27 3. Bölge yeşil alan analizi

Şekil 5. 28 3. Bölge ortak alanların kamusal alan analiz

Şekil 5. 29 3. Bölge doluluk – boşluk analizi

Şekil 5. 30 3. Bölge araç ve yaya yolu analizi

3. Bölge kapısında güvenliği olan, araçlar ve yayaların kontrolden geçerek giriş yapabildiği iki siteden oluşan bir bölgedir. Sitelerin çevre sınırlarına yakın yerlerde otopark alanları ve yeşil alanları konumlandırılmıştır. Ortasında oluşturulan yollarda araç trafiği engellenmiştir fakat bu yollar çok sınırlı kalarak yaya kullanımını ve sosyal

karşılaşmaları cesaretlendirecek şekilde çözümlenememiştir. Aktivite alanlarının çeperlerde planlanması sadece o konut bloğunun kullanımı için tasarlandığı algısını oluşturmaktadır. Bu bölgedeki yerleşime girişler kısıtlanmaktadır. Çevresi çitler ve peyzaj öğeleri ile kapatılmış ve girişler güvenlik görevlilerinin bulunduğu kapılardan kontrollü olarak yapılmaktadır. Bu durumda zaten içerde bulunan alanlar sadece konut sahiplerine açıktır. İçerdeki yolların kısa yol olarak kullanımı çok kısıtlıdır, güvenlik birimlerinin kapı önünde duruşu, “misafir girişleri güvenlik kulübesindendir” gibi ibareler içeren tabelalar içeri girilmez algısını kuvvetlendirmektedir. Kendi yerleşimleri içinde orada yaşamayan başka insanlarla karşılaşma ve sosyal iletişim kurma ihtimallerinin azalmasının yanı sıra kendi alanları içinde de parçalanmış ve çok tanımlı olmayan açık alanlar nedeniyle diğer konut sakinleri ile karşılaşma ihtimalleri de düşüktür.

Genelde site içindeki açık alanlar çok kullanılmamaktadır. İnsanlar spor aktiviteleri için spor salonları, fitness salonlarını tercih etmektedir. Genelde çocuklar basketbol sahası ve futbol sahasını kullanmaktadır. Oturanlardan çalışan kesim zaten çok yoğun çalıştığı için dış mekanları kullanmak yerine yemek yerleri market gibi ticari birimlerin daha çok kullanıldığı ve kalan zamanlarını evlerinde geçirmeyi tercih ettikleri görüşülen kişiler tarafından dile getirilmiştir. Gündüz vakti yaşı küçük çocukların bakıcıları ile oyun alanlarına geldiği ama bu kullanımın çok kısıtlı olduğu dile getirilmiştir.

Şekil 5. 31 3. Bölge yerleşimleri sınırlandıran elemanlar ve ortak alanlar

Bu bölgenin güneybatısında, sitelerin o taraftaki girişlerinin karşısında kamusal bir alan düzenlenmiştir. Bu alan farklı yerleşimlerden insanları kullanabileceği spor alanlarını ve peyzaj düzenlemesi yapılmış oturma birimlerini bulundurmaktadır. Önünde yayaaların

kullanımı için geniş bir şekilde düzenlenen kaldırım yürüyüş yolu olarak kullanılmaktadır. Gözlemlenen açık alanlar içerisinde yüksek kullanım oranına sahip alanlardan biridir. Bu alanda aktivitenin düzenli yapılabilecek spor aktivitesi olması nedeniyle tekrarlanan karşılaşmalar ihtimali yüksektir ve bu durum insanların arasındaki sosyal ilişkinin artmasını sağlayabilir. Yetişkinler bu kamusal alanı kullanmayı tercih ederken, çocukların derece daha güvenli varsayılan ama sokakla görsel ilişkisinin de kesilmediği site içindeki çitlerle çevrili basket alanını kullandığı gözlenmiştir.

Şekil 5. 32 3. Bölge yerleşimleri sınırlandıran elemanlar ve ortak alanlar

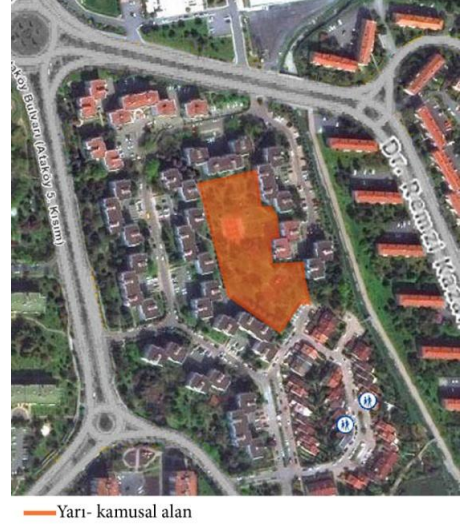
5.3.5 4.Bölge (11.kısım):

Bu kısmın uygulama imar planları 1990’da onaylanmıştır fakat finansman gecikmeleri nedeniyle yapımı uzun sürmüştür. Bu bölgede oturan kullanıcı profili yapılan görüşmeler sonucunda şu şekilde belirlenmiştir:

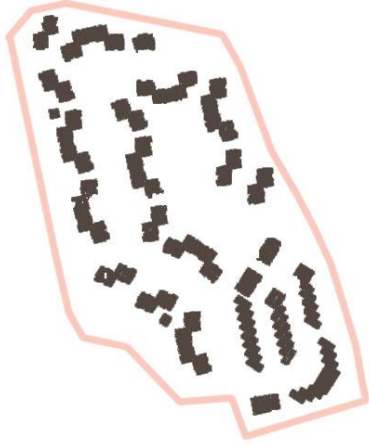
Bu kesimde oturan nüfusun da büyük kısmı üniversite mezunudur. Farklı meslek gruplarından gelen kullanıcıları var. Bu kısmın yaş ortalaması daha düşüktür(genelde 35-55 yaş aralığı). Çalışan ve aileler daha çok tercih etmektedir. Özel araç kullanımı yüksektir. Bu bölüm sonradan yapıldığı için çevre ve ulaşım bağlantıları zayıftır. Toplu taşıma olanakları daha azdır. Bu bölgede de öğrenciler genelde çevredeki özel okullara gitmekte ve öğrenci servislerini kullanmaktadır.

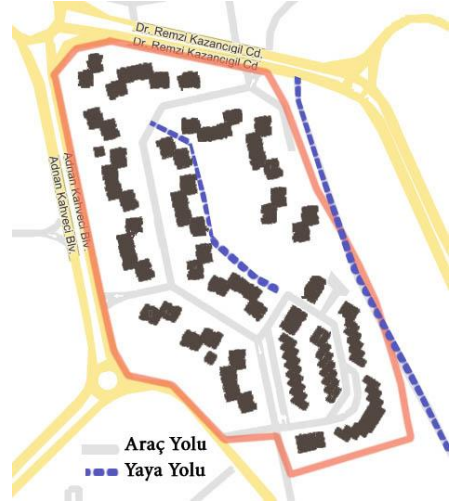
Şekil 5. 33 4. Bölge yeşil alan analizi

Şekil 5. 34 4. Bölge ortak alanların kamusal alan analizi

Şekil 5. 35 4. Bölge doluluk -boşluk analizi

Şekil 5. 36 4. Bölge araç ve yaya yolu analizi

Bu bölgede 1. Bölge ile benzer özellikleri göstermektedir. Çevresi çitler ile sınırlandırılmış fakat girişlere bir kısıtlama getirilmemiştir. Araç trafiği belli yerlerde kısıtlanmış ve bölge içinde trafik yavaşlatılmıştır. Yaya yürüyüşünü teşvik eden bir planlama ortaya konmuştur. Bu bölge U şeklinde kümelenen konut bloklarından oluşur. Bu bölgede açık alan kullanımı 7. ve 8. kısma göre daha yüksektir. Genelde çocuklu aileler iş çıkışı veya hafta sonları açık ortak alanları sıklıkla kullanmaktadır.

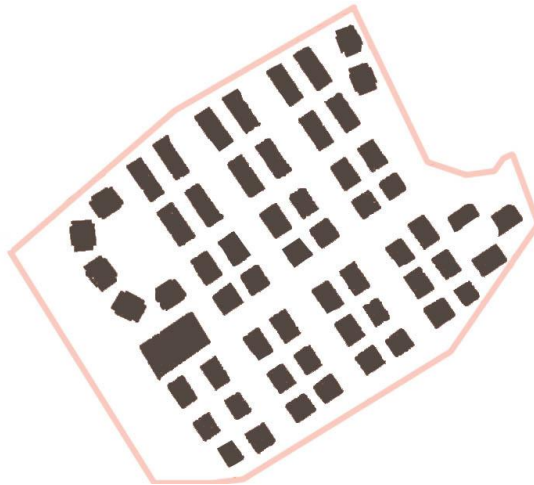
Şekil 5. 37 4. Bölge ortak alanlar

Bu konut bloklarının ortasında planlanan alan kamusal özellikler gösteren ama daha çok konut bölgesindeki kullanıcıların kullanımı için özelleşmiş yarı-kamusal bir alandır(Şekil 5.33). Bu alan 3 farklı aktivite için farklılaşmış birbiriyle ilişkili ortak alanlar olarak planlanmıştır. Çocuk parkı ve oturma birimleri, basketbol sahası ve amfi şeklinde basamaklandırılmış yarım daire bir oturma alanından oluşmaktadır. Kullanım olarak farklı olanakları bir arada sunması, aktivite alanlarının tanımlı olması ile çokça kullanılan bir alan oluşturulmuştur. Bu bölgede kamusal ve özel alanlar arasında kademeli bir geçiş vardır. Kümelenen konutların dışındaki sokaklar, içerde kalan ortak alandan daha kamusaldır ama yerleşimin dışında kalan kamusal sokaklardan daha özeldir. Bu geçişlilik için oluşturulan yarı kamusal alanlar, bir derecede mahremiyeti sağlar. İnsanlar mahremiyet sayesinde kendi çevrelerinde kontrolü sağlayabildiklerini hissederler ve bu sayede ortak alanları kullanmaktan çekinmezler [120].

5.3.6 5.Bölge (Ataköy Konakları):

Bu bölge 2005- 2007 yılları arasında 'Ataköy Konakları' adı ile inşa edilen kapalı sitenin yerleştiği alandır. Bu bölgede oturan kullanıcı profili yapılan görüşmeler sonucunda şu şekilde belirlenmiştir:

Bu bölgede de eğitim durumu genelde üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Büyük şirketlerde yönetici statüsünde çalışan insanlar, ticaretle ilgilenen meslekler ağırlıklı görülmektedir. Genelde aileler tercih etmektedir. Bekar olarak sadece birkaç kişinin kaldığı belirtilmiştir. Özel araç kullanımı yoğundur. Genelde çocuklarını özel okullara göndermeyi tercih etmektedirler. Bölge üst gelir grubuna hitap etmektedir.

İçeri girişler katı bir güvenlikle ile kısıtlanmış; yüksek duvar, çit ve ağaçlarla çevrelenmiştir. Aynı zamanda çevresindeki otoyolla da Ataköy'deki diğer yerleşimlerden ayrılmaktadır. Buradaki ortak alanlara ve konut özel alanlarına girişler tek bir kapıdan kontrollü olarak sağlanmaktadır. Kendi içinde çocuk park alanları, spor aktiviteleri için çeşitli açık alan düzenlemeleri bulunmaktadır. Bu alanlar ortak alan olarak kamusal özellik taşımalarına rağmen, kısıtlı erişilebilirliklerinden dolayı kamusaldan çok özel alanlardır. Bu yüzden bu alanları yarı-özel alanlar olarak tanımlayabiliriz(Şekil 5.38). Bu bölgede de Ataköy'deki tasarım kriterlerine benzer

planlamalar bulunmaktadır. Caddelerin bir kısmı araç trafiğine kapalı, araç trafiğine açık olan kısımda ise hem kullanıcı yoğunluğunun az olması hem de sokakların geniş tutulması ile yavaş bir trafik öngörülmektedir. Binaların konumlandırılmasında seçilen gridal planlama ve benzer konut birimleri içinde bulunan aynı aktivite alanlarının takibi ile monoton bir planlama ortaya çıkmaktadır. Genelde konut birimleri içinde çocuk oyun alanları, su ögesi ve yeşil alanlar bulunmaktadır. Fakat bu bakımlı çim ve ağaçlardan oluşan alanlar, insanların içinde dolaşabildikleri bir alan değil, sadece görsel estetik amacı ile düzenlenmiş yeşil alanlardır. Oturma birimlerinin çok az tasarlanması gölge oluşturacak öğelerin tasarlanmaması bu alanlarda insanların vakit geçirme ihtimallerini azaltmaktadır.

Şekil 5. 42 5. Bölge Siteyi sınırlandıran elemanlar ve site içerisindeki ortak mekanlar

Farklı spor aktiviteleri için tasarlanan sahalar ve yüzme havuzu konut alanının sınırına yerleştirilmiştir. Gürültü ihtimalinden dolayı böyle bir karar verilmiş olabilir. Fakat bu tür aktiviteler konut alanları içine serpiştirilseydi konut alanları içindeki açık alanlar daha efektif olarak kullanılabilirdi. Bu noktada başka bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu insanlar mahremiyetlerini her şeyin önüne koymakta diğer insanlarla iletişim yerine bireysel olarak dışarıdan hiçbir müdahale olmadan yaşamayı tercih etmektedirler. Sosyal iletişimi destekleyebilecek bu öneri istedikleri mahremiyet seviyesini zedelemektedir. Normalde güvenlik hissi için tercih edilen gözetim kavramı da bu noktada anlamsızlaşmakta, dışarıdan sağladıkları mahremiyetlerine müdahale etmeyen

güvenlik sistemleri(kameralar, güvenlik görevlileri) yeğlenmektedir. Bu yüzden aktivite alanları olabildiğince konut alanlarından uzaklaştırılmıştır. Yapılan görüşmede bu bölgede açık spor alanlarının sıklıkla kullanıldığı belirtilmiştir.

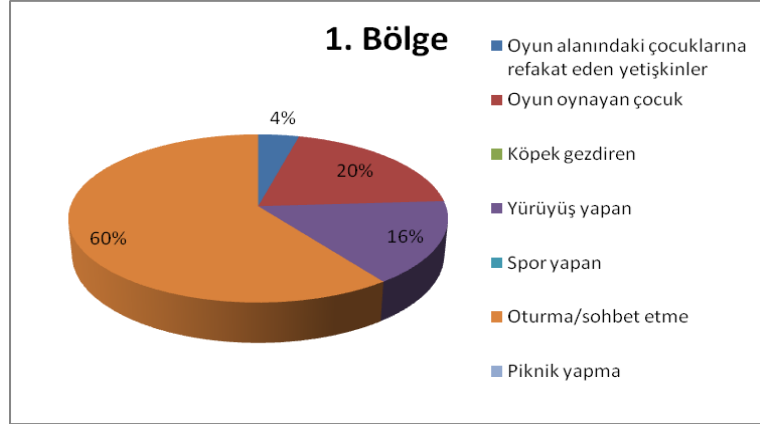

Şekil 5. 43 5. Bölge açık spor alanları ve havuz

Yerleşme içerisinde hiçbir ticari faaliyet bulunmamasına rağmen hemen yerleşimin yanındaki yapı adasında bir alışveriş merkezi bulunmaktadır. Diğer yerleşimlerde bir artı olarak görülen bu durum burada eksiye dönmektedir. Çünkü bu bölgede yaşayanlar kendi güvenli adalarından çok uzaklaşmadan, sağladıkları homojen durumu bozmayarak, genelde sadece kendi gibiler ile karşılaşabilecekleri bu alışveriş merkezini kullanmaktadır.

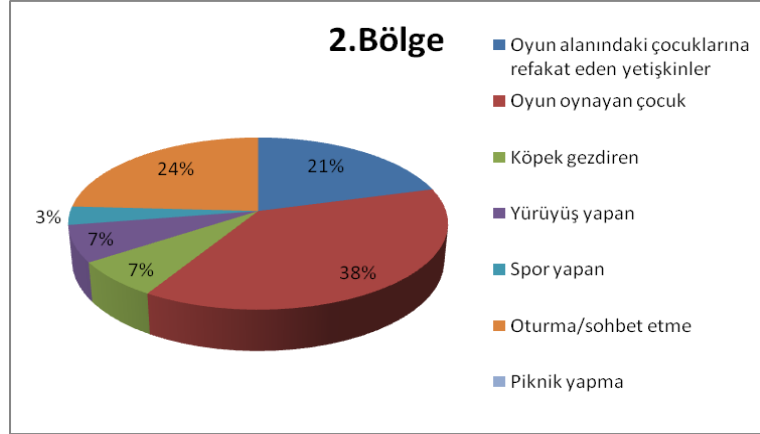
5.3.7 Bölgelerin genel değerlendirmesi

Bölgelerdeki açık alanlarda yapılan farklı aktivite sayısı ve kullanıcıların tercihlerine bakıldığı zaman bu oranların bölgeden bölgeye değiştiği gözlenmiştir. Açık alanlar içinde aktiviteler için tasarlanan alanların tanımladığı aktiviteler, aktiviteler için sağlanan donatılar ve tasarım kalitesine göre yapılan aktiviteler değişiklik göstermektedir. Farklı aktivitelere olanak verecek esneklikte olan ortak alanlar o çevrede yaşayan farklı yaş gruplarından farklı özelliklere sahip olan daha fazla insanın kullanımına olanak sağlar.

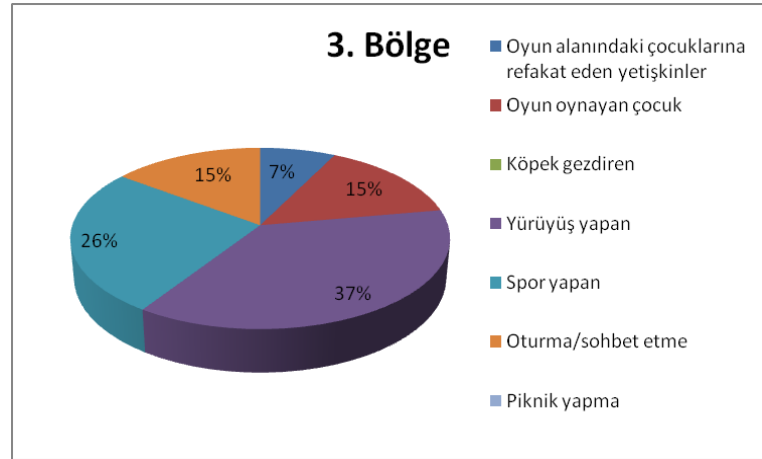
Şekil 5. 44 1. Bölge aktivite çeşitleri ve yoğunlukları grafiği

Bu bölgede genelde orta kısımda konumlandırılan ticaret ve yemek birimlerinin bahçesindeki alanlar kullanıldığında oturma, sohbet ve yemek yeme oranı yüksektir. En çok yapılan ikinci aktivite ise çocukların gerçekleştirdiği oyun oynamadır.

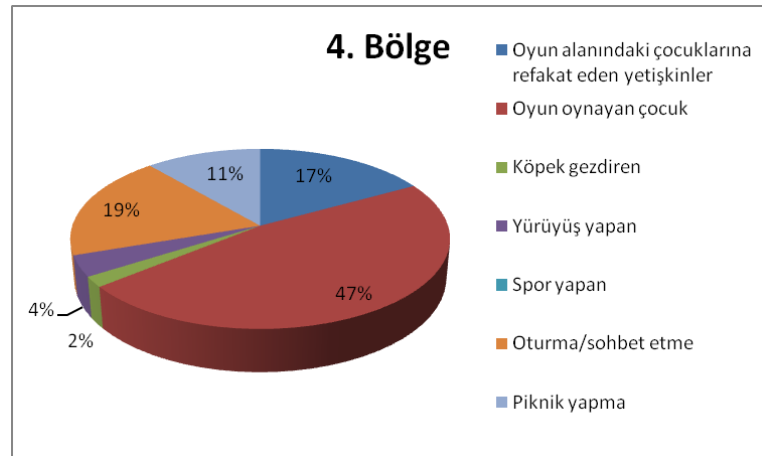
Şekil 5. 45 2. Bölge aktivite çeşitleri ve yoğunlukları grafiği

Bu bölgedeki çoğunluğu oyun oynayan çocuklar ve onlara refakat eden yetişkinler oluşturmaktadır. Bu bölgede aktivite alanlarının daha tanımlı ve farklı etkinliklere olanak sağlaması sayesinde yapılan aktivite sayısı artmaktadır.

Şekil 5. 46 3. Bölge aktivite çeşitleri ve yoğunlukları grafiği

3. bölgede site içersindeki aktiviteler genelde çocuk kullanıcıların basket ve futbol sahalarını kullanımını kapsamaktadır. Bu da açık alanlarda yoğun yapılan üçüncü aktiviteyi oluşturmaktadır. Bu bölgede kamusal alan olarak belediye tarafından düzenlenen alan ve önündeki yürüyüşe uygun geniş ve uzun yaya yolu sıklıkla kullanılmaktadır. Bu alanlar en çok yürüyüş ve spora uygun olduğundan en yoğun yapılan aktiviteler bunlardır.

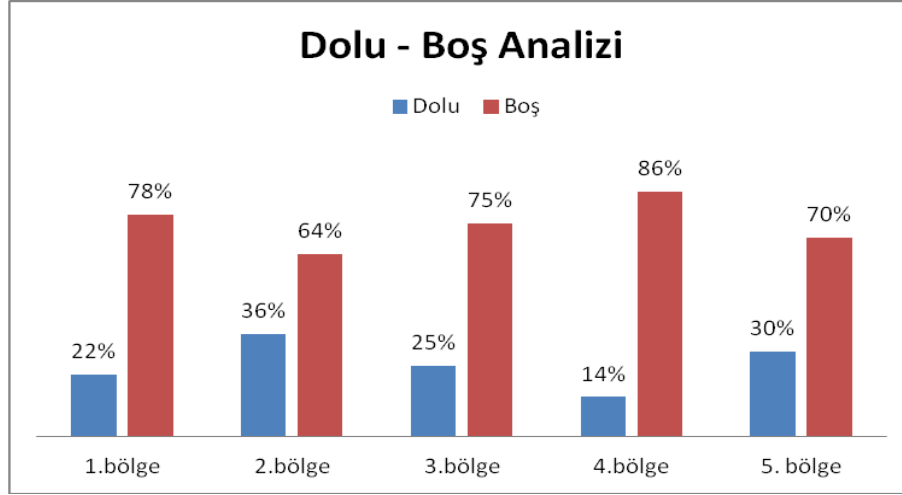
Şekil 5. 47 Bölgelerdeki aktivite oranlarının değerlendirilmesi

Bu alan açık alan kullanımının en yüksek olduğu bölgedir. Oyun oynayan çocuklar ve onlar ile birlikte gelen yetişkinler yoğunluktadır. Yetişkinler oradaki vaktini aynı zamanda sohbet ederek ve piknik yaparak değerlendirmektedir. Bu aktiviteler sosyal ilişkileri geliştiren bir durum olarak değerlendirilmiştir.

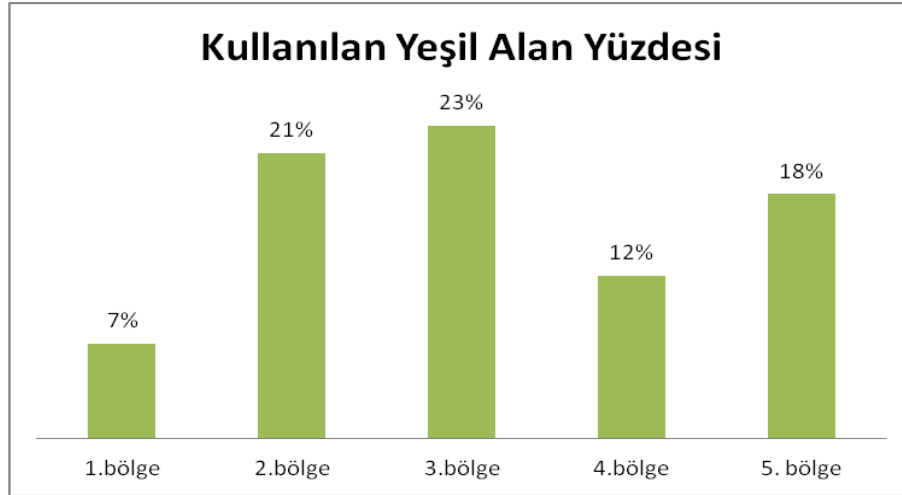
** 5. Bölge içerisine giriş yapılamadığından yapılan aktiviteler gözlemlenememiştir.*

Çizelge 5.1 Ataköy’de seçilen bölgelerin alan, konut sayısı ve nüfus bilgileri

	1. bölge (5.kısım)	2.bölge (Doğu 7. ve 8. kısım)	3.bölge (Batı 7. ve 8. kısım)	4. bölge (11.kısım)	5. bölge (Ataköy konakları)
Alan	218.000 m ²	236.000 m ²	203.000 m ²	94.200 m ²	167.000 m ²
Konut sayısı	2963	1636	1108	716	950
Nüfusu	5578	3766	2552	1646	1670

Şekil 5. 48 Bölgelerin doluluk - boşluk analizi

Şekil 5. 49 Bölgelerdeki kullanılan yeşil alan analizi

1. Bölge’deki yapılaşma oranı(doluluk-boşluk) diğer bölgelerden çok farklı olmamasına rağmen bu bölgede yüksek katlı bloklarında bulunması bu alandaki nüfus yoğunluğunu artırmaktadır. Bu bölge aynı zamanda kullanılan, tanımlı yeşil alanların en az olduğu bölgedir. Aslında yüksek katlı blokların çevresindeki yeşil alanlarda hesaplandığında buradaki yeşil alanlar da diğer bölgelerdeki yüzdelere yakındır (%21). Fakat bu kısımlar

bir etkinlik için tanımlı veya kullanıma uygun düzenlenmediği için kullanışsız boş alanlar olarak kalmıştır. Bu bölgedeki sosyal etkileşimin en yoğun olduğu yer ticaret birimleri arasında kalan bölümdür.

2. ve 3. Bölge genel olarak benzer doluluk boşluk ve yeşil alan yüzdesine sahiptir. Kullanım, açık alanların yerleşimleri ve erişim farklılıklarından dolayı gerçekleşen aktivitelerin farklı olmasına rağmen açık alanlar aynı kullanım yoğunluklarına sahiptir.

4. bölge en az doluluk-boşluk oranına sahip olmasına rağmen yarı- kamusal alan olarak aktif olarak kullanılan yeşil alan yüzdece diğer bölgelere göre düşüktür(1.bölge hariç). Fakat bu alanları kullanan insan sayısı en yüksek bu bölgede gözlenmiştir. Bu durum ortak alanın büyük bir alan içinde kaybolmak yerine tanımlı küçük birkaç alanın bağlantısı ile oluşturulması ve kullanıcı profilinin biraz daha farklı olması ile açıklanabilir.

5. bölge doluluk- boşluk, yoğunluk ve yeşil alan yüzdesi olarak olumlu olarak tanımlana diğer bölgelerle benzerdir. Fakat bu kısımdaki olumsuzluk hep aynı belirli bir çevre içerisinde oluşan sosyal etkileşim ve karşılaşmaların nitelik olarak zayıf kalmasıdır.

Literatür çalışması ve yapılan alan çalışması sonucunda sosyal etkileşimi artırmak için kamusal ve ortak alanların tasarımında dikkat edilecek bazı kriterler ortaya konmaya çalışılmıştır(Çizelge 5.2). Pasif karşılaşmaları sağlamak ve bu karşılaşmaları aktif bir sosyal iletişime çevirmek için oluşturulacak alanların tasarım kalitesinin etkisi göz ardı edilmemelidir. Alan çalışmasında da ortaya konduğu şekliyle tasarımın doğru kurgulanması, farklı aktivitelerin ilişkili olarak konumlandırılması, yeterli ve gerekli donatıların bu alanlara yerleştirilmesi ortak alanların kullanımlarını artırmaktadır. Gözetleme olanakları alanın daha güvenli algılanmasına veya gözleyenin dışarı ile bağlantı kurmasına yardımcı olur. Mekansal organizasyonlar hiyerarşik aşamalı bir geçiş, bu alanlar arasındaki bağlantı yollarının tasarıma katılması genelde bu caddelerde trafiğin yavaşlatılması veya yaya yolu olarak tasarlanması gibi kriterler sosyal etkileşimi teşvik eden tasarım kararlarıdır.

Çizelge 5.2 Sosyal Etkileşimi Artırmak İçin Kamusal Alan Tasarım kriterleri

	Kriterler	1. bölge	2. bölge	3. bölge	4 bölge	5. bölge
Gözetim olanağı	Gözlenebilir giriş ve sokaklar	+	+	+	+	+
	Ortak alanların gözlenebilir olması	+	+	+	+	+
Mekansal organizasyon	Yarı kamusal alanların oluşturulması	+	+	-	+	-
	Derecelendirilmiş kamusalılık	+	+	-	+	-
	Farklı aktivitelere olanak sağlayan tanımlı ortak alanların oluşturulması	-	+	-	+	-
	Aktivite alanlarının içinden geçen paylaşımlı yollar	-	+	-	+	+
Trafığı yavaşlatılmış caddeler (slow streets)	Araç trafiğinin azaltılması veya kısıtlanması:	+	+	+	+	+
	Yürüyüş mesafesinde birbirine yakın konutlar, dükkanlar ve servis birimlerinin konumlandırılması	-	+	-	-	-
	Bağlantılı yollar	+	+	-	+	-
Erişilebilirlik		Araç girişi ve yaya geçişleri kısıtlanmamış	Araç girişi kısıtlanmış , yaya geçişleri düşük düzeyde kontrollü	Araç girişi kısıtlanmış , yaya geçişleri kontrollü	Araç girişi kısıtlanmış , yaya geçişleri düşük düzeyde kontrollü	Araç girişi ve yaya geçişleri katı bir şekilde kısıtlanmış

Çalışma içerisinde seçilen bölgelerde yapılan gözlemler ve görüşmeler yoluyla erişimin katı bir şekilde kısıtlandığı konut bölgelerinde (5.bölge) insanların bölge halkı ile aralarındaki ilişkinin kesildiği tespit edilmiştir. Bu alanlarda sosyal etkileşim olanakları diğer yerleşimlere göre daha düşüktür çünkü kendi sınırları içinde oluşturdukları yarı özel ortak alanlar farklı insanlarla karşılaşma olanağını yok etmektedir. Bu alanda yaşayanlar kendilerini dış çevreden sınırlayıcı elemanlar yardımıyla fiziksel olarak soyutlarken, sosyal olarak da iletişime geçmeyerek yabancılaşmayı da artırmaktadır. Tasarım sürecinde çevresinden kopuk sadece konut sahiplerinin yararlanabileceği ayrıcalıklar oluşturmak için planlanan bu yerleşimler kentsel bir bütünlüğü bozmaktadır. İncelenen diğer örneklerde (2. ve 4.bölgeler) erişime kapalı olmayan ama kamusal- özel alan arasındaki geçişlerin aşamalı olarak tasarlandığı alanlarda sosyal ilişkilerin daha yoğun olduğu gözlenmiştir. Bu şekilde oluşturulan aşamalı geçiş ve gözetim olanakları konut alanlarında güvenlik hissinin sağlanmasına da yardımcı olmaktadır.

İncelenen diğer örnekte (3.bölge) ise erişimin kısıtlı olduğu sitelerin ortak kullanabildikleri site sınırları dışarısında oluşturulan kamusal alanların bölge halkının karşılaşabileceği, sosyal ilişkiler geliştirebilecekleri alanlar olarak olumlu bir planlama örneği olduğu gözlemlenmiştir. Kapalı olarak inşa edilecek yerleşimlerin çevresinde böyle alanların planlanması parçalanan kamusalılığı onaracak bir etki yaratabilir. Fakat bu durumda kapalı siteler içerisinde planlanan aktivite alanlarının sınırlı olması, dışarıda planlanan alanın ise daha fazla seçeneğe sahip olması ile kapalı yerleşimdeki konut sakinlerinin kullanımı için çekici hale getirilmesi sağlanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentlerin hızlı gelişimi içinde sürekli artan nüfusla birlikte insanlar birbirilerine yabancılaşırken, farklılıklara karşı tedirginlikleri artmaktadır. Bu durumda insanlar daha çok kendi gibilerle olmayı tercih etmektedir. Homojenleşmeye çalışan topluluklar ekonomik gelir düzeyleri, kültürel kimlikleri üzerinden ayrılmaktadır. Ayrılan topluluklar kendilerine ait özel alanlar oluştururken ötekileştirdiği toplumun diğer kısımlarını bu alanlardan dışlamaktadır. Bu durumda kent artık farklılıkların bir bütünü oluşturduğu kamusal bir çerçeveden uzaklaşmakta, bir bütünü oluşturmakta zorlanan parçalanmış özel birimlerin uyumsuz bir kolajına dönmektedir.

Kent içinde bir yandan eski konut alanları sınırlarını çitler ve duvarlar yardımıyla sınırlarken, diğer yandan yeni üretilen konut alanları tasarım aşamasından itibaren kapalı sınırları çevrelenmiş olarak planlanmaktadır. Başlangıçta yüksek gelirli grup için tasarlanan bu konut alanları hem mülk değerini korumak hem de bir prestij ögesi olarak konut alanlarını da dönüştürmek için tercih edilmiştir. Dünya metropollerindeki artan güvenlik sorunu argümanı da bu tür yapılanmaları meşrulaştırmak için kullanılmıştır.

Küreselleşen dünya içerisinde dünyanın diğer metropollerindeki insanların sahip olduğu lüks yaşam biçimini yaratmayı, statülerini göstermeyi amaçlayan yüksek gelirli sınıflar için özel güvenli lüks siteler kent dışında, kent içinde birçok bölgede gelişmiştir. Bu yeni olgu gün geçtikçe daha fazla sayıda insanın yaşadığı, çok daha büyük kentsel alanlara yayılan yerleşimler olarak hızlı bir gelişim göstermektedir. Bunun dışında bu tür özel güvenli siteler ilk başlarda üretildiği gibi sadece üst veya

orta-üst gelir düzeyine de üretilmemektedir. Özel güvenli site olarak pazarlanan bu konsept diğer gelir grupları için yapılan konutlarda da kullanılmaktadır.

Türkiye’de hem lüks konut yerleşimleri, hem orta gelir grubuna oluşturulan apartman blokları aynı şekilde dışarıya kapalı şekilde inşa edilmektedir veya şansı olan eski yerleşimler sınır öğelerini yükselterek, güçlendirerek bu trende uyum sağlamaktadır. Bu şekilde inşa edilen konut yerleşimleri sınırlarla çevrilerek, kapılarında artırılan güvenlik önlemleri ve güvenlik görevlileri ile dışarıdan gittikçe soyutlanmaktadır. Bu durumda insanların nitelikli karşılaşmalar gerçekleştirebileceği bir bütünü kapsayan, belki de bu özelleşmiş adacıkları birbirine bağlayabilecek en önemli mekanların yani kamusal alanların tasarlanması da göz ardı edilmektedir. Sokaklar güvensiz tedirginlik yaratan mekanlara dönüşürken, Sennett’inde belirttiği gibi kamusal alan gelip geçilen bir mekan halini almaktadır.

Sınırlandırılmış/kapalı konut yerleşimleri fiziksel olarak erişilebilirliği engelleyerek normalde kamusal olan alanları özelleştirmektedir. Bu şekilde sokaklar ve yürüyüş yolları gibi geleneksel olarak kamusal olan alanlardan insanları dışlamaktadır[7]. İstenmeyen vurgusu ile dışlanan ve korkulan bir kısmın oluşması, insanları gittikçe bireyselleşen bir yaşam tarzına yöneltmektedir. Korunaklı yerleşimler içinde ortak kullanıma ayrılmış alanların özel mülkiyetle sınırlandırılması da mekânsal ayrışmayı tetiklemektedir. Bu ayrışma duvarlar, boş mekânlar vb. sınırlayıcılarla yaratılmakta ve mekâna giriş çıkışlar belirlenen kurallar çerçevesinde kısıtlanmaktadır. Belirlenmiş olan sınırların dışına çıkılmadan gereksinimlerin yerleşme içinde çözülebilmesi toplumsal etkileşimi de engellemektedir[42].

Kendi içlerindeki yarı-özel alanlara erişimin kısıtlanması, kendi alanları dışında farklı insanlarla karşılaşabilecekleri kamusal alanların bulunmaması toplumsal ayrışmayı artırmaktadır. Oluşturdukları sosyal ve mekansal ayrışmayı önlemek için bu tür konutlar yerine konut alanları ile kamusal alanlar arasındaki ilişkinin yeniden doğru olarak sağlandığı tasarımlar ortaya konmalıdır.

Konut alanları içinde erişim kısıtlaması olmayan kamusal niteliği güçlü alanların tasarlanması insanların birbirlerini tanımaları, farklı insanları gözlemleyerek onlarla empati kurabilmelerini sağlar. Bu sayede toplum içindeki yabancılaşmayı ve toplumsal

ayrışmayı azaltır. Aynı zamanda bu tür alanlarda insanların zihinsel ve bedensel dinlemeleri için ihtiyaç olarak duydukları rekreatif aktiviteleri gerçekleştirebilirler. Bu tür alanların konut alanları içinde konumlandırılması kadar bu alanların tasarım kalitesi de sosyal ilişki olanaklarının artırılması için önemlidir.

Günümüzde kentler içinde yok olmaya başlayan kamusal alanların yeni yapılan konut alanları planlamalarında yeniden düşünülmesi bir gerekliliktir. Bu alanların toplumsal bağları güçlendirecek şekilde sosyal ilişkileri yeniden canlandırması kamusal alan ilişkileri iyi tasarlanmış konut alanlarının bir getirisi.

Sosyal ilişkileri güçlendirebilecek karşılaşmaları artırabilmek için tasarımda bir takım kriterlere dikkat etmek gereklidir. Aynı zamanda bu kriterlerden bazıları insanlara güvenilir bir çevrede olduklarını hissettirmek açısından da önemlidir. Konut alanları ve kamusal alanların mekansal oranları (doluluk-boşluk, yeşil alan oranları, nüfus yoğunlukları), tasarım kalitesi, kullanıcı profili sosyal etkileşimi artırmak için göz önünde bulundurulması gereken noktalardır.

Konut alanlarındaki nüfus yoğunlukları, kişi başına düşen yeşil alan miktarı ve yapılaşma alanı ile açık alanlar arasındaki oranlar tasarım sırasında dikkate alınması gereken noktalardır. Fakat azami yeşil alan ve açık alanın sağlanması alan çalışmasında da görüldüğü gibi her zaman yeterli olmamaktadır. Alan çalışmasının sonucunda doluluk-boşluk ve yeşil alan yüzdesi aynı olmasına rağmen kullanım oranının değiştiği gözlemlenmiştir. Bu durum yeşil alan ve boş alanların ne derece tanımlı olduğuna ya da kullanıcı profiline uygun farklı aktivitelerin ne kadar tanımlanabildiğine göre değişkenlik göstermektedir.

Oluşturulacak alanların tasarım kalitesi pasif karşılaşmaları sağlamak ve bu karşılaşmaları aktif bir sosyal iletişime çevirmek için önemlidir. Literatür çalışması ve yapılan alan çalışması sonucunda sosyal etkileşimi artırmak için kamusal ve ortak alanların tasarımında dikkat edilecek bazı kriterler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kriterleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- **Gözetim olanakları:** Gözetleme olanakları alanın daha güvenli algılanmasına veya gözleyen dışarı ile bağlantı kurmasına yardımcı olur. Kamusal alan ve özel arasındaki aşamalı geçişin doğru sağlanması gözlenebilir alanların oluşturulması ile insanları

çekinmeden kamusal alanları kullanmaya yöneltir. Giriş, sokaklar ve ortak alanların gözlenebilir olması ama bu gözetim olanağının mahremiyeti zedelemeyecek şekilde dengede tutulmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

- **Mekansal organizasyon:** Mekansal organizasyonlar hiyerarşik aşamalı bir geçiş, yarı kamusal alan veya ara bölgelerin tasarlanması, farklı aktiviteler ve farklı yaş gruplarına uygun tanımlı aktivite alanlarının tanımlanması ile oluşturulmaktadır. Aşamalı bir geçiş insanların kendi özel alanlarındaki aktivitelerinin bazılarını kamusal alanlara geçirmeleri için yararlıdır. Özel alanların bir geçiş bulundurmadan kamusal alanlar ile bağlanmaları sonucu insanlar kendi kontrollerini aşan bir alanla karşılaştıklarını hissedebilirler. Bu durumda da kamusal alanlardan kendilerini uzak tutarlar. Fakat ara bölgelerin ya da yarı-kamusal alanların oluşturulması insanları kontrollerini kaybettikleri hissini yaşmadan bir geçiş olanağı sunarlar.

Alan çalışmasında da ortaya konduğu şekliyle tasarımın doğru kurgulanması, farklı aktivitelerin ilişkili olarak konumlandırılması, yeterli ve gerekli donatıların bu alanlara yerleştirilmesi ortak alanların kullanımlarını artırmaktadır. Bu alanlara bağlanan ortak yollar ise pasif karşılaşmaları ve tekrarlanma olasılığını yükseltmektedir.

- **Trafiği yavaşlatılmış caddeler, yürümeyi teşvik eden tasarımlar:** yürümeyi teşvik eden tasarımlar insanların sosyal ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkileri geliştirebilmeleri için çok önemlidir. Aynı zamanda trafiği yavaşlatılan caddeler insanların dış mekanları kullanırken kendilerini güvenli hissetmesi için de dikkat edilmesi gereken bir kriterdir. Güvenlik hissi mekanların kullanım potansiyellerini de artırmaktadır. Bunun dışında yürüyüş mesafesinde birbirine yakın konutlar, dükkanlar ve servis birimlerinin konumlandırılması ve yol bağlantılarının iyi kurgulanması da yaya kullanıma teşvik edici kriterler olarak ortaya çıkmaktadır.

Alan çalışması sonucunda da görüldüğü üzere her bölgede kriterler aynı şekilde sonuç vermemektedir. Kullanıcı profili kamusal alan olarak düzenlenen mekanların kullanım oranlarını değiştirmektedir. Yaş gruplarına göre veya kullanıcı tercihlerine göre aktiviteler, kullanılan mekanlar değişmektedir. Belirlenen kriterlerin kullanıcı profiline uygun yorumlanarak konut bölgelerindeki kamusal alanların tasarımında kullanılması sosyal etkileşimin artışına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bu ortak alanların erişime kapalı olmaması gerekmektedir. Erişime kapalı alanlar her ne kadar iyi bir şekilde bu kriterleri sağlasa da sosyal ilişkileri geliştirmekte başarılı olmamaktadır. Çünkü bu ortak alanları kullananlar yalnızca belirli bir kitle olacak ve bu alanlar farklılıklarla karşılaşmaya olanak sağlamayacaktır. Alan çalışmasından elde edilen sonuca göre bu erişim kısıtlamasının çok katı bir şekilde uygulanmaması veya belirli saatlerde uygulanması (ör:gece saatleri) ile konut yerleşimleri içindeki ortak alanların dışarıdan kullanımının mümkün olması ile kamusal kullanım artabilmektedir. Ya da diğer bir bölgede gözlemlendiği üzere bu sınırlandırılmış konut alanları dışında bulunan kamusal alanların daha nitelikli ve daha farklı bir aktiviteye olanak sağlaması üzerine kamusal alanın kullanımı artabilmektedir. Bu sayede bölge insanlarının karşılaşabileceği bir alan ortaya çıkmaktadır.

Erişimin kısıtlanmadığı, kamusal alan özelliklerini tam olarak taşıyan ortak alanlar insanlara birbirlerini tanıma olanağı sağlar. İnsanlar bu şekilde tanıyamadığı insanları ötekileştirmek yerine, karşılaştığı insanları tanımaya çalışmaya başlayabilir. Mekansal ayrışmanın azaltılması sosyal ve ekonomik anlamdaki ayrışmayı ve ayrışan gruplar arasındaki dışlanma ve ötekileştirilme hissini de azaltır. Kentsel mekanların mekansal ayrışma yerine, farklı parçaları birleştirebilecek kamusal ortak alanları artırarak düzenlenmesi günümüzde önemli bir gerekliliktir.

KAYNAKLAR

- [1] Bilsel, C., (2009). “Yeni Dünya Düzeninde Çözülen Kentler ve Kamusal Alan: İstanbul’da Merkezkaç Kentsel Dinamikler ve Kamusal Mekan Üzerine Gözlemler”, <http://kendineaitbiroda.wordpress.com/2009/08/01/yeni-dunya-duzeninde-cozulen-kentler-ve-kamusal-alan-istanbulda-merkez kac-kentsel-dinamikler-ve-kamusal-mekan-uzerine-gozlemler-yazar-cana-bilsel/>, 16 Şubat 2015.
- [2] Özgür, E. F., (2006). Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler: İstanbul – Çekmeköy Örneği ,Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [3] Bilgin, İ., (2001). “Modern Bir Yerleş(tir)me Biçimi Olarak Toplu Konut”, <http://v2.arkiv.com.tr/ko11654-modern-bir-yerlestirme-bicimi-olarak-toplu-konut.html> , 17 Kasım 2015.
- [4] Sarıkaya, Ö., (2002). İstanbul’da Üst Gelir Grubu Konut Alanlarının Çağdaş Planlama ve Tasarım Yaklaşımları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [5] Judd, D., (1995). “The Rise of the New Walled Cities”; Derleyen: Liggett, H. ve Perry, D. C., (1995). Spatial Practices: Critical Explorations in Social/Spatial Theory: 144 - 166, Sage Publications, Michigan.
- [6] Morris, A. E. J., (1994). History of Urban Form Before the Industrial Revolutions, Longman Scientific and Technical, Harlow, Essex.
- [7] Blakely, E. J. ve Synder, M. G., (1997). “Divided We Fall: Gated and Walled Communities in the United States”; Derleyen: Ellin, N. (1997). Architecture Of Fear, Princeton Architectural Press, New York.
- [8] Newman, O., (1997). “Defensible Space”, <http://www.nhi.org/online/issues/93/defense.html>, 21 Nisan 2015.
- [9] Ellin, N. (1997). Architecture Of Fear, Princeton Architectural Press, New York.
- [10] Grant, J. ve Mittelsteadt, L., (2004). “Types of Gated Communities”, Environment And Planning B: Planning And Design 2004, 31: 913 – 930.
- [11] Luymes, D., (1997). “The Fortification of Suburbia: Investigating the Rise of Enclave Communities”, Landscape and Urban Planning, 39 : 187-203.

- [12] Dupuis, A. ve Thorns, D., (2008). "Gated Communities as Exemplars of "Forting Up" Practices in a Risk Society", Urban Policy and Research, 26(2): 145-157.
- [13] Wu,F., (2006). "Rediscovering the 'Gate' Under Market Transition: From Work-Unit Compounds to Commodity Housing Enclaves", Housing Studies, 20(2): 235-254.
- [14] Glasze, G. ve Alkhayyal, A., (2002). "Gated Housing Estates in the Arab World: Case Studies in Lebanon and Riyadh, Saudi Arabia", Environment and Planning B: Planning and Design , 29: 321- 336.
- [15] Yönet, N. A., (2011). Korumalı Yerleşimlerin Tercih Sebeplerinde Etkili Olan Faktörleri Açıklamaya Yönelik Kavramsal Bir Model, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [16] Wright, A., (1967). ""Chang'an", in Cities of Destiny": 138 – 149; Derleyen: Toynebee, A., Thames and Hudson, London.
- [17] Marcuse, P., (1997). "The Ghetto of Exclusion and the Fortified Enclave: New Patterns in the United States" The American Behavioral Scientist, 41: 311-326.
- [18] Sennett, R., (2014). Yabancı, İlk Basım, Metis Yayınevi, İstanbul.
- [19] Atkins, P.J., (1993). "How the West Was Won: the Struggle to Remove Street Barriers in Victorian London", Journal of Historical Geography, 19(3): 267-277.
- [20] Low S. (2004). Behind The Gates, Life: Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America, Routledge, NewYork.
- [21] Çınar,T., (2000). "Bahçekent Modelinin Düşünsel Kökenleri Ve Kentbilime Katkıları",Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,55(1): 27-51.
- [22] Ersoy, M., (2012). "Planlama Kuramına Giriş",Derleyen:Ersoy,M., (2012). Kentsel Planlama Kuramları, İmge Kitapevi, Ankara.
- [23] Lefebvre,H., (2014). Kentsel Devrim, 3.Baskı, Sel Yayınları, İstanbul.
- [24] Thorns,D. C., (2002). The Transformation of Cities, Palgrave Macmillan, New York.
- [25] Şenyapılı, T., (2003). "Kaçış Adaları", Arredemento Mimarlık, 7: 57
- [26] Görgülü, T. ve Koca, S.K., (2007). "Dosya: Türkiye’de Yeni Konut Eğilimleri / Türkiye’de Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar ", Mimarlık Dergisi, 337.
- [27] Candaş, E., (2007). İstanbul’da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [28] Uğurlar,A., (2015). "Dünya’da Konut Politikaları", Türkiye’de Konut Sorunu Ve Konut Politikaları Raporu : 7-31, Kent Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- [29] Akpınar , İ. Y. ve Kahvecioğlu, N. P., (2007). "Küresel İstanbul’un Mekansallaşması: "Kap(I/A)Lı Özel Siteler"", IAPSCSBE Network Kültür ve Mekan Toplantıları Ulusal Sempozyumu, 14-16 Aralık 2007, İstanbul.

- [30] Burke, M., (2001). "Fortress Dystopia: Representations of Gated Communities in Contemporary Fiction", Journal of American & Comparative Cultures, 24(½).
- [31] Caildera, T. P. R., (1999). "Sao Paulo'da Yeni Mekânsal Ayrımlaşma: Duvarlar İnşâ Etmek", Birikim Dergisi, 123: 87-96.
- [32] Silva, M. F. P.S., (2007). "Gated Communities: The New Ideal Way of Life in Natal, Brazil", Housing Policy Debate, 18(3): 557-576.
- [33] Foldvary, F., (1994). Public Goods and Private Communities: The Market Provision of Social Services, Edward Elgar Publications.
- [34] Pérouse, F.J., (2011). İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik Ve Kentsel Bellek, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [35] Bali, N.R., (2011). Tarz-I Hayat'tan Life Style'a: Yeni Seçkinler Yeni Mekânlar Yeni Yaklaşımlar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [36] Altıntaş, S., (2014). 1980'li ve 1990'lı Yılların Mekansal Panoramasından İstanbul: Kentsel Mekanda "Ayrı"calık ve "Güven"lik, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/1123/1980li-ve-1990li-yilların-mekansal-panoramasından-istanbul-kentsel-mekanda-%E2%80%9Cayrı%E2%80%9Dcalık-ve-%E2%80%9Cguven%E2%80%9Dlik> , 16 Aralık 2014.
- [37] Le Goix, R., (2003). "Gated Communities Sprawl in Southern California and Social Segregation", <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00004576/document>, 17 Ocak 2015.
- [38] Baudrillard, J., (2005). Simülakrlar ve Simülasyon, DoğuBatı Yayınları, İstanbul.
- [39] Webster, C., (2002). "Property Rights and the Public Realm: Gates, Green Belts, and Gemeinschaft", Environment and Planning B: Planning and Design, 29: 397 – 412.
- [40] Erol, Ş. Y., (2013). "Bir Yaşam Tercihi Olarak Kapalı Siteler: İstanbul İçin Bir Çalışma", Mimarlık Dergisi, 369.
- [41] Özgür, E. F., (2012). "Tüketime Bağlı, Bir Kimlik Ögesi Olarak Konut ve Planlama Açısından Bir Değerlendirme", Tasarım+Kuram, 14 :29-45.
- [42] Töre, E. Ö. ve Som, S. K., (2009). "Sosyo-Mekânsal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örneği", Megaron, 4,3:121-130.
- [43] Pérouse, J. F. ve Danış, D.D., (2005) "Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları", Toplum ve Bilim Dergisi, 104:92-123.
- [44] Blakely, E. J. ve Synder, M. G., (1997). Fortress America: Gated Communities in The United States, The Brookings Institution and Lincoln Institute of Land Policy, Massachusetts.
- [45] Kurtuluş, H., (2006). İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- [46] Newman, O., (1997). "Defensible Space", <http://www.nhi.org/online/issues/93/defense.html>, 21 Nisan 2015.

- [47] Gülümser, A. A., (2005). A New Trend in Urbanization: Gated Communities in İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [48] Baycan-Levent, T. ve Gülümser, A. A., (2007). "Gated Communities in Istanbul: The New Walls of the City", Cultural Diversity in Europe: A Series of Conferences, 11-12 Eylül 2007, Londra.
- [49] Özbek, M., (2004). "Önsöz", Derleyen: Özbek, M., (2004). Kamusal Alan, Hil Yayınları, Adıyaman.
- [50] Özgür, E. F., Sayın, T., Seçer, S. ve Göğüş, B., (2014). Kamusal Mekân Kullanımının Özel Alan Odaklı Kentleşme Biçimi İçinde Dönüşümü: İstanbul, Kadıköy Ve Ataşehir Örnekleri, Bilimsel Araştırma Projesi, MSGSÜ, İstanbul.
- [51] Bilsel, C., (2009). "Yeni Dünya Düzeninde Çözülen Kentler ve Kamusal Alan: İstanbul'da Merkezkaç Kentsel Dinamikler ve Kamusal Mekan Üzerine Gözlemler", <http://kendineaitbiroda.wordpress.com/2009/08/01/yeni-dunya-duzeninde-cozulen-kentler-ve-kamusal-alan-istanbulda-merkez-kac-kentsel-dinamikler-ve-kamusal-mekan-uzerine-gozlemler-yazar-cana-bisel/>, 16 Şubat 2015.
- [52] Gökgür, P., (2008). Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- [53] Bıçkıcı, D., (2004). Sennet Ve Habermas'da Kamusal Alanın Dönüşümü, <http://www.isgucdergi.org/?p=article&id=189&cilt=6&sayi=1&yil=2004>, 25 Eylül 2015.
- [54] Carmona, M., Heath, T., Oc, T., (2004). Public Places Urban Spaces, Elsevier Architectural Press, İtalya.
- [55] Dacheux, E., (2012). Kamusal Alan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [56] Kostof, S., (1999). The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History, Bullfinch Press, 2. Baskı, Thames & Hudson, New York.
- [57] Madanipour, A., (1996). Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio-Spatial Process, John Wiley & Sons, Newcastle.
- [58] Erdönmez, E., (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere - Levent - Maslak Aksı, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [59] Sennett, R., (1996). Kamusal Alanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [60] Arendt, H., (1969). The Human Condition, The University of Chicago Press, Chicago, Londra.
- [61] Madanipour, A., (2010). Whose Public Space? International Case Studies in Urban Design and Development, Routledge, New York.
- [62] Işıkkaya, D., (2008). Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Örgütlenmesi ve Yeniden Kullanımı, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [63] Atkinson, R., ve Flint, J., (2003). "Fortress UK? Gated Communities, The Spatial Revolt of the Elites And Time Space Trajectories of Segregation", Gated

- Communities: Building Social Division or Safer Communities, *Housing Studies*, 19(6): 875–892.
- [64] Jacobs, J., (2011). Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü Ve Yaşamı, Metis Yayınları, İstanbul.
- [65] Gonzalez, D., (2000). “Bahamians Resent the Loss of Beaches to Luxury” *Newyork Times* 29 Şubat 2000.
- [66] Webster, C. ve Lai, LW-C., (2003). *Property Rights, Planning and Markets: Managing Spontaneous Cities*, Edward Elgar, Cheltenham, Glos.
- [67] Bakan, K. ve Konuk, G., (1987). "Türkiye'de Kentsel Dış Mekânların Düzenlenmesi", TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- [68] Rapoport, A., (2004). *Kültür Mimarlık Tasarım Yapı Yayın*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- [69] Temurlenk, M., (1997). *Toplu Konut Dışı Mekan Kalitesi Standartları (Örnek: Ataköy 9. Ve 10. Kısım)*, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [70] Alexander, C., (1977). *Pattern Language: Towns Buildings and Construction*, Oxford University Pres, New York.
- [71] Ashihara, Y., (1981). *Exterior Design in Architecture*, Van Nostrand Reinhold Company, USA.
- [72] Taşkın, I.N., (2011). *Konut Dışı Mekanlarının Kentsel Bütünlük Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul - Bakırköy Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [73] Marcuse, P. ve Kempen, R. V., (2000). *Globalizing Cities, A New Spatial Order?*, Blackwell Publishers, Cornwall.
- [74] Uzun, C.N., (2006). “Kentsel Dönüşümde Yeni Bir Kavram: Seçkinleştirme”, Derleyen: Eraydın, A., *Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003*, Dost Kitabevi, Ankara: 340-360.
- [75] Yüceşahin, M.M. ve Tüysüz, S., (2011). “Ankara Kentinde Sosyo- Mekansal Farklılaşmanın Örüntüleri: Ampirik Bir Analiz”, *Coğrafi Bilimler Dergisi* CBD 9(2), 159-188.
- [76] Knox, P. ve Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography*, Routledge, 6.baskı, New York.
- [77] Keyder, Ç., (2005). *Globalization and Social Exclusion in Istanbul*, *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(1): 124–134.
- [78] Andersen, H. S., (2004). *Urban Sores. On the Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods*, Danish Building and Social Research.
- [79] Şen, B., (2011). “Kentsel Mekanda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf”, *İ.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44 : 1-21.

- [80] Baycan Levent,T. ve Gülümser, A.A., (2005). "İstanbul'un Değişen Yüzü: Korunmalı Yerleşmeler", İçinde Değişen-Dönüşen Kent Ve Bölge, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu Bildiriler Kitabı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Ve TMMOB Şehir Plancıları Odası Yay., Ankara, 717-736.
- [81] Geniş, Ş., (2011). "Küreselleşme, Kent ve Kültür", İdeal Kent,3: 48-61.
- [82] Keyder, Ç., (1999). İstanbul, Between the Global and the Local, Rowman & Littlefield Pub., Londra.
- [83] İbikoğlu,A., (2003). "Kapalı Banliyöler ve Suça Bakış",Arredemento Mimarlık, 7: 68-69.
- [84] Simmel, G., (2003). Modern Kültürde Çatışma, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [85] Berman, M., (2004). Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: Modernite Deneyimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [86] Auge, M., (1997). Yer Olmayanlar, Kesit Yayıncılık: İstanbul.
- [87] Köksal,A., (2003). "Yitirilen Güvenlik Duygusu ve Kapalı Yerleşmeler, Arredemento Mimarlık, 7: 76-77.
- [88] İncedayı,D., (2013). Kent ve Konut Politikaları, Mimarist, Sayı 47:43-45.
- [89] Maxwell, D. K., (2004). "Gated Communities: Selling the Good Life", http://www.researchgate.net/publication/253351960_Gated_Communities_Selling_the_Good_Life, 22 Haziran 2015.
- [90] Johns, M., (2004). "The Retro City", <http://www.nytimes.com/2004/01/04/nyregion/the-retro-city.html> , 10 Ekim 2015.
- [91] Candan,A. B., (2003). "Dışlayıcı Bir Kavram Olarak Mahalle", Arredemento Mimarlık, 7: 70-72.
- [92] Le Goix,R. ve Callen,D., (2008). "Gated Communities: Social Sustainability in Contemporary and Historical Gated Developments", https://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/42/29/77/DOC/legoix_callen_072008_v3.doc , 26 Haziran 2015.
- [93] Blakely,E. J. ve Synder, M. G., (1998). "Separate Places: Crime and Security in Gated Communities", Derleyen: M. Felson ve R.B. Peiser , Reducing Crime Through Real Estate Development and Management: 53-70, Urban Land Institute Washington, D.C.
- [94] Aalbers, M., (2001). "The Double Function Of The Gate Social Inclusion And Exclusion İn Gated Communities And Security Zones", Eurex Seminer.
- [95] Greenstein, R., Sabatini, F. ve Smolka, M., (2000). "Urban Spatial Segregation: Forces, Consequences and Policy" Land Lines 12(6), <http://www.lincolnst.edu/pubs/pub-detail.asp?id=276>, 7 Nisan 2015.
- [96] Faiola A, (2002). "Brazil's Elites Fly Above Their Fears: Rich Try to Wall Off Urban Violence", The Washington Post 1 Haziran 2002.

- [97] Canin B C, (1998). "Mastering Crime in the Master Planned Community", In Trends and Innovations in Master-planned Communities EdsASchmidt, LWBookout ,Urban Land Institute,Washington,DC.
- [98] Paulin D, (1997). "Rising Crime Rate Has City Dwellers Seeking Safety in Apartments and Gated Communities", The Globe and Mail 23 Eylül 1997.
- [99] Wehrhahn,R. ve Raposo,R., (2006). "The Rise of Gated Residential Neighbourhoods in Portugal and Spain: Lisbon and Madrid". Derleyen: Glasze,G., Webster,C. ve Frants,K., Private Cities: Global and Local Perspectives:167-186, Routledge, New York.
- [100] Wu,F., (2006). "Rediscovering the 'Gate' Under Market Transition: From Work-unit Compounds to Commodity Housing Enclaves", Rediscovering the 'Gate' Under Market Transition: From Work-unit Compounds to Commodity Housing Enclaves, Housing Studies, 20:2: 235-254.
- [101] Landman, K., (2003). Gated Communities in South Africa: A National Survey, http://www.csir.co.za/Built_environment/Planning_support_systems/gatedcomsa/docs/Nat_survey_gated_com_SA.pdf, 28 Eylül 2015.
- [102] Lianos M, (2003). "Social Control After Foucault", Surveillance and Society, 1: 412 – 430, [http://www.surveillance-and-society.org/articles1\(3\)/AfterFoucault.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles1(3)/AfterFoucault.pdf), 15 Mart 2015.
- [103] Ayten, S. S., (2011). Kapalı Sitelerin Sosyal ve Mekansal Yapısının Ankara Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [104] Gooblar, A., (2002). Outside the Walls: Urban Gated Communities and Their Regulations within the British Planning System, European Planning Studies,10(3).
- [105] Giglia, A., (2003). "Gated Communities" in Mexico City, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2752/174063108X287355?journalCode=rfhc20> ,20 Nisan 2015.
- [106] Bingöl,Ö., (2001). Modernleşme ve Konut Mimarisi: Endüstri Devrinden Sonra Barınma Kültürünün Değişimi, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri, İstanbul.
- [107] Tapan, A. M., (1996). "Toplu Konut ve Türkiye'deki Gelişimi",366-378. Derleyen: Sey,Y., Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut Ve Yerleşme, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- [108] T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, (1996). Konut Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No:DPT:2431, ÖİK:490,Ankara.
- [109] Atakan Öznam, B., (2010). İstanbul'da Konut Kontrolünde Yaptırılan Toplu Konut Alanlarının Yeşil Alan Kriterine Göre Değerlendirilmesi: Ataşehir-Esenkent- Halkalı Örnekleri, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [110] DPT,(1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983,Ankara.

- [111] İnalçık, H., (1998). "The Islamic City", Essays in Ottoman History, Eren Yayınları, İstanbul.
- [112] Baycan-Levent, T. ve Gülümser, A., (2004). "İstanbul'un Değişen Yüzü: Korunmalı Yerleşmeler", 28. Dünya Şehircilik Günü, Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge Konferansında Sunulan Tebliğ, ODTÜ, 8-10 Kasım 2004.
- [113] Enlil, Z. M., (2003). "1980 Sonrası İstanbul'da Toplumsal Ayrışmanın Mekansal İzdüşümleri", Mimarist, 8:84-89.
- [114] Çoban, A. N., (2012). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67(3): 75-108.
- [115] Özgür, E. F., (2013). "Barınma, Tüketim Ve Yatırım Üçgeninde Konut Ve Planlama", Mimarist, 47:46-52.
- [116] Bilsel, C., (2004). "Ankara'nın Parçalanan Kamusal Alanı'nı Yeniden Onarmak Olası mı?", Ankara Mimarlar Odası, 25: 40-43. <http://www.mimarlarodasiansankara.org/dosya/bulten-25.pdf>, 5 Ocak 2015.
- [117] Gehl, J., (2011). Life Between Buildings: Using Public Space, Island Press, Washington DC.
- [118] Kuper, L. (1953). Living in Towns, Crescent, London.
- [119] Abu-ghazze, T. M., (1999). "Housing Layout, Social Interaction and the Place of Contact in Abu-Nuseir", Jordan, Journal of Environmental Psychology, 19: 41-73.
- [120] Williams, J. (2006). "Designing Neighbourhoods for Social Interaction: The Case of Cohousing", Journal of Urban Design, 10(2): 195-227.
- [121] Skjaeveland, O., Garling, T. ve Maeland, J. G., (1996). "A Multi-Dimensional Measure of Neighbouring", American Journal of Community Psychology, 24: 413-435.
- [122] Fromm, D., (1991). Collaborative Communities: Co-housing, Central Living, and Other New Forms of Housing with Shared Facilities, Van Nostrand Reinhold, New York.
- [123] McCamant, K. ve Durrett, C., (1994). Cohousing: A Contemporary Approach to Housing Ourselves, Ten Speed Press, CA.
- [124] Cooper Marcus, C. ve Sarkissian, W., (1986). Housing as if People Mattered: Site Design for Medium Density Family Housing: University of California Press, Berkeley, CA.
- [125] Project for Public Spaces, New York, <http://www.pps.org/> 10 Eylül 2015. http://issuu.com/gehlarchitects/docs/issuu_492_main_rapport_malm_rose_n, 10 Haziran 2015
- [126] <http://www.hafencity.com/>, 25 Eylül 2015.
- [127] Haksal, I., (1995). Toplu Konut Yolu ile Oluşan Yeni Yerleşim Alanlarının Karşılaştırmalı İncelemesi Bahçeli-Halkalı-Ataköy Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- [128] Tunbiş,M., Kıran,A. ve Baytin,Ç., (2002). “İstanbul’daki Çok Katlı Konutlarda Konut Edinmede Kullanıcı Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Saptanması Üzerine Bir Araştırma”, www.sigma.yildiz.edu.tr/2002-1-7-tam.doc ,8 Ekim 2015.
- [129] Günay,B. (1995). “Ataköy 7. ve 8. Mahalleler: Bir Tasarım Deneyimi”, 1995/264 Mimarlık 46, <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/448/6505.pdf> ,15 Ağustos 2015.
- [130] Project for Public Spaces, “What Makes a Successful Place?”, <http://www.pps.org/reference/grplacefeat/> , 12 Haziran 2015.
- [131] Honsa, J., (2015). “Enclosed Paradise İstanbul’s Microcities as Megaprojects”, <http://www.failedarchitecture.com/enclosed-paradise-istanbuls-microcities-as-megaprojects/> ,27 Eylül 2015
- [132] <http://www.sinpasaltinoran.com.tr/sosyal-yasam-altinoranda-yasam.php>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Meryem Melis Cihan
Doğum Tarihi ve Yeri :02.09.1991 / Ankara
Yabancı Dili : İngilizce, İtalyanca
E-posta :meliscihan@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Mimarlık	Yıldız Teknik Üniversitesi	2013
Lise	Sayısal	Ankara Atatürk Lisesi	2009

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2015-...	Maltepe Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2014	Yes Yapı/Zorlu Levent 199 Şantiyesi	Mimar
2013-2014	Kolart İnşaat	Mimar

YAYINLARI

Bildiri

1. Cihan, M. ve Erdönmez, E., (2015). "Rethinking About Residences – Public Spaces Relations: In The Case Of Gated Communities" ,1st Int. Symposium Global Cities and Cosmopolitan Dreams, 18-20 Mayıs 2015, Barcelona.